

NÄLKÄTALVENA.

KATOVUODEN KUVAUS.

KIRJOITTI

WÄINÖ KATAJA.

PORISSA,
SATAKUNNAN KIRJAPAINOSSA 1895.

1.

Omista pelloista ei oltu saatu muuta kuin olkia ja ruumenia. Perunamaa oli, mutta siitäkin oli kesällinen halla pilannut lehdet ja varret, ett'eivät enää versoneet, jäivät pieniksi kuin mustikat ja niitäkin tuli kovin vähä. Nauriin kylvöä oli vähä pirtin takana, vaan senkin olivat lapset repineet taimina ylös.

Muuta kylvöä ei ollut.

Oljet oli jo syksyllä täytynyt myydä ja ostaa jauhoja. Mitä perunoita oli, oli jo syksyllä syöty, kun ei ollut mitään muuta keittämistä. Kulunut kesä oli ollut huono kesä-lauttahommissa olevillekin. Lauttoja oli varsin vähän kuljetettu ja palkatkin olivat olleet entisiin verraten huononlaiset. Ja kosken-soutua, jossa kaikkein runsain rahantulo oli, ei ollut paljoa. Sillä vesi oli noussut korkealle ja esti lauttoja laskemasta koskia alas. Lauttahommissa olevilla mökkiläisillä oli ollut huono kesä. Ja syksyllä sitten tuli se mainio pakkane ja vei kaikki viljan; arimpiin paikkoihin ei jättänyt mitään.

Ja semmoisessa hallan-arassa loukossa oli heidän-

kin mökkinsä, oli kylän takana, jossa etempänä oli laaja ja usvainen suo, hallan kotikylä.

Heillä oli peltoa siinä mökin ympärillä kelpo laila, että hyvinä viljavuosina tuli leipää koko talveksi ja perunoita syödä ja jäi kyllin vielä siemeneksikin. Navetta oli ja kaksi lehmää sekä useita lampaita.

Hyvinä vuosina olivat siinä tavallisesti eläneet, kun lauttahommissa oli kesät oleskellut ja syksyisin lisää peltoa ojittanut. Vaan nyt oli ollut huono kesä lauttahommissa ja halla oli pelloilta vienyt syötävän.

Kova talvi oli tulossa Kumpulan torppaan. Jauhot olivat jo loppuneet toissapäivänä ja keittämistä ei ollut, kun potutkin olivat lopussa. Lampaita oli tapettu, kaksi omaksi tarpeeksi ja muut oli täytynyt antaa velasta Saarelan isännälle. Lehmät olivat vielä kumpiakin navetassa, vaan nekin olivat jo Kurikan isännän nimessä. Kuluneena talvena oli jo täytynyt syödä velkaa. Eikä ollut tietoa antaisiko Kurikka enää lehmiään pitääkään. Luultavaa oli kuitenkin, että antoi, sillä hallan lisäksi oli tulvavesi vienyt paljon heiniä joen saarista ja rannoilta, että kaikilla oli jo liiaksikin karjaa.

Kumpulan Juho, torpan mies, makaili sängyssään

ja imi tyhjää piippuaan. Lapset näyttivät alakuloisilta ja nälkäisiltä. Vaimo oli mennyt viereiseen Toikan torppaan leipää lainaamaan, että kun leivotaan, niin maksetaan takaisin. Syömistä ei näet ollut mitään. Mitä oljilla oli saatu, oli jo syöty. Kaksi lammasta oli tapettu ja lihat syöty. Lehmät olivat jo panttina, eikä pirtti enää ollut oma, oli velkana sekini. Ja vasta oli syksy käsissä. Kesän ansiota ei ollut jällellä penniäkään. Mitä oli rahaa saatu, oli ostettu kahvia ja nisujauhoja ja eletty pulskasti, ei ollut arvattu, että halla kaikki talven varat viepi.

Juho, joka tuossa sängyssään laiskana loikoi ja nukkumista teki, oli vielä nuori mies, terve ja vahva ja tukkimies mainio, että tukkitöissä kesällä ansaitsi komeat rahat. Vaan muuta työtä ei viitsinytkään tehdä. Taloissa ei ollut ollut töissä moneen vuoteen. Kun joku kävi tahtomassa, ei lähtenyt. Omalle vaimolleen toki kaivoi lisää oja ja peltoja muokkaili.

Viimein tuli vaimo Toikan torpasta leipää lainaamasta. Hän oli vielä nuoren näköinen ja miellyttävä ja näytti iloiselta. Esiliinansa alle hän oli kätkenyt leivän, jonka oli lainaksi saanut. Pirttiin tultuaan piiritivät hänet lapset ja anoivat leipää.

— Äiti, äiti, taittakaa minullekin palanen.

Hän jakoi palasen kullekin ja pani lopun pöytälaatikkoon. Lapset istuivat loukkoon ja alkoivat tyytyväisinä jyrsiä kukin palastaan.

— Yhdenkö leivän sinä vain saitkin? kysyi Juho, joka toimitteli istumaan sängyssään.

— Ei ollut heilläkään leivottua, vastasi vaimo.

— Ei sillä pitkälle pääse, tuolla. Olisit ollut ottamatta, kun eivät enempää antaneet.

— Ei tästä sinulle liikenekään. Lapsi-rukille tämä menee juuri kaikki.

Mies lyöttäysi uudelleen maata ja vaimo alkoi siistiämään huonetta.

— Köyhäinhoidon puoleen tästä täytyy kääntyä. Kuolema tässä muuten tulee, arveli Juho taas ja nousi istumaan.

— Ei kai ne meille anna apua nuorille ihmisille, vastasi vaimo.

— Täytyvät antaa. Ei saa nälkään tappaa ketään. Näin kovana vuonna, kun ei ole työtä, eikä ruokaa. Köyhäinhoidon täytyy elättää, ei auta.

— Kyllä tässä elettäisiin mekin vielä tuleva talvi, kun sinäkin olisit nyt syksyllä kulkenut töissä. Olisi-

han säästynyt ruoka kotona ja palkkaakin olisi karttunut. Minulla olisi työtä vaikka kuinka tekisin, olisi kehräämistä ja toista tuodaan. Olisi sitä sinullakin työtä, kun viitsisit tehdä. Onpahan muillakin mökin miehillä työtä. Toikan Iisakilla esimerkiksi.

— Mitäs Toikan Iisakista! hän onkin seppä-mies, ansaitsee monta markkaa päivässä näin syksylläkin.

— Ja Oravalan Aappo ja monta muuta. Jätkämiehiä ne ovat nekin, niinkuin sinäkin, ompahan heilläkin työtä. Oravalan Aappokin on koko syksyn pohjannut oja, koko syksyn, pappilassa ja ansainnut monta kymmentä markkaa.

Juho ei siihen mitään vastannut, imeskeli tyhjää piippuaan ja väliin haukotteli. „Kyllä meillä tulee kumma talvi eteen, Juho. Kun et sinä sen vertaa viitsi, että edes puita hankkisit talven varalle“, sanoi vaimo kuin itkun seasta.

— Ala nyt taas siinä haukkumaan. Mitä sinun tarvitsi mennä naimisiin, kosk’et kärsi miestäsi.

— Minäköhän se sinun perässäsi olen juossut. Etköhän se ollut sinä, joka viekottelit minua, nuorta ja ymmärtämätöntä. . .

— Mitä sinun tarvitsi huolia minusta. Olethan ke-

hunut, että sinulla oli parempiakin tarjolla. Miks'et ottanut niitä!

Vaimo pillahti itkuun ja lapset ympäröivät hänet.

— Voi, voi minua onnetonta, huokasi hän.

— Niin, ala nyt siinä märsäämään taas ja tuskittelemaan, sanoi Juho, nousi ylös, haki lakkinsa ja meni ulos.

Miehen mentyä ratkesi vaimo vasta oikein itkemään ja tuntui niin tuskalliselle ja ikävälle olo. Katumus piiskasi mieltä ja elämä näytti niin surkealle, onnettomalle. Itkiessä siirtyivät ajatukset kuluneeseen aikaan ja johtui mieleen mitä Toikan Helena äsken oli sanonut, kun leipää kävi lainaamassa. Oli sanonut, että olisit uskonut mitä sanottiin, niin ei sinun tarvitsisi nyt juosta leipää lainaamassa. Hän oli ennen naimisiin menoa ollut kaunis; ja pappilassa hän oli palvellut monta vuotta. Kosioita oli ilmaantunut monta. Mutta hän ei huolinut muista, hän piti Juhosta. Juho olikin silloin ollut kylän komein nuorimies: leveät hartiat ja kauniit, siniset silmät. Kuka sen silloin osasi ajatella tai ymmärtää, että hän on niin laiska ja toime-ton. Ellei tätä mökin paikkaa olisi ollut, olisi jo nälkä ennenkin hätyytellyt, sillä Juho ansaitsi kyllä lautta-

hommissa, vaan hän ei osannut säästää, hän joi ja söi, mitä ansaitsi; ja usein ei syksyllä ollut penniä jälellä kesän ansioista.

Kuluneena kesänä oli ollut kaikkein hulluimpaa. Ei ollut lautta-töitä ja Juho ei talollisten töitä viitsinyt tehdä. Pitkät käsäset päivät loikoi sängyssään ja haukotteli. Ellei itse olisi kokenut olla niin virkeä ja säästäväinen, olisi kesällä jo ollut hätä. Vaan mitä oli aikaa ja sai lapsilta rauhaa, teki käsitöitä. Ellei hallaa olisi ollut, olisi pelloista saatu leipää talveksi ja eletty jotakuinkin, kun olisi käsityöllään lisää hankkinut. Vaan nyt oli halla vienyt kaikki ja Juho pysyi yhtä laiskana. Ei lähtenyt kenellekään työhön, vaikka käytiin pyytämässä. Söi ja joi laiskana; ja makasi. Ei viitsinyt edes sen vertaa että olisi puita hakannut. Ei hän ollut koskaan ennen miestänsä laiskuudesta soimannut, ei ennenkun tänä syksyni vasta. Oli tullut niin tuskalliseksi ja kärsimättömäksi alinomaa hätyyttävien puutetten kanssa, että täytyi sanoa. Vaan ei siitä ollut apua, Juho ei lähtenyt työhön, makaili ja imi piippuaan. Hänestä oli kasvanut kummallinen inho ja välinpitämättömyys miestänsä kohtaan. Ei saattanut häätä enään rakastaa niinkuin ennen ja kun, vertaili mui-

ta mökkiläisiä heihin, löysi Juhossa yhä enemmän ja enemmän vikoja. Kotokaan ei tuntunut enään niin somalle kuin ennen eivätkä lapset niin rakkaalle. Puutteessa oli sydän käynyt niin kylmäksi. Ja jos missä kävi, niin aina kysyttiin, että onko Juho työssä. . . . Ja hänen täytyi aina vastata, että eihän se. . .

Kyyneleet olivat kuivuneet ja hän istui pienellä jakkaralla ja mietiskeli elämäänsä. Lapset olivat syöneet leipäpalasensa ja pyysivät lisää.

— Pankaa maata nyt, ei äitillä ole enään, sanoi hän ja koki tyyntyttää heitä; vaan ne vikisivät vaan ja syliin halusivat. Niitä oli neljä, vanhin oli lähes kymmen vuotias ja nuorin jo kävellä toikkaroi, hakien pahan tekoa.

— Juho pidä sinä huolta tuosta Annasta, ettei se saa pahaa tehdä. Äiti alkaa kehräämään, sanoi hän vanhimmalle pojalle.

Yritteli sitten kehrätä, vaan ei tahtonut työ käydä. Tuntui niin ikävälle. Huonekin tuntui kylmälle ja näytti kovin alastomalle. Tuli verranneeksi Toikan mökkiä heidän pirttiinsä. Toikassa oli kaksi sänkyä ja hyviä makuuvaatteita, monta tuolia ja pöytiä. Heillä ei ollut kuin yksi resunen sänky ja muutamia jakka-

roita. Kello oli heillä ollut, mutta senkin oli täytynyt antaa muurarille, joka syksyllä korjasi muuria. Ei ollut muutakaan, jolla olisi maksanut. Ei heidänkään elämänsä tällaista olisi, jos Juho yrittäisi, hän kyllä oli puolestaan koettanut, oli öisinkin kehrännyt. . .

Saisi nämät pappilan rouvan villat kehrätyksi, saisi jauhoja, että pääsisi leipomaan. . .

Samalla aukeni ovi ja pappilan rouva astui sisälle. Hänellä oli iso mytty villoja kädessään ja vanhoja vaatteita toisessa. Vaimo alkoi hätäilemään ja pyhis-keli silmiään. Toimitteli rouvalle istuinta ja sanoi:

— Lapset tässä ovat sotkeneet pirtinkin taas. Rouva sattui juuri parhaasen siivoon.

— Älä nyt ole milläsikään. Ei tässä teidän pirtisänne sentään haise niinkuin monessa muussa pirtissä. . . Niin, toin taas villojakin lisää sinulle kehrätä. On moni käynyt minulta kehräämistä tahtomassa, vaan ne eivät osaa kehrätä niinkuin minä tahdon, en ole antanut ja taitaapa olla hyvä sinullekin, että saat työtä, näin katovuonna varsinkin. Missä miehesi on?

— Mihin lie mennyt. Tuolla toisissa mökeissä se käypi.

— Minä eilen puhuttelin Toikan Helenaa ja kuu-

lin, että teillä on suuri köyhyys. Kumma sinäkin, kun et komenna tuota miestä työhön, annat sen tässä syödä, mitä itse ahkeruudellasi vähän ansaitset. Syöhän se semmoinen iso vankka mies lapsilta ja sinulta kaikki. . .

— Minkäpä minä sille teen. Olen minä puhunut.

— Taitaa luulla, että köyhäinhoidosta apua saatte, vaan siinä pettyy. Nyt tuleekin, kuulimma, eri järjestys köyhille. Siitä on ollut jo kuntakokous. Laiskoille ei anneta apua ensinkään ja niiden, joille annetaan, täytyy tehdä työtä. Ilmaiseksi ei anneta muille kuin vaivaisilla ja vanhoille. Nyt on tullut katovuosi koko Suomen maahan, muualle paljo pahempi kuin tänne. Tarvitsisi miehesikin ruveta vähän ajattelemaan asiaa. Teille kahdelle nuorelle ja terveelle ihmiselle ei mitenkään voida apua antaa, kun ei ole lapsiakaan kuin nämät neljä. Niitä on monta joilla on paljo enemmän lapsia ja vaivaisia lisäksi, mutta ei heillekään anneta, elleivät työtä tee. — Tässä pitäjässä se onkin kummaa. Kesällä ne ovat nuo jätkämiehet niin herroja ja leveitä, ett'eivät vastaakaan, kun työhön pyytää, ja talvella ovat valmiit kerjäämään. Nuo „puulaakit“ ne pilaavat täällä työväen ja nuo lauttahommat, lateli

pappilan rouva.

— Olen minä sille sanonut ja kehottanut . . .

— Harvoin kai sitä niin laiskaa ja kelvotonta miestä onkaan, kuin se sinun miehesi. Toikan Helena sanoi, ettei viitsi puitakaan talvella hakata, että sinun pitää nekin hakata.

— Semmonenhan se on . . .

Rouva luetteli vielä pitkälti Juhon huonoja puolia, ja vaimo kuunteli ääneti. Ei hän kyennyt puolustamaan miestänsä, eikä tahtonutkaan, sillä hän tunsi kaikki todeksi mitä rouva sanoi.

— Tässä minä toin lapsillesi vähän vanhoja vaatteita. Kun peset ja paikkaat, niin kestävätkä koko talven, sanoi rouva.

Vaimo alkoi kiittelemään.

— Minä sinusta vieläkin pidän, Henti, sinä olit hyvä piika meillä ollessasi ja jos olisit kuunnellut minua, niin et sinä tässä mökissä nyt taistelisi nälän kanssa, olisit aika talossa emäntä, sanoi rouva.

— Kuka sen silloin tiesi, että Juho niin toimeton on . . .

— Johan minä sinulle sanoin. Olihan niitä monta, jotka silloin jo tiesivät, että Juho on laiskanluontoinen

mies. Saarelan isäntäkin sanoi, ettei hän ole ikänensä niin laiskaa työmiestä pitänyt. Eikähän tuo ole viitsinyt talon töitä tehdäkään, siellähän se on kaiket kesät ollut lauttahommissa, jossa saa vähällä vaivalla hyvän palkan. Sanoinhan minä, vaan sinä et uskonut.

— Siihen naimiseen niillä onkin aina niin kiire, niinkuin sinullakin. Sinäkin niin nuorena, et hetikään kahdenkymmenen ikäinen vielä. Ja tämmöiseen vielä jouduit. Vaan semmoisia ne ovat kaikki, eivät ne usko, ennenkuin itse kokevat. Olisin minä sydämestäni suonut sinut parempaan. . . sinä olit kauris, sinä olisit saanut talon isännän, vaan luotit muka rakkautesi. . . pyh, puhui pappilan rouva kuin säälien.

Hentiä ei itkettänyt, vaan niin kummasti vihloi sydämessä, kun rouva niitä entisiä aikoja muistutti.

— Saisinkohan minä sitten jauhoja rouvalta, kun saan nämät kehrätyksi?

— Miks'et saa. Eikö teillä ole jauhoja ollenkaan?

— Ei ole, on kaikki lopussa.

— Tule sitten meille, niin saat. Vaikka mitä siitä on hyvää, se mies kötkäle kai ne syö kaikki, mitä sinä ansaitset.

Rouva sanoi hyvästit ja läksi. Kulki ensin polkua pitkin kylälle päin, kulki lopulta pellon poikki Kurikan taloon. Siihen oli hän jättänyt hevosen pihalle siksi aikaa kun Kumpulassa kävi. Sillä ei Kumpulaan eikä niihin muihin torppiin ollut kärrytietä. Emäntä osuikin olemaan pihalla ja alkoi vaatia rouvaa sisälle, sanoi keittäneensä kahvin valmiiksi. Ja isäntä oli toimittanut hevoselle heiniä syötäväksi. Arveli rouva näin syyskylmässä kahvin kylläkin maistavan hyvälle ja kiitellen käskemisestä astui huoneisiin.

Emäntä otti ensin puheeksi:

— Siellä on, tuolla mäessä, aikasta joukkoa. Laiskana ovat siinä tämänkin syksyn maanneet, vaikka työtä olisi ja heilläkään ei kassoja ole. Kesän ansiota vielä jäljellä vähän, niitä nyt syövät, vaan kun ne loppuvat, niin mitenkähän sitten käypi! Kumpulassako rouva kävi?

— Niin kävin. Vein Hentilla villoja kehrätä. Hän minusta on paras kehrääjä täällä. Onkohan se tuo mökki heidän oma?

— Ei ole oma. Saarelan isännän nimessä se on. Kumma mies se on sekin Kumpulan Juho. . . nytkään ei ole koko pitkänä syksynä rikkaa ristiin pannut. Syö-

nyt siinä vaimonsa tienaamaa ja maannut. Mennä talvena jo söivät lehmänsä panttiin meille.

— Oi, oi, eikö ne ole lehmätkään enään heidän omiaan!

— Eivät. Meille ne ovat kuuluvia.

— Surkeaa sentään Henti-paran vuoksi. Niin hyvä ihminen kuin hän joutui tuon laiskan kanssa.

— Hentin vuoksi minustakin on ikävää. Se on aina niin notkea ja keheä tulemaan työhön, jos koska pyytäisi. Ja kokee se raukka olla iloinen ja toimitella, vaikka eivät taida niin lihavat päivät olla.

— No ette kai te ota toki heiltä lehmiä pois?

— Miten käynee. Se on meidän isäntäkin kylläännytynyt sille Juholle niin kovin. Oli tässä elon ylösoton aikana meillä pari päivää työssä, niin isäntä karskeintui hänelle. . . Oli niin peräti laiska, esti muidenkin työnteon, esti ja täytyi panna hänet pois työstä.

Isäntäkin samassa tuli kamariin.

Haastelivat huonosta vuodesta, joka oli kohdannut koko maata. Kurikan isäntä oli sanomalehdistä nähnyt, että muualla oli halla vienyt vielä tarkemmin kuin täällä olikaan. Täällä sentään sai usea siemeniksin kelpavaa viljaa. Lopuksi otti isäntä puheeksi

pitäjän köyhät, sanoi:

— Kyllä sen tänä talvena tarvitsisi tuon köyhäin hoidon järjestää vähä paremmalle kannalle. Ennen ovat saaneet apu-jauhoja sinne mökkeihinsä, ovat siellä syöneet laiskana vanhemmat ja lapset. Pitäisi lapset laittaa huutolaisiksi ja vanhemmat työhön.

Rouva oli aivan samaa mieltä.

— Sillä ikävää se sentään on meilläkin talollisilla ruveta elättämään kokonaisia perheitä, joissa jo on aikaihmissiä lapsia, näin kovana vuonna kuin tämä. Ja onhan se kaikille tunnettu minkälaista köyhä kansa täällä on. Kesät oleskelevat lauttatöissä, ansaitsevat hyvin ja syövät mitä parasta. Talveksi ei muisteta mitään jättää. Ja kesällä ei saa työmiestä paljo millään hinnalla, vaan talvella ovat he valmiit apua tah tomaan. Pitäisi tänä talvena näyttää niille mitä muk su maksaa, että saisivat oppia toistaiseksi, selvitti Kurrikan isäntä.

Rouva oli samaa ajatellut ja kuullut monen muun puhuvan samalla tavalla. Pakisivat sitten vielä tuokion ja rouva läksi, ajoi menemään pappilaan päin hyvää kyytiä lihavalla ruunalla.

2.

Syksy oli muuttunut kylmemmäksi; jo näytti talvi tulevan. Joki oli jäässä, että hevosilla yli kuljettiin, vaan maa oli paljas ja routanen. Maatöihin ei kyetty ja metsään ei päästy, kun ei lunta ollut. Ne, joilla oli heiniä joen saarissa, vedättivät niitä kotio, varkaiden käsistä pois ja helpotukseksi talviajoille.

Huonoa vuotta huusivat kaikki, nälkää ja kallista aikaa. Posti toi kahdesti viikossa uutisia muilta paikkakunnilta hätääkärsivistä ja nälästä. Nälkääntyneille koottiin ropoja ympäri maata, maaherra ryhtyi tehokkasiin toimiin hädän lieventämiseksi. Kruunu lupasi metsää leiväksi ja tervaskantoja polttopuiksi ja jäkäliä leivän lisäksi. Sanomalehdissä luettiin kama-loita uutisia hätääkärsivistä, tietoja tuli ja meni ja hommaa ja huolta oli kaikilla virkamiehillä ja kunnan esimiehillä etupäässä.

Huhuja kulki kylältä mökkeihin kylän laitaan, kulki monenlaisia hyviä uutisia, valheita suurimmaksi osaksi. Hätä alkoikin olla vieraana useammassa mökissä. Ne, joilla ei ollut entisiä säästöjä, saivat kärsiä

ja kilvoitella. Taloihin ei otettu päiväläisiä, sillä kukin koetti saada työnsä tehdyksi niin vähällä väellä kuin suinkin.

Kumpulassa oli hätää myydäkin.

Henti oli kehräämällä saanut ansaituksi sen veran, että leipää oli vähän kullekin ja kun lehmistä saatiin maitoa vähän, elettiin toki, vaikka niukasti kullekin riitti. Vaan nyt olivat jo molemmat lehmät huonojen rehujen takia menneet umpeen, ettei ollut niistäkään enää apua. Ja karjan-annin saanti kylältäkin oli lujassa, sillä karjaa oli täytynyt vähentää ja ne, jotka olivat elossa, lypsivät tilkan vaan huonojen rehujen takia. Juho oli muka alkanut sairastamaan. Makasi nyt kaikki päivät ja rintaansa valitti. Hentin täytyi hoitaa lehmät ja lapset, hakata puut ja Juhoakin väliin vaalia. Jauhot olivat taaskin kaikki ja leipää ei ollut palastakaan. Henti oli käynyt aamulla Toikassa leipää lainaamassa, vaan sieltäkään ei oltu annettu, kun ei koskaan tuotu takaisin. Hänellä oli pian kehrättynä pappilan rouvan villat ja kun kaikki saisi kehrätyksi, lähtisi heti pappilaan, että saisi jauhoja . . .

Hän ei ollut syönyt mitään koko päivänä, sydänelässä tuntui niin pahalle ja ellosteli, vaan hän polki

rukkia, että ratas pyöri kuin vimattu ja lankaa karttui rullalle, että silmä erotti. Iltapuoleen sai hän kaikki kehrätyksi.

— Pyydä siltä pappilan muorilta vähä kalaa minulle, sanoi Juho, kun Henti toimitti matkaan.

— Siitä on muistaa asti kun olen kalaa nähnyt-kään, mennä kesänä yhden sirkan joessa. Hiukasevan tuntuu, ehkä minä tästä paranen, arveli hän.

— Saatanhan minä pyytää, vastasi Henti ja varoitettuaan lapsia, läksi hän, langat käärittynä mustaan pussiin.

Ilma oli kylmä ja pohjosesta puhalti vihanen tuuli. Tie oli kova ja kylmettynyt, oli kuin talvipakkanen, lunta vaan puuttui. Hänellä olivat huonot ohuet vaatteet ja rikkinäiset kengät. Miehensä kuluneen pikkukurkin oli hän vetänyt ylleen ja köyttänyt sen huivilla vyötäisiltä, kiinni, vaan sittenkin pyrki tuuli painumaan läpi ja pani ruumiin värisemään. Toisessa kädessään hän kantoi pientä pyttyä ja kainalossaan lankavyyhtejä. Mennessään Kurikan pihan läpi, osui isäntä tulemaan tallista ja sanoi:

— Minä tulen huomenna noutamaan ne lehmäni pois, kuolevat nälkään.

— Eivät ne nälkään kuole, on meillä ruokia niille ja heti jälkeen Joulun toinen niistä poikisikin. Eikö isännälle sopisi vielä odottaa tulevaan kesään, pyysi Henti.

— Sinun vuoksesi saisivat olla, vaan sille miehellesi olen niin karskeintunut, vastasi Kurikan isäntä ja meni pirttiin.

Henti jatkoi matkaansa ja saapui tielle. Hän oli toivonut, että kun toinen lehmistä kantaa, he saavat lapsille särvintä ja itsekin palan painoa, vaan nyt alkoi epäilyttää ja mieleen lykkäsi jos jonkinlaista. Jos ei olisi noita lapsiraukkoja, niin jättäisi koko miehenensä ja menisi palvelukseen. Nälkää ja kärsimistä näki hän edessään, näki pitkän talven kylmät päivät ja kurjuudet monenlaiset. Eikä tiennyt oikein ketä syyttäisi onnettomuudestaan. Miestäänkö? Vikaahan hänessä oli, kun oli niin synti-laiska. Olisi hänen toki pitänyt sen verran armahtaa vaimoaan, että puut olisi hakannut. Eivätkä he sillä tiellä olisikaan, jos Juhoakin yrittäisi ja kuntoa hänellä kyllä olisi yrittää, kylän vankin mies. Vaan jos johonkin yrittikin työhön, niin ei pysynyt kun päivän, kaksi. Miksikä sillä sen vertasella tuli? Ja ne olivatkin kyläläiset alkaneet hän-

tä karttamaan, etteivät enään hänestä huolineetkaan työhönsä, sanoivat estävän hänen muidenkin työn tekoa, niinkuin Kurikassakin leikkuaikana.

Hän oli saapunut keskikylälle, jossa molemmin puolin tietä oli varakkaita taloja, joissa asui vireää väkeä ja omistaan eläjiä. Hänelle johtui mieleen samalainen ilta nuoruutensa päiviltä. Silloin oli hänen ja Juhon häälilta muka. Hän muisti sen juuri kuin eilisen päivän, vaikka siitä jo oli kymmenen vuotta kulunut. Paljon sitä silloin oli toivottu ja olihan sitä saatukin. Juho oli isältään perintönä saanut pirtin ja pellot. Navetan ja läävän oli itse jälestäpäin rakentanut. Vaan eihän silloin ollut uskonut, että elämä koskaan voisi olla niin kurjaa kuin se nyt oli. Eikä ollut yhtään hetkeä ollut semmoista, jommoista oli toivonut olevan koko ijän, kuolemaan saakka. Jos silloin olisi tämän arvannut, olisi perääntynyt pois ja ottanut sen toisen, joka nyt oli vankan talon isäntänä, eleli yksin vieläkin. Ei tarvitsisi nyt juosta pitkin tietä palelluksissa ja nälässä. . .

Ja yhä selvemmin ja selvemmin alkoi mieli kuvailemaan sitä, että jos ei olisi näin, vaan niin kuin mieli nyt kuvitteli. Miksikä olikin ollut niin höperö silloin.

Oli luullut rakkauden, jonka tunsu Juhoa kohtaan, kestävän kaikki koetukset, pysyvän lujana ja vilpittömänä, vaikka mitä tulisi vastaan; ja sehän se oli pettänyt. Nyt ei enään voinut kunnioittaakaan miestänsä, ei, vaikka usein oli itseään syyttänytkin siitä. Nyt ne olivat menneet rakkaus ja kaikki muu: nuoruus ja elämän onni. Ei ollut muuta kuin taistelua, taistelua nälän ja vilun kanssa. Olisi ottanut sen toisen, joka pyysi ja rukoili ja rakasti. . . Kuinka erilaista nyt olisi. Hän olisi nyt emäntänä tuolla, tuossa talossa juuri. . .

Hän oli tullut Järvelän kohdalle. Sieltä loistivat ystävälliset valot häntä kohtaan ja isännän kamarista näkyi jalkalampun kirkas valo. Hän näki tielle asti, että isäntä istui pöydän luona kirjoitellen. Tuli yht'äkkiä semmonen palava halu päästä puhumaan tuolle tutulle miehelle. . . oli jo kääntymäisillään Järvelän pihaan. . . Vaan samassa juolahti mieleen se, ettei ollut sitten hää-illan puhutellut Järvelän isäntää, eikä usein nähnytkään. Isäntä oli kuin välttänyt häntä ja hän pyörähti pois ja käveli kiireesti pappilaan päin. Mutta kun tulevaa talvea yltyi ajattelemaan, huomasi selvään, että Järvelän isännän puoleen piti lopultakin kääntyä apua pyytämään. Järvelä oli kunnan esimies

ja köyhäin hoitaja, hänelle piti mennä valittamaan ja apua pyytämään. . . Vaan mitenkähän uskaltaisi mennä tuon miehen luo, joka oli näinä kymmenenä vuotena niin paljon vanhennut, muuttunut vakaseksi ja kylmäksi! Ehkä oli hänellä yhtä kylmä sydän kuin silmien katsekin näytti olevan hänelle, Hentille varsinkin. . . Siellä taisi olla tuon kylmän kuoren alla palamassa kamala rovio, joka kerran puhkeaa, sillä hän ei ehkä milloinkaan voi unhoittaa, että hän oli Hentiä rakastanut, tarjonnut hyvää ja mukavaa, vaan Henti ei ollut suostunut, oli luullut rakkauden Juhoa kohtaan olevan niin lujan. . .

Henti oli saapunut pappilan luo. Taipaleella oli miettinyt ollutta ja olevaa elämäänsä niin, ettei ollut kylmästäkään mitään muistanut, vaan nyt alkoi vasta tuntua: koko ruumista värisytti ja jalkoja paleli.

Hän jätti pyttynsä kyökin kuistiin, vaan langat vei muassaan sisälle. Oli niin valoisaa ja somaa täällä sisällä. Piiat siinä hääräsivät; toinen hommaili kahvin keittoa. Henti istahti oven suuhun tuolille ja kysyi rouvaa. Piiat naureskelivat ja jakelivat leikkiä, eivät näyttäneet ymmärtävän, että oli kova talvi tulossa. . .

Rouva oli saapunut kyökkiin ja tarkasteli Hentin

kehräämiä lankoja. Hyvin kehräytyitä sanoi olevan.

— Kylmä siellä taitaa olla, koska sinä olet noin vilussa, sanoi hän ja tarkasteli Hentiä.

— Kylmä on ilma.

Rouva oli alkanut tarkastamaan Hentin pukua ja sanoi piikojen puoleen kääntyen:

— Kuka olisi luullut, että meidän sievä ja hyvä Henti tuollaisissa rääsyissä kulkee. Ottakaa te vaaria ja esimerkkiä Hentistä, ettette pidä niin kiirettä naimisiin kuin hän. — Kyllä tuohon autuuteen ehtii, ja hän osotteli Hentiä piioille. Ne katsoivat hymyssä suin, näytti kuin eivät olisi ymmärtäneet, mitä rouva sanoi.

Henti istui tuolilla, silmät allapäin eikä virkkanut mitään.

Vaan rouva yhä tarkasteli hänen pukuaan, kenkiä, kaikkia . . .

— Herra isä! eihän sinulla ole paitaakaan, onko kumma, että kylmä tulee, sanoi hän ja mainoi ja ihmetteli.

Henti istui kuin syytetty, ei osannut puolustaa millään lailla. Vaan sydämensä vihloi niin kuumasti, kun rouva piikain kuulten siinä tutki, koperoi ja selvitte-

li. . . Eiköhän se rouva luullut hellempää tunteita köyhillä olevankaan!

Kahvi oli joutunut valmiiksi ja rouva tarjosi Hentillekin. Se maistui nälkäiselle ja vilustuneelle niin perin makealle, että kielen hankki mennessään viedä, se lämmitti ja sammutti kiljuvaa nälkää. Ei ollutkaan Henti saanut kahvia kuin kesällä. Kukaan ei ollut tarjonnut, eikä kotona ollut.

— No miten se miehesi jaksaa? Eikö se jo ala kyetä pönkilleen? tiedusteli rouva.

— Sanoi olevansa parempi, pyysi, että jos rouva olisi hyvä ja antaisi jonkun silahkan, sanoi niin hiukaavan.

— Mikä sitä hiukaa semmoista, Joka aivan makaa, ei kai työnteko, päätti rouva ja läksi punnitsemaan Hentille jauhoja, palkaksi viimeisistä kehräyksistä.

— Odota sinä täällä se aika, sanoi hän mennessään.

Rouvan mentyä alkoivat piiat udella Hentin elämää ja viimeiseksi siitä, kauvanko hän oli pappilassa palvellut ja minkälaista oli palvelus ollut. Henti heille selvitteli palvelus-ajasta siihen asti kun joutui naimisiin ja naimisissa olostaankin vähäsen. Vaan piioille

kiitteli hän miestään.

Rouva tuli ja sanoi panneensa jauhot Hentin pussiin.

— Ja tuosta annan vanhan paitani sinulle, että saat jotakin suojaa, raukka, sanoi hän sitten ja ojensi Hentille.

Vaan Henti muisti lapsiaan kotona ja tyhjää pyttyään kuistissa ja kuiskuttelemalla, etteivät piiat kuuli, sanoi hän rouvalle:

— Ajattelin minä pyytää pikkusen piimää pyttyyni lapsille. Sitä ei saa mistään.

— Ei minultakaan hyvä ihminen liikene, on niin paljon kättäjiä, että tahtovat kuiville viedä, vastasi rouva.

Ei Henti sen enempää kättänytkään, otti pussinsa ja aikoi lähteä, vaan samalla ilmaantui kirkkoherran kyökin ovelle ja sanoi:

— Kuules vaimo! sano sille miehellesi, että minulla olisi halkojen hakkuuta. . . Olen tässä odotellut, että eikö tule kukaan tarjolle tämmöisenäkään vuonna, vaan mitäs tyhjää. Ei ole vielä todellista hätää mökkiläisillä, koska eivät alenna itseään sen vertaa, että työtä kävisivät kysymässä.

Henti lupasi sanoa.

— Olen kuullut, että laiskuuttaan se miehesi makaa, niinkuin moni muukin lurjus tällä paikkakunnalla, sanoi hän lisäksi.

Henti sanoi hyvästin ja läksi. Mennessään sieppasi hän tyhjän pyttynsä kyökin kuistista ja meni juoksujalkaa poikki pihan tielle.

Tielle tultua alkoi mietityttää se, että mistä saisi vähäkään särvintä — lapsillekaan. Tänä iltana ei enään ehtisi leipoa leipää, vaan keittäisi puuroa, piimän kanssa se maistuisi hyvälle.

Hän päätti koettaa Saarelasta. Saarelan emäntä oli aina ollut armelias hänelle, vaikka heillä oli Saarelaan velkaa vielä melkein sata markkaa siitä pirtistä. Ei oltu kyetty maksamaan kuin korko vuosittain ja tämän vuoden korko oli vielä maksamatta. Jouluna olikin vasta määrä maksaa. Hän poikkesi Saarelaan, ajoi asiansa ja pyysi. Saarelan emäntä, armelias ihminen, antoi, antoi pytyn täyteen sakeaa piimää.

Kohta kiireemmästi hän läksi kotiaan päin, pussi toisessa kädessä, pytty toisessa.

Juho oli sillä aikaa toimittanut piisiin valkean ja pannut padan tulelle, että puuroa keitetään kun Hen-

ti tulee jauhojen kanssa.

— Saitko silakoita? kysyi Juho ensiksi.

— En saanut, vaan rouva antoi minulle paidan, aivan eheän, sanoi Henti ja näytti.

— Voi turkanen, kun ei pitänyt saada silakkaa, olisit siltä rouvalta rukoillut.

— No älähän huoli . . . keitetään suolainen puuro, kyllä hiuka lähtee, lohdutteli vaimo ja alkoi hommata puuron keittoa. Vaan siinä hommatessaan muistikin, ettei ollut suoloja, ei raettakaan.

— Käy Toikan Helenalta lainaamaan. Eilen kuuluu Toikan Iisakki ostaneen puoli tynnyriä suoloja porvarista, neuvoi Juho.

— Se on se Helenakin niin pahantahtoinen, vaan jos Matin Kaisalla sattuisi olemaan, hän kyllä antaisi, arveli Henti ja läksi.

Toikan pirtti olikin lähellä, ensimmäinen naapuri, mutta Matin pirtti oli siellä vähän loitommalle metsän keskellä. Henti juoksi polkua pitkin sivu Toikan, Matin pirtille. Köyhyys oli Matillakin, paljo oli lapsia ja repaleisia. Matti itse sentään kunnan työmies ja vireä ja Kaisakin käsistään tekevä, vaikka ylönsä ryötä. Huoneessa haisi ja lapset olivat likaiset ja mustat.

Haju pisti Hentille heti nokkaan, että alkoi kaivattamaan, ja puolustukseksien hän ajatteli, ettei hän sentään, vaikka huonokin oli, ollut näin ryöttä, eikä heidän pirttinsä haissut näin koskaan, vaikka lapsia heilläkin oli.

Henti sai suoloja pari kourallista Kaisalta, kiitteli ja sanoi:

— En minä sinulta olisi tullut tahtomaankaan, vaan se on tuo Toikan Helenakin tullut niin ylpeäksi, ettei mitään anna.

— Niinhän se on tullut. Vaikka parempi elämä kai heillä onkin kuin meillä muilla. Ei olekaan kuin yksi lapsi ja semmoiset työihmiset kumpikin. Iisakki näin talven aikanakin saa monet sadat markat nikkaromisellaan, arveli Kaisakin. Kassassahan heillä kuuluu olevankin rahaa, lainassa monta sataa, taitaa tuhansiakin. . . Parempi palkkahan se semmoisille nikkari miehille maksetaankin kuin isontyön tekijöille niinkuin Matille ja Juhollekin, puheli Henti.

Vaan sitten läksi, juoksi sivu Toikan ja polkua pitkien kotia. Juho oli jo pitkästynyt, näytti olevan näissä ja kun suolainen puuro joutui valmiiksi, niin lappoi menemään kelpolailla ja ryysti paksua piimää

palan painoksi.

— Kylläpä huonoja jauhoja pappilan rouvakin ras-
ki antaa, kun on puurokin kuin verestä tehtyä, sanoi
syödessään Juho.

— Ei ne ole sen parempia tämänvuotiset jauhot
missään, vaan ovat nämä minustakin liiemmäst mus-
tia ja olkisia, sanoi Hentikin.

Nälissään sentään söivät ja lapsille antoivat: „Sait-
ko sinä nyt kehrättäviä pappilasta?“ kysyi Juho, kun
oli saanut maarunsa täyteen.

— Lupasi se rouva vieläkin, vaan ei sanonut ole-
van nyt juuri. Saarelan emäntä myöskin lupasi. Ja
ovat ne muutkin luvanneet. Kirkkoherra käski sanoa,
että hänellä olisi halon hakkuuta, jos sinä . . .

— Mitenkä minä kykenen halko-metsään, sairas
mies. Rintaan pistää välisti, ettei tahdo henki kulkea.

— Pappilan rouva lupasi lähettää jotakin laastaria
siihen sinun rintaasi. — Aamulla minun pitäisi alkaa
leipomaan, vaan kun ei ole puuta tikkuakaan. Etkö-
hän sinä jaksaisi tuosta näreiköistä muutamaa puu-
tikkua noutaa . . .

No miltä tuo tuntunee aamulla, hyvin se nyt pistää
ja karvastelee.

Ja Juho toimitteli sänkyyn. Henti kokoili mitä mitäkin repalettia lapsille vuoteeksi laattialle, sulki pelin ja alkoi asettaa lapsia levolle. Ne olivatkin nyt tyytyväisiä ja nukkuivat pian. Vaan häntä itseä valvotti kauvan ja mietitytti. Juhokin kuorsasi niinkuin henki olisi vaarassa. Kamalalle näytti hänestä tuleva talvi, jos pakkastalvi vielä tulisi. Kun ei ollut sitä puutakaan. . . Muut mökin miehet sentään laittoivat puita ja hakkasivat valmiiksi, mutta tuo, . . . joka tuossa vieressä nukkui ja kuorsaili. . . tuo ei. . .

Sitä puun puutetta miettiessään hän viimein nukkui.

3.

Tuulen muassa oli alkanut tuoda luntakin ja tuli viimeinkin rekikeli, että kyläläiset kykenivät metsään puita noutamaan. Kiire olikin kaikilla, sillä lumeton syystalvi kun oli ollut, ei oltu kyetty metsäteille ja puun puute alkoi olla yleinen.

Vanhat ihmiset ennustivat pakkastalvea ja kovaa kurjuutta, vaikkei hätää vielä ollut kenelläkään ja mökkiläisilläkin oli työtä. Sanomalehdet, joita kylään oli useita tilattu, kertoivat aina huonompaa ja huonompaa muualta Suomesta. Siellä ei ollut työtä eikä ruokaa ja kerrottiin jo muutamia nälkäänkin kuolleen.

Kumpulassa oli elämä käynyt yhä huonommaksi, puutteet ahdistivat joka kulmalta ja Juho yhä sairasti. Hentikin oli nälissään käynyt niin voimattomaksi ja heikoksi, ettei hankkinut jaksaa mitenkään lehmiiä ja lapsia hoitaa. Kehräämisellä oli hän koettanut hankkia jauhoja, vaan nekin kun olivat katovuoden ohrista jauhetuita, olivat kovin pahoja, maistuivat virnaalle ja oljille ja tekivät lapset niin kipeiksi, ettei tervettä

päivää. Valittivat vatsaansa alinomaa ja oksentelivat. Nyt ne olivat taas nekin kaunat loppuneet eikä ollut tietoa mistä saada lisää.

— Koeta käydä Kurikassa, jos saisit kesätyön päälle vähänkään rukisia jauhoja, esitteli Juho Hentille.

— Ei taida siitä tulla mitään. Toikan Helena sanoi tänä aamuna, että Kurikan isäntä oli aikonut käydä ottamassa lehmänsäkin pois, vastasi Henti.

— Niin, no siinä sinä nyt kuulet! semmoisia ne ovat nuo talolliset. Vielä niille pitäisi ilman työtä tehdä semmoisille, arveli Juho.

— Köyhäin hoidosta minä lähtisin apua, vaan tuskin ne antavat. Niinhän tuo vakuutti pappilan rouva, etteivät anna meille. . .

— Olkoot antamatta. . .

— Mutta kuolema meille tässä tulee, etkö sinä sen vietävä sitä ymmärrä, sanoi Henti kiivaasti ja lrintsoi vihaisesti Juhoa, joka tuossa makasi terveen näköisenä ja poltteli tupakkaa. Ja siinä samassa tuli Kurikan isäntä sisälle. Hän aikoi ottaa lehmänsä pois, elleivät he laittaisi takausta. Hän ei enään uskaltaisi niitten antaa olla, saattaisivat kuolla nälkään. Mutta jos he saisivat jonkun talon isännän takaamaan, niin leh-

mät saisivat tämän talven vielä olla.

— Tänä iltana pitää olla takaus meillä, muuten noudan lehmäni huomen-aamulla pois, sanoi hän lopuksi.

Juho ja Henti kuuntelivat äänettöminä ja Hentille ilmausi kyyneliä silmiin.

— Niinhän sinä olet terveen näköinen. Mikä sinua vaivaa? sanoi Kurikka sitten Juholle.

— Pistoksia on rinnassa ja väliin oksennuttaa verta, vastasi Juho.

Ei Kurikka sitä vastaan väittänyt, vaan sanoi:

— Pappilan rouva aikoi käydä tutkimassa sitä rintatautia.

Ja sitten hän läksi.

Juho ja Henti istuivat äänettöminä. Juho oli pahoillaan, että kun lehmät joutuvat pois, ei tule lantaa pelloille, joista kuitenkin oli hyvinä vuosina tullut koko talveksi leipää. Henti taas tiesi, että jos lehmät otettaisiin pois, ei lapsille olisi mitään syömistä, sillä leipä oli kovin pahan makuista ja mustaa.

— Eiköhän se Järvelän isäntä menisi takaukseen, että saisimme edes nuo lehmätkin pitää, arveli Juho.

— Parasta, että Kurikka ottaakin lehmänsä pois!

Kun et sinä sen vertaa, että heiniä tuolta suolta nou-
taisit, vaan minun pitää nekin vetää, sanoi Henti.

— Koeta nyt kuitenkin käydä Järvelän isännän pu-
heilla. En minä usko, että hän sinulta kieltää. Hänhän
on sinun vanha riiarisi.

— Pidä suusi kiinni siinä! Jos minä silloin sinut
noin laiskaksi olisin tietänyt, en minä tässä mökissäsi
nälkää näkisi, sanoi Henti kiivaasti.

— Älä nyt taas . . . Itsehän olet kehunut, että Järvelä
sinua silloin . . .

Samalla kuului aisatiu'un ääni pihalta.

— Pappilan rouva tulee, sanoi Henti hätäilevästi ja
alkoi tulisesti siistiä huonetta. Juho oli seisonut laat-
tialla, vaan nyt kun kuuli tiu'un äänen pötki sänkyyn
pitkäkseen ja näytti sairaalle.

Villoja oli rouva tuomassa kehrättäväksi.

— Oli niin kaitainen tie tänne, ettei hankkinut reki
pysyä kohdallaan, arveli rouva läähättäen.

— Ei ole siitä hevosella vielä kuljettu . . . sanoi Juho
sängystään.

— Mutta niin minä sentään pääsin kaatumatta.
Tässä on taas neljä naulaa villoja. Miten täällä Juho
jaksaa? Eikö ala jo parata?

— Mitenkypä sitä paranee, kun ei ole varaa ostaa lääkityksiä. En minä muutoin juuri kipeä olisikaan, vaan tuo rinta. . .

— Minä juuri siinä mielessä lähdinkin, että katson, mikä sinun rinnassasi on. On minulla täällä laastaria muassani.

Ja sen sanottuaan lähestyi rouva sänkyä, jossa Juho makasi. Hän tempasi peitteen Juhon rinnalta pois ja alkoi tutkia. . . mutta samassa päästi hän pitkän naurun, nauroi, että huone kaikui.

— No jo piti nähdä kummaa kummempaa, kun Henti nyt on antanut minun paitani tuolle koljatille. . . Etkö sinä sitä paremmin tarvitsisi, joka puutkin hakkaat, kuin tuo, joka täällä siaällä makaa, puhui rouva.

Henti seisoi tulipunaisena, vaan ei puhunut mitään.

— Tässä on tätä laastaria. Lämmitä tätä vähä ja pane sitten kipeän paikan päälle, neuvoi rouva.

Henti lupasi niin tehdä.

Rouva näytti niinkuin vähän närkästyneelle, kun läksi. Ei maininnut kehräyksistäkään mitään ja kylän juoruja laverrellut niinkuin ennen.

Juho ja Henti olivat, rouvan mentyä, kauvan aikaa

ääneti. Ei tuntunut olevan kummallakaan mitään sanomista. Juho vihdoinkin sanoi:

— Tottakai sinä lähdet Järvelän isännän puheille?

— Pitäisi kai lähteä. Kuolema meille tulee, jos meiltä lehmät otetaan, kun on sen karjanannin saantikin niin lujassa, puhui Henti.

— Koeta saada jostakin vähän rukisia jauhoja, että saataisiin keittää rukista puuroa, arveli Juho.

— Särje sinä nyt puita sillä aikaa. . . jos minä satuisin jauhoja saamaan, puheli Henti. Varotteli sitten lapsia, puki ylleen paremman nutun ja pesi kasvonsa. Juhon turkin köytti hän ylleen lämpimäkseen, otti pussin ja pytyn ja läksi matkaan.

Hän ei ollut käynyt Järvelässä koko kymmenenä vuonna, jona oli Juhon kanssa ollut naimisissa. Oikein tuntui kummalliselta sinne mennä ja pelotti ja epäilytti, että jos ei Järvelä rupeaisikaan takaamaan. Minkälaiseksi lienee muuttunut näinä vuosina, vaan hyväähän hänestä kylällä puhutaa, ja hyvä ja helläsydäminen oli silloin. . .

Hän oli tullut pihalle, jossa seisoivat useita hevosia valjaissa. Vanha emäntä, Järvelän isännän äiti, osui kulkemaan poikki pihan.

— Onko kunnanesimies kotona? kysyi Henti arasti.

Vanha emäntä katsoi häneen niinkuin ei tuntisi-kaan, vaan sitten, kun näytti tuntevan, vastasi:

— Mitäs hänestä?

— Olisi ollut asiaa . . .

— Vai niin, vastasi vanha emäntä jäykästi ja meni navettaan.

Se oli ollut aina tuommoinen jäykkäsanainen ja kovaluontoinen nainen tuo Järvelän vanha emäntä, peräti visu ja työtyri emäntä. Nyt vielä kun hoiti poikansa taloutta, sanottiin hänen tulleen yhä jäykemmäksi ja visummaksi.

Hentiä oikein vihloi, mutta päätti kuitenkin koettaa . . .

Isännän huoneessa istui monta oman kylän isäntää ja syrjäkylästäkin joku.

— Kyllä niille pitää eri kuria tänä talvena näyttää, kuuli Henti jonkun sanovan.

Hän seisahdutti oven pieleen ja seisoikin kuin tuomittu. Ei ymmärtänyt miten esittää asiansa, kun lisäksi oli niin paljon vieraita.

— Minulla olisi isännälle kahdenkeskistä asiaa, sai

hän viimein sanotuksi.

Järvelä silmäsi häntä kummallisen kylmästi ja näytti niinkuin läpi haluaisi katsoa.

— Kuka sinä olet? kysyi hän sitten, kääntyen tuolissaan.

Henti tunsi kaiken verensä pakenevan sydämeen ja melkein pyörrytti.

— Senhän minä olen Kumpulan Juhon vaimo. Eikö isäntä tunne, sai hän vaivalla sanotuksi.

— Sano tässä asiasi, sanoi Järvelä ja katsoi ulos.

Hentiä ensin epäilytti, että sanoako ollenkaan, että ei se taida taata kuitenkaan, että jos yrittäisi jonkin muun talon isäntää takaamaan. Vaan viimein rohkaisi luontoaan ja puhkesi puhumaan tilastaan ja pyyteli eikö Järvelä takaisi, että he saisivat lehmänsä pitää, he sitten koettaisivat tulla toimeen kunnan avutta. Puhuessaan oli itku tulemalla ja ääni vapisi.

— Onko teillä sitten ruokaa niille lehmilenne? kysyi Järvelä.

— Olisi niille ruokaa. Saarelan suolle olemme ke-sällä tehneet heinää kummallekin lehmälle talvek-si ja on niitä väliin saatu omasta vainiostakin, selitti Henti.

Järvelä mietiskeli, vaan sillä välin alkoivat ne muut isännät, jotka siinä istuivat ja tupakoivat, tiedustelemaan Juhosta, että joko oli paranemaan päin.

— Laiskan kipeänä sanovat hänen olevan, arveli muuan.

— Eihän se ole milloinkaan, vaikka tervekin on ollut, tehnyt talollisten työtä. Maannut laiskana siinä mökillään, lisäsi toinen.

— Ei se sentään laiskana ole maannut. Ettekö ole nähnyt, kun sivu kuljette, että vainioon ilmestyy uusia ja uusia sarkoja joka syksy. Siinä vainiolla on Juho kaiket syksyt tonkinut. Ja olisi sitä nytkin toimeen tultu, jos ei halla olisi kaikkia vienyt. Vaan se on se meidänkin mökin ympärystö niin hallan arka, että putipuhaaksi vei, puhui Henti puolustukseksen.

Järvelä oli sillä välin kirjoittanut Kurikan isännälle kirjeen.

— Tässä on Kurikan isännälle kirje, sanoi hän ja antoi sen Hentille.

— Saammeko me sitten lehmämme vielä pitää? kysyi Henti.

— Kirjoitin minä siitä Kurikalle. Mutta onko teillä sitten heiniä niille talven poikki? Ellei heiniä ole, on

parasta, että annatte lehmät Kurikan isännälle takaisin, sanoi Järvelä.

Henti selvitti, että heillä oli heiniä kumpasellekin lehmälle talveksi.

— Lupasin minä siinä kirjeessä vastata, ett'eivät lehmät joudu hukkaan, sanoi sitten Järvelä ja kääntyi toisaalle.

Henti kiitteli Järvelää, kiitteli moneen kertaan ja melkein itkussa silmin oli, niin tuntui hyvälle nyt. Sanoi sitten hyvästin ja läksi Kurikkaan päin joutuisasti kävelemään.

Mutta Järvelän isännän kamarissa keskustelivat isännät kovasti katovuodesta ja köyhäinhoidoita, jotka tänä talvena tulee maksamaan kauheita summia varattomille talollisille.

— Nyt ei pitäisi antaa apua kenellekään laiskalle ja tuhlarille, että oppisivat työtä tekemään ja säästämään, esitteli muuan.

— Kyllä kai se joutuu tuokin Kumpulan Juho väki-
neen köyhäinhoidon elätettäväksi tänä talvena. Sille ei pitäisi antaa, vaikka kuolisi — semmoiselle heittiölle ja laiskalle, arveli toinen.

— Kyllä niitä on monta muuta samallaista kuin

Kumpulan Juhokin, puolusti joku.

— No, liekö sentään niin synty-laiskaa ketään. Muut köyät sentään tekevät talollisten työtäkin, vaan Kumpulan Juho ei milloinkaan, vaikka välistä on tarjottu hyvääkin palkkaa.

— Sairastaneehan se kuuluukin nyt koko syksyn.

— Vielä mitä! Minä en usko koko hänen sairastamistaan. Terveen näköinenpä hän oli tässä viikolla, kun käveli tiellä. Eikö lie tahallaan heittänyt kipeäksi.

— En minä usko sentään aivan, joutavan sen hänen sairautensa olevan. Kurikkakin sanoi, että verta se Juho oksentelee ja rintaansa valittaa.

— No, jos tällä kertaa kipeä onkin, niin ei kai ennen ole ollut, ja yhtä laiska on ollut ennenkin.

— Eihän siinä Juhossa tosin puolustamista ole. Minusta oli kumma, että Järvelä meni takaamaan niitä lehmiä. Sattuu niin, että ne kuolevat ja saa sitten Kurikalle maksaa lehmät.

— Kehuihan se vaimo heillä olevan heiniä. Kun saavat ne lehmänsä pitää, niin eivät tule sitten köyhäinhoidon niskoille. Koko kylän parasta minä aina pyydän, sanoi Järvelä vähän jäykästi, ja siihen se asia

jäi sillä kertaa.

Mutta sitten tuli puheeksi ne muut mökkiläiset ja torpparit sillä samalla mäellä, jossa Kumpulakin oli. Oli nimittäin mukava mäenselkä kylän takana, jossa oli useita mökkiä ja jota kutsuttiin kylän kesken takakaduksi.

— Siellä on vaikka minkälaista väkeä siellä takakadulla. Toikan Iisakin kun erottaa, niin samallaista joukkoa ovat kaikki muut, alkoi eräs puhumaan.

— Vireä mies se on sentään Mattikin. Semmonen lapsilauma kuin Matilla on . . . eikä ole Matti vielä koskaan pyytänyt köyhäinapua, vaikka sellaisellehan sitä mielellään antaisikin, joka kokee tehdä ja joukkoaan elättää. Matkassa pitää olla sen, joka kymmenestä kynnestä semmosen joukon elättää, puhui Järvelä vakavasti.

Toiset myönsivät niin olevan ja päättivät yksimielisesti tänä talvena auttaa Mattia.

— Nytkin on kaiken syksyn hakannut halkoja, vaikka ei ole oikein tervekkään ollut, sanoi taas Järvelä.

— Kyllähän Matti vireä mies on myönsivät toisetkin.

Tuli sitten puhe Kaaperin Kustista, joka hänkin asui siellä takakadulla. Hän oli jo ikämies ja aikamies poika hänellä oli. Sekä isä että poika kulkivat kaiket suvet lauttahommassa, ansaitsivat hyvin, sillä he olivat taitavia tukkimiehiä kumpikin. Mutta he joivat ja söivät kesällä mitä parasta ja eukko kotona keitti väkevää kahvia melkein lakkaamatta, ja kun syksyssä oltiin, oli puhdas hyvä käsissä. Nälkää saivat sitten kahvinhimoinen eukko samoinkuin lurjus isä ja laiska poika.

— Se Kaaperin Kustin pirtillinen . . . siinä se on vasta aikanen pirtillinen, sanoi Järvelä.

— Paras antaa niiden tänä talvena vähä kärvistellä, että oppivat toisten säästämään, esittelivät muut.

— Sehän niille taitaisi paras olla, arveli Järveläkin.

Mutta nyt alkoivat isännät haastella kovasta katoavuodesta. Järvelä luki sanomalehdestä kuulumisia muilta paikkakunnilta ja siitä mihin keinoihin oli ryhdytty hädän lieventämiseksi. Arvelivat isännät sinne ja tänne ja lopuksi tulivat vakuutetuiksi, ettei heidän kuntaansa toki ollut niin ankara halla kohdannut.

Henti oli sillä välin jo ehtinyt Kurikkaa lähelle.

Hän päätti jo mennessään viedä Järvelältä saamansa lapun Kurikan isännälle, että saisi varmuuden, saavatko he pitää lehmänsä.

Toikan Helenkin osui olemaan Kurikan pirtissä kun Henti meni sisälle.

— Oletko saanut ketään takaamaan? Olen jo ollut lähdössä noutamaan lehmiäni pois, sanoi Kurikka.

— Sain minä Järvelän isännältä tämän lapun, mitä siinä lienee, sanoi Henti ja ojensi sen Kurikalle.

Isäntä tutki ja tavaili. Viimein sai luetuksi ja sanoi:

— Lupaa se Järvelä taata, että lehmät säilyvät.

Toikan Helenakin siinä, kun istui Hentin vieressä penkillä, terotti korviaan, että mitä nyt alkaa kuulua ja sanoi Hentille:

— Vielä se Järvelän isäntä sinusta nytkin tykkää. . .

— Sehän onkin tuo Henti Järvelän vanha henttu. Vai kuinka? Niin. . . no saatte pitää ne lehmät. Järvelältä minä kaipaen, jos lehmät hukkaan menevät, sanoi Kurikka ja pani kirjeen povitaskuun.

Henti sanoi hyvästin ja meni, mutta Toikan Helena jäi vielä penkille istumaan.

— Niillähän kuuluukin olevan niin hyvät välit, Järvelän isännällä ja tuolla Hentillä, alkoi Helena laver-

taa. Olenkin ajatellut, että millä ne tämänkin syksyn olisivat eläneet, jos ei sitä olisi jostakin tullut. Vaikka puute se on sittenkin ollut. Myötäänsä on Henti juosut meillä leipää lainaamassa, mutta en minäkään ole antanut. Ei meilläkään ole varaa laiskoja elättää. Lujalla se on meilläkin raha.

Kurikan emäntä, Toikan Helenan paras ystävä ja samanlainen juorukello kuin Helenakin, alkoi hänkin haukkua Hentiä ja soimata jos joksikin. Ja Helena kertoi Kurikan emännällekkin sen uutisen, että Juholla oli ollut pappilan rouvan antama paita yllään, kun rouva oli käynyt tutkimassa sitä Juhon rintaa, jota se valittaa myötäänsä. Yhdessä sitten nauroivat sille asialle.

— Saa nähdä miten siinä tämä talvi eletään, kyllä se hyvin huonolta näyttää, sanoi Helena.

— Onko niillä heiniä molemmille lehmille? kysyi Kurikan isäntä.

— Tyhjää niillä on. Saarelan suolla moniaita pieniä aumoja ja niihinkin on satanut, että nekin vähäset ovat huonoja. Olkensa ovat jo syksyllä myyneet, vai vaihtaneetko lienevät jauhojen kanssa, selitti Helena.

— Kumma, että se Järveläkin menee takaamaan...

kumma.

— Vanhaa rakkautta sillä on vielä Hentille, nauroi Helena.

— Niinhän niillä kuuluu olevan, lisäsi Kurikan emäntäkin.

Jaarittelivat sitten vielä pitkän aikaa. Enimmäkseen haukkuivat mökkiläisiä ja sitä kummailivat, että millä ne kaikki talven elävät.

4.

Joulukin alkoi lähestyä. Kylän vanhat ennustivat pakkastalvea merkeistään. Heillä oli kullakin omat merkkinsä, millä oli taivaalla, ja millä maassa monenmoisia, joita sanoivat varmoiksi. He olivat oppineet tutkimaan luontoa ja olivat varmat asiastaan. Entinen ollut sukupolvi oli heille merkkejensä osottanut ja itse olivat he tutkineet lisää. Surkeaa talvea odottivat kaikki, nekin, jotka eivät vielä uskoneet pakkastalven tulevan, sillä olihan jo varma, että vaikka ei pakkastalvea tulisikaan, tulisi kuitenkin koettelemusten aika käsiin. Sillä joka suunnalta kuului valituksia ja kovia uutisia nälänhädästä ja kovasta köyhyydestä. Sanomalehdet olivat tietoja täynnä muilta paikkakunnilta, joissa näytti jo olevan hätää liiaksi, vaikka talvi vasta oli alussa. Hyviä neuvoja niissä sanomalehdissä myöskin oli. Oli opettavia neuvoja pettuleivän valmistamiseen sekä muihin keinoihin, joihin hätä käskee. Useasti mainittiin sitä, että hevosen lihakin olisi erinomaista ja ravitsevaa ruokaa. Kunnanmiehet koettivat kaikki kirjoitukset painaa mie-

leensä ja tyrkyttää kansaa niin tekemään kuin neuvottu oli. Etenkin näytti hevosen lihasta erittäin paljon kirjoitettavan ja kehoittamalla kehoitettiin, ettei antaa mennä korppiin ruoaksi sen, joka ihmiselle oli hyvää ja terveellistä.

Järvelän isäntä, kunnan esimies, noita kyhäyksiä enimmäkseen tarkkasi ja tutki. Pitäjään oli yleensä tullut huono heinävuosi lisäksi hallalle. Tulvavesi oli pilannut ja vienyt muassaan paljon heiniä, karjaa oli siis joka talosta tapettava, jos mieli hengissä loput viedä keväeseen. Ymmärrettävästi tulisi vanhoille hevosille varsinkin kurikka otsaan lyötäväksi, sillä kukin koettaisi tulla toimeen niin vähällä kuin suinkin. Hevosen liha oli koko paikkakunnalla kovasti halveksittu ja se, joka saatiin hevosta nylkemään, oli joku heikkomielinen tai ruotu-ukko. Tavalliset ihmiset eivät koskeneet sormin kuolleeseen hevoseen. Ja jos joku nytki ja nimitettiin monenlaiselta liialta nimeltä. Ei siis ollut helppo saada semmoista syvään juurtunutta uskoa pois, vaikka kuoleman nälkä näyttäisi olevan.

Kylällä oli jo useita hevosia tapettu, ja toisia uhattu tappaa kun syys-ajoja saadaan vähemmäksi. Järvelän

isäntä oli jo usealle puhunut hevosenlihasta. Varsinkin oli hän koettanut mökkiläisille sitä kehua ja kiitettä, mutta ei kukaan ottanut korviinsakaan, ennen olivat nälässä, ennenkuin rupeaisivat hevosenlihaa syömään. Järvelässä kulki myötäänsä taka-katulaisia nälkää ja puutetta valittamassa. Semmosetkin kävivät, jotka olivat kesällä ansainneet hyvin, mutta olivat syöneet saaliinsa suuhunsa ja nyt valittivat työn puutetta ja nälkää. Kaaperin-Kustikin laiskan poikansa kanssa tuli Järvelään valituksille. Mutta kun Järvelä kehoitti häntä työhön, että työtä olisi, vaikka heti alkaisi, niin Kaaperin-Kusti meni sanattomaksi, eikä enää käynyt toista kertaa.

Elämä olikin alkanut käydä hyvin tiukalle takakadulla. Siellä alkoi olla nälkää ja puutetta jo muuallakin kuin Kumpulassa. Ei ollut muita kuin Toikan väki, joka eli niinkuin ennenkin. Heillä oli varaa ostaa jauhoja säkittäin ja muutakin ruokaa tarpeen mukaan. Mutta muilla kaikilla oii kassat vähänä. Matti, Toikan naapuri, toki vieläkin elätti suurta lapsilaumaa. Mutta Matti kulkikin työssä välisti taloissa, välisti urakamiehenä. Muut eivät viitsineet, moittivat palkkaa vähäksi, mutta Matti sanoi:

— Hyvä on, että tämmöisenä vuonna saa vähäkin.

Nälkä ja puute oli Kaaperin-Kustissa, vaikka siinä mökissä ei ollut kuin kolme henkeä: Kusti, hänen ilkeä, yksisilmäinen akkansa ja laiska pitkä poika.

Toikalta olivat he jo lainanneet monena aamuna kahvia, sillä Kustin akka oli ylö'n kahvinhimoinen, että piti saada vaikka silmästä. Toikan Helena oli, kumma kyllä, lainannut, vaikka oli päättänyt, ettei lainaa. Mutta Kustin akka oli hyvä tuomaan uutisia ja juoruja kylältä ja Helena oli harras kuulija. Sillä neuvoin oli hän jo monena aamuna viekotellut aamukahvit. Toikassa keitettiin kahvia joka aamu ja usein päiväläkin. Matin-Kaisakin oli kyllä kovasti, perso kahville ja Matin tietämättä piti pannua lämpimänä, mutta Matti oli nyt, kun tienestit alkoivat huonota, ottanutkin eukoltaan salaa kahvipannun pois ja kätkenyt metsään. Kaisa kyllä pauhaili Mattia, mutta pannua ei ilmaantunut koko talvena.

— Vielä tässä kahvia pitäisi olla, hyvä että jaksaisi ruokaa saada, sanoi Matti eukolleen.

Kaikkein surkeinta oli elämä Kumpulassa. Juho oli tosin jo parantunut, että kykeni kävelemään, mutta vieläkin hän voivotteli, eikä jaksanut mitään tehdä.

Kulki niissä muissa mökeissä makaamassa ja sai siten päivänsä hupaisemmasti kulumaan. Aamuilla ensiksi käveli Toikan pirtille, makaili siinä hyvät kylänsä ja käveli sitten Matin tuvalle. Matin-Kaisalta sattui joskus aina saamaan jotakin suuhunsakin. Siitä kun sitten läksi, kävellä vätästeli Kaaperin-Kustin asuntoon. Jaaritteli siinäkin aikansa ja makasi, siirtyi sitten vielä johonkin muuhun mökkiin, ennenkuin kotiaan meni. Ja siinä oli hänen päivätyönsä. Näälissään hän nähtävästi oli, mutta kun kerjäili piipunperiä suuhunsa, niin kuittaili siten syönnin. Toikan pirtillä hän enimmäkseen oleskeli, sillä siinä oli kaikkein hupaisin olla. Toikan Iisakki näin talven aikana teki pirtissä työtä, höyläili astioita ja ovia ja akkunoita valmisti. Hänellä olisi ollut työtä, vaikka nelikätinen olisi ollut. Koko kylässä kun ei ollut muuta miestä, joka olisi kyennyt akkunoita ja ovia höyläämään, karttui hänelle työtä liiaksikin. Ja Iisakki olikin vireä mies, aamusta varhain yöhön asti hän höyläsi, että pää märkänä oli. Juhosta oli niin hupaista katsella, kun Iisakki otsansa hiessä askarteli ja hän makasi sängyssä seljällään piippunysä hampaissa. Päivät kuuluivat hupaisesti eikä tuntunut nälkäkään niin kovin,

kun oli joku, johon ajatuksensa kiinnitti. Usein he Iisakin kanssa jaarittelivatkin kaikenlaisia maailman asioita, ja kun Juho sai kaivaa Iisakin piipusta perät suuhunsa, tuli hänestä aina niin kielevä ja osasi hän jutella ja valehdella yhtä ja toista naurettavaa. Ja vasta hyvin myöhään illalla palasi Juho kotopirtilleen. Siellä tuntui niin kylmälle ja ikävälle. Lapset olivat niin kovin laihoja ja alastomia ja Hentikin näytti surkastuneelle. Ainoa, joka oli hyvässä kunnossa, oli Juhon koira, Kutti. Koira hänellä piti olla, vaikk’ei ollut itselläänkään ruokaa. Kutille hän kokosi kylästäkin, lapsista hän ei välittänyt. Nytkin kun palasi Toikalta, antoi koiralleen kaksi sokeripalasta, jotka oli pannut housunsa taskuun talteen, kun sai Toikalla kahvia. Mutta ennenkuin antoi Kutille, piti Kutin tehdä hupaisia liikkeitä, joille Juho nauroi ja samalla ihmetteli koiransa viisautta.

— Täällä kävi Järvelän isäntä ja käski sinulle sanoa, että tulisi tappaa tuo koirakin syömästä . . . tämmöisenä köyhänä talvena, sanoi Henti Juholle, kun tämä parasta aikaa vehkeili koiran kanssa.

— Vai niin. Ennenkuin minä koirani tapan, tapan minä kenen muun hyvänsä, vaikka Järvelänkin. . .

kas noin. . . no vielä kerta. . . noin. . . Kutti poikaa he, he, sanoi Juho.

— Ovat sitä muutkin ihmiset ihmetelleet, että sinä tuota koiraa ruokit, kun kaikki tietävät, ettei meillä ole ruokaa itsellemekään. Sentähdenkin ne ihmiset ovat sinulle niin tylyjä ja minä saan aina kuulla tuosta koirasta ja laiskuudestasi.

— Ole häiritsemättä. Minä olen aikonut tästä huomenna lähteä Saarelaan. Siellä kuulutaan ammuttavan vanha ruuna, minä nyljen sen ja otan lihat.

— Hevosen lihaako on aikomuksesi ruveta syömään. . . hyi.

— Niin on. Muistan minä kun, isä-vainaja usein toi konin raajoja kylästä ja niistä keitettiin velliä, niin oli makeaa kuin lehmän lihastakin. . . lähden silmäni-kin ja jo loppuu nälkä tältä pirtiltä. . . jumal'auta. . . Saisi Kaaperin Kustikin hommata pirtilleen jotakin elatusta, muutoin kuolevat nälkään kaikin kolmen, puheli Juho.

— Puhui se Järveläkin siitä, että kun ihmiset ovat niin tyhmiä, etteivät syö hevosen lihaa, joka on hyvää ruokaa, sanoi Hentikin.

— Tiesinhän minä sen. Ja minä olen se mies, jo-

ka syön, sanokoot saakeli vie mitä tahtovat. . . Kyllä meille, Kutti poika, tulevat tästä lihavat päivät, arveli Juho.

Juho jo kuvaili mielessään sitä hauskaa, että saisi maata seljällään, kun vatsa on täynnä eikä ole mihinkään kiire, kuvaili niin, että tunsi kipeän nälän vaavan vatsaansa.

— Ei sinulla, hyvä ihminen, taida olla mitään puuta pehmeämpää. . . kovin minua hiukkaa, puhui Juho surullisella äänellä.

— Mistäpä minä sitä olisin saanut. Lapsille annoin mitä oli leivän jäännöksiä ja maito-tilkan. Tuolle lehmällekin kun lisäksi tuli niin vähä maitoa, kun heinät ovat niin huonoja. Olisin minä koettanut jostakin jonkun vähä hankkia jauhoja, mutta enhän minä ehdi, kun et sinä sen vertaa, että noutaisit suolta heiniä tai puitakaan hakkaisit. Enhän minä jaksa heiniäkään tuoda kuin vähä kerrallaan, ja siksi kai tuo lehmäkin niin vähän lypsää, kun ei ole sille oikein kylältä antaa, sanoi Henti kärsimättömästi.

Juho ei puhunut mitään, alkoi riisua kenkiä jaloistaan ja hommata maata.

— Pappilasta minulla olisi saatavaa vähän keh-

räyksistä, vaan se on semmoinen mustilainen sekin pappilan rouva, ettei vertaa. Ei koskaan antaisi rahapenniä, vaan aina tyrkyttää niitä kaunaisia jauhojaan, jotka ovat niin surkean pahan makuisia. Kun sanoin, että ne ovat niin katkeroita ne teidän jauhonne, niin siitä nokkausi ja alkoi haukkumaan ja luettelemaan mitä hän on ilmaiseksi meille antanut. . . Ei ne sentään vielä maailmaa maksa, ne rouvan lahjat. Noille lapsille jonkun resusen vaatteen ja minulle sen paitansa, jonka sinulle annoin. Sattui vielä mokoma havaitsemaan sen paitansa sinulla yllä. . . siitä se on huutanut ja hötissyt ympäri kylää, sanoi Henti kuin itkun seasta.

— Olenhan minä sen jo aikaa sanonut, että semmoinen se on pappilan rouva, lohdutti Juho.

— En minä häntä niin ilkeäksi olisi uskonut, arveli Henti vielä lopuksi.

Juho oli jo riisuutunut maata ja alkoi hetken kulluttua kuorsata. Hentille ei vaan tuntunut uni maistuvan, vaikka matkassa oli ollut kaiken päivää. Huolestutti niin tämä elämä, mietitytti ja arvelutti. Nälkäkin oli ja sydänelässä niin pahasti ellosteli. Ja Juhori kuorsauskin oli niin hermostuttavaa, että vaikka koettikin

ummistaa silmiään ja nukkua, ei unta tullut. Siinä tuli sitten jos minkälaista mahdollista ja mahdotonta-kin mieleen. Tuli ajatelleeksi niiden muiden takakattulaisten elämää ja verratuksi sitä omaansa. Ei niillä ollut juuri liikoja muillakaan, jos ei heilläkään. Kaaperin Kustin pirtissä taisi olla yhtä tyhjät paikat kuin heilläkin, vaikk’ei ollut kuin kolme henkeä. Ja hyvin kai oli köyhyys Matillakin. . . Toikalla sitä kyllä oli elämistä. . . kun olisi heilläkin niin, tai kuitenkin sen verran, että saisi aina syödä vatsansa täyteen ja välisti keittää kahvia. Mitä muuta tarvitsisi? Ei kai tässä elämässä ollut mitään, jota olisi kaivannut, kun olisi ruokaa kyllin. Kyllä mahtoi Toikan väellä sentään olla hauska elämä. . .

Voisihan se heilläkin olla puolta parempi, jos se olisi tuo mies semmoinen kuin muiden vaimojen miehet ovat, että yrittäisi ja tekisi. . . He kyllä eläisivät eri elämää, mutta joka ei mitään. . . ei että puita hakkaisi. Ja se jaksaa nukkuakin, vaikk’ei pane päiväkausiin rikkaa ristiin. . . kuorsaa tuossa kuin olisi ollut tukin hakkuussa kaiken viikon. . . Henti tunki kummallista inhoa miestänsä kohtaan ja tuli ajatelleeksi, että kun kuolisikaan. . . Mutta kuta pitemmälle yö kului, si-

tä kipeämmäksi kasvoi hänen nälkensä ja sitä enemmän ellosteli sydänelässa. Hän mietti, eikö olisi minnekään unehtunut leipäpalastakaan . . . mutta hän oli illalla koonnut viimeiset murut lapsilleen . . .

Hän ajatteli lihakeittoa ja muisti Saarelan vanhaa ruunaa. Jos olisi ollut nyt kupillinen velliä ja lihapalonen, vaikka hevosenkin lihaa, olisi se maistunut erinomaiselle. Kun saisi ne lihat Saarelasta, ett'eivät ihmiset näkisi, niin keittäisi velliä ja söisi lihaa. Niinhän Järveläkin oli sanonut, että hevosenliha oli erinomaista, mutta ihmiset olivat taikauskaisia, kun eivät sitä syöneet. Ja Järvelä kyllä ymmärsi sen asian paremmin kuin kukaan muu, hän, joka tutki kaikkia maailman kirjoja ja sanomalehtiä. Huomennahan ne kuuluvat sen ruunansa Saarelassa ampuvan . . . illalla jo saataisiin syödä velliä . . .

Mutta mistä saataisiin suurusjauhoja? Kun olisi pottujakin! Muina vuosina oli toki ollut niitä syödä ja niistä oli ääretön leivän jatko, olisi kappakin pottuja, mutta ei yhtään. Viimeiset pienet nuput oli jo syksyllä syöty. Pappilassa niitä kasvoi pottuja isoja ja hyviä, mutta rouva ei ollut aikonut myydä yhtään kappaa, että keväällä muka saapi paremman hinnan, kun sie-

meniksi myypi. Olisi rahaa, koettaisi, eikö saisi jostakin puoltakaan kappaa. . .

Hän muisteli, kuinka heilläkin muina vuosina oli ruokaa. Pellavista saatiin ohria koko talveksi ja perunoita oli syödä joka päivä, oli suoloja omasta takaa, oli kalaa ja välistä liikenä ostaa kahviakin vähäsen. Nyt ei ollut mitään, eikä ollut kahvikupin varaa ollut sitten kesän. Ei taida tämä talvi loppua, ja jos loppuukin, niin millä ne pellotkin kylvetään, ajatteli hän. Hän koetti nukkua ja turvasi Jumalan apuun, että huomenna jotakin saataisiin, jos ei muualta, niin hän menisi Järvelän isännän puheille, mutta unta ei tullut. Tuli vaan muita mietteitä mieleen. Hän katsoi akkunasta ulos, josta näkyi alakuloinen taivas ja tuhansia tähtiä. Näytti niin kylmälle taivaskin ja pakkanehan olikin ulkona. Tuntui kylmä huoneessakin. Ja kylmänlainen olikin heidän pirttinsä talvella. Juho oli aina joka syksy tehnyt lupauksia, että hän varustaisi huonettaan talvea vastaan. Oli tänäkin syksynä luvannut toimittaa muurahaiskekoa ullakkoon, jossa ei ollut paljon mitään lautain päällä, oli aikonut tampata seinänvieruksia sammalilla, ettei tuuli tuntuisi ja pidättäisi pakkasenkin paremmin, vaan niin oli käy-

nyt nytkin kuin muinakin syksyinä, että aikomuksessa meni päivästä toiseen ja niin jäi nyt kuin ennenkin. Jos nälän lisäksi vielä tulisi pakkastalvi, niinkuin ennustettiin, niin mitenkähän kevääsen eletään. . . ajatteli hän ja häntä väristytti jo ajatellessaan pitkää talvea, joka on niin onnettoman pitkä ja pimeä ja kylmä. Kun olisikin lämmin pirtti niinkuin Toikalla ja Matillakin, vaan tämmönen, johon tuuli tuntui sisälleen. . . Tai jos olisi edes puita, halkoja pinossa, josta saisi ottaa ja lämmittää, mutta kun ei ollut kuin vähäisiä näreitä ja koivukarhakoita ja nekin tuoreita. . . mahdotontahan semmoisilla oli pitää huonetta lämpimänä. . . Hän muisti, kuinka Matti nytkin syksyllä oli varustanut huonettaan talveksi, hän oli kehottanut ja pyytänyt Juhoakin tekemään samoin, mutta se ei, vaikka aikoi ja aikoi. Ei sittenkään, vaikka vanhat ihmiset ennustivat pakkastalvea. . . ei. . . Tuossa vaan nukkui ja kuorsaili onneton. . . ja jaksoi ja saattoi nukkua, vaikka tietää, ettei mitään syömistä. . .

Hän oli miettinyt kaikkea ja hänestä näytti niin toivottomalta heidän elämänsä. Mutta siinä miettiessään kulkivatkin ajatukset nuoruuden päiviin. Ja monta hupaista kuvaa oli tallella olleista iloista ja

huolettomista päivistä. Niitä muisteli niin mielellään, että melkein unehutti nykyisen köyhyyden ja kurjuuden. Niitä miettiessä hän vihdoinkin nukkui.

Kun Henti aamulla heräsi, olivat lapset jo pystyssä kaikin. Nuorin lapsi itki ja siitä Hentikin heräsi. Juho vaan vieläkin nukkui. Hän nousi ylös, pani piisiin valkean ja asetti lapsiaan. Pikku Juho jo kykeni hoitamaan nuorinta, joka oli heikko ja vaivainen. Hän varotteli heitä kaikkia olemaan siivosti ja läksi navettaan. Lapsetkin asettuivat, kun hän lupasi antaa maitoa navetasta palatessaan.

Ulkona oli kipakka pakkanen, lumi narisi jalkain alla ja vitisi. Henti meni juosten navettaan, joka sekin tuntui kylmälle. Molemmat lehmät olivat jo nousseet ylös ja ammuivat hänelle. Toinen niistä jo oli kantanut, vaan lypsi kovin vähän kun heiniä oli vähän ja nekin sänkkä-niityltä. Laihat olivatkin kumpikin lehmä, se varsinkin, joka vielä oli poikimatta. Nälkä niillä taisi olla, koska niin armottomasti ammuivat, että korviin koski. Henti nouti niille heiniä, antoi mitä oli antamista ja lämmitti vettä juomaksi.

Sitten alkoi hän lypsämään ja lypsäessään hän hyräili:

Lypsä kaunis lehmäseni,
Oma kallis kalli-pääni!
Laske maitoosi makeaa
Täpö täyteen kiuluseni!

Mutta vähän lypsi lehmä, ei tullut kiulu täyteen, vaikka ei ollut kuin viikko poikimisesta kulunut.

— Kyllä se lypsäisi, kun olisi sille hyviä heiniä antaa ja joskus jauhoja juomaan, sanoi Henti, noustuaan lypsämästä, toimitti muutkin navettatyöt ja läksi pirttiin.

Juhokin oli kohonnut pönkilleen ja hoiti tulta piisissä.

— Äiti, äiti. . . maitoa, huusivat lapset yhteen ääneen.

— Käy nyt, hyvä ihminen, Toikalla pyytämässä lainaksi yhtä leipää, kun on maitoakin, pyysi Juho.

— En, vaikka tulisi kuolema tälle paikalle, sanoi Henti kiivaasti.

— Miks'et? Ovathan ne ennenkin antaneet, kysyi Juho.

— Siksi, että se on se Toikan Helena niin hävitön ihminen. . . että mitähän se Järveläkin sanoo, jos saisi kuulla ne juorut, joita Helena on levitellyt ympäri

kylää, sanoi Henti vieläkin kiivaasti.

— Pyh. Ei kannata pitää vaaria akkojen puheista. . . minä lähden itse, koska et sinä kehtaa, sanoi Juho.

— Mene veikkonen. Taitaa sinulla tässä olla niin kiireellisiä toimia, ett’et jouda, sanoi Henti pisteliäästi ja jakoi lapsille maitoa.

— Annahäntä, kelvoton, minullekin ryyppynen siitä maitoa, äläkä särvätä sikiöille kaikkia, rämisi Juho siihen äreästi.

Henti kaatoi pieneen puukuppiin tilkan maitoa ja ojenti Juholle.

— Tämän verranko? . . . sanoi Juho.

— Ei kai se kaikki sinulle liikene. Heinätkin ovat taas kaikki, huomen-aamulla ei taida olla maitoa lehmäparalla vähääkään. Lähde nyt Juho kulta sinä tänäpäivänä suolle heinään, pyyteli Henti.

— Kun antanet sitä maitoa vähä lisää, niin lähden.

— Tuoss’ on sitten. Annan oman osani, vaikk’en ole mitään kaulani läpi pannut.

Saatuaan lisää Juho ryyppäsi itse kerran, nieli menemään ja näytti hyvillään olevan. Teki mieli ryyppätä lopunkin, vaan kun Kutti käveli siihen viereen, hei-

lutteli häntäänsä ja istui mukavasti, ei Juho raaskinutkaan itse ryypätä, vaan antoi Kutille.

— Tuolle koiralle se antaa ruuan suustansa, sanoi Henti.

— Sehän tässä toki taloa vahtaa, arveli Juho ja alkoi hommata liikkeelle.

— Älä viivykään koko päivää, että ehdit käydä heini! noutamassa, varotti Henti.

— Mihinkä luulet minun menevän? tokasi Juho.

— Mihinkäpä muualle kuin makaamaan tuonne muihin mökkeihin, sehän se on sinun taksvärkkisi, sanoi Henti.

Sanaa sanomatta meni Juho ulos, Kutti perässä.

— Mihinkähän se nyt luuli menevänsä, ajatteli Henti ja katsoi akkunasta, lähteekö Toikalle päin, vaan ei lähtenytäkään, käveli menemään tielle päin ja Kutti vilisti edellä.

— Jokohan menisi Saarelaan sitä hevosta tiedustelemaan, ajatteli Henti.

Hän alkoi siistiämään huonetta ja puki lapsille ryysyjä ylle. Sitä tehdessä alkoi tuntua taaskin nälkä ja nyt tuntuikin niin kiivaasti, että pyörrytti ja hänen täytyi istua. Hän päätti lähteä käymään Matin pirttil-

le, ehkä Kaisalla olisi lainata leipää. Kaisa oli ennenkin monta kertaa vähästänsäkin häntä auttanut. Pikku Juhoa varoteltuaan pitämään huolta pienemmistä hän läksi. Hänen täytyi mennä sivu Toikan, sillä Martin pirtille ei vienyt muuta polkua kuin se, joka kulki Toikan akkunahan ohitse. Hän koetti kiirehtiä, ettei Toikalla havaittaisi hänen menoaan. Mutta Helena osuikin olemaan akkunassa ja luuli hänen tulevan heille. Mutta Henti kiiruhtikin sivutse ja hänestä tuntui, että Helena katsoi hänen peräänsä. Hänellä oli niin huonot kenkärajat, että varpaat ja kantapää näkyivät. Ennen hän ei ollut välittänyt siitä, mutta nyt kun tiesi Helenankin akkunasta näkevän, hävetti häntä. Minkätähden? Sitä hän ei tiennyt. Hän kiiruhti vaan polkua pitkin ja tunsu jalkojensa palelevan.

— Se kurja, joka ei viitsi kenkiäkään paikata, jupisi hän, kun saapui Martin tuvalle.

Mattikin oli kotosalla, istui sängyssään ja poltti tupakkaa. Kaisa näkyi keittävän puuroa rukisista, hyvistä jauhoista.

— Taitaapa siellä olla kuivanlainen ilma, arveli Matti.

— Pakkanenhan tuntuu olevan, vastasi Henti ja

meni takan luo lämmittelemään.

Kaisan kanssa alkoi hän sitten pakista yhtä ja toista ja hänen silmänsä tähtäilivät pataan, jossa puuro kiehui, nosten kuplina ylös.

— Ovatkohan ne nyt kalliita ruisjauhot? kysyi hän ajatuksissaan.

— Eivät ne kuulu kallistuneen sitten syksyn. Niitä kuulutaan tuotaneen niin paljon, etteivät lopu kesken, vaikka pitkäkin talvi tulisi, selitti Matti tyytyväisen näköisenä.

— Onpa se Jumalan kiitos hyvä. Kovin ovatkin kehoja täänvuotiset ohrajauhot. Ei meille muualta ole otettukaan kuin pappilasta, mutta ne vaan olivat, ettei koossa pysynyt leipänä, selitti Henti.

— Eivät ne joka talossa semmoisia ole. Meidänkin on otettu Saarelasta, mutta syödä sitä saattaa, vaikei se rukiin vertaista ole. Mutta pappilan rouva kokaakin kaikki huonoimmat ja niillä maksaa työmiesten palkkoja. Minäkin kun olen siellä halkoja hakanut, on minullekin tarjonnut monta kertaa, vaan minä sanoinkin heti, että jos ei teillä parempia jauhoja ole, niin en huoli ollenkaan, antakaa rahaa, kyllä minä jauhoja porvarista saan. Mutta siinä tiuka tu-

li. Rahaa ei olisi raaskinut antaa eikä parempia jauhojakaan. Viimein lupasi rukisia jauhoja, mutta vaati paljoa enempää kuin porvari. Silloin minunkin pisti nokkaan. . . Täytyi antaa ja sittenkuin olin saanut mitä halon hakkuusta olin saamassa, arveli, ettei annetakaan työtä enään. . . niin hävyttömälle miehelle. Se oikein sopii, arvelin minä vuorostani, minulla kylä onkin työtä muualla, vaikka yötkin tekisin, ja niin läksin, puheli Matti.

— Semmoinen se on hävytön pappilan rouva, sanoi Kaisakin.

— Kovinhan se on maailmassa kiinni siksi kun on papin vaimo, myönsi Hentikin.

— Paljon minä olen maailmassa työtä tehnyt ihmisille, vaan en koskaan ole tavannut niin hävytöntä palkan maksajaa kuin pappilan rouva. Jos vaan tällä päällä pysynen, ei nähdä tätä miestä pappilassa työssä. . . sanon minä sen verran, puhui Matti taas.

— Kyllä kai sinulla on työtä muuallakin. . . Nytkin on moneen paikkaan käyty hakemassa halkoja hakkaamaan, sanoi Kaisakin ylpeästi ja katsoi Hentiin, että tuommainen se minulla on mies.

Kaisa oli keittänyt puuron valmiiksi, pani sitä puu-

kuppeihin ja käski Matin syömään.

— Tule sinäkin Henti maistamaan rukista puuroa, käski hän sitten Hentiäkin.

Hentiä ei tarvinnutkaan kahdesti kärkeä. Hänellä oli niin nälkä ja teki niin mieli, ettei ollut voinut pysyä yhdessä kohdin niin kauvan, että puuro valmistui.

— Kylläpä on hyvää puuroa, sanoi Henti syödesään.

He söivät sitten kaikin äänettöminä, lapset vaan riitelivät ja sotkivat kasvonsa ja vaatteensa puuroon.

— Olkaa tappelematta, sanoi Kaisa, mutta ei viitsinyt nousta pyyhkimään heidän puuroisia kasvojaan.

Henti oli saanut ensimmäisen nälän puuskan tyydytetyksi. Tuntui olo jo paljoa paremmalle.

— Kävitkö Toikalla tullessasi? kysyi Kaisa.

— En käynyt, enkä taida heti käydäkään, vastasi Henti.

— Se on se Helena niin kummallinen ihminen. Se haukkuu kaikkia ihmisiä ja lappaa niitä juorujaan ja tekee selvää muiden elämästä, sanoi Kaisa.

— Semmonenhan se on. Ei hänen oma elämänsäkään, jos huhuissa on perää, ole niin rapea. Puhutaanhan hänestä vaikka mitä. Luulee kai muutkin

semmoiseksi kuin itsekin, puhui Henti.

— Pappilan rouvan kanssa ne nyt ovat kuin rak-
kaimmat sisaret . . . Helena kutoo nytkin rouvalle mat-
toja . . . He sopivatkin oikein yhteen, pappilan rouva
ja Helena, molemmat samallaisia juorukelloja, arveli
Kaisa.

— Kyllä kai muut ihmiset ovat päivillä heidän
hampaissaan, lisäsi Henti.

— On se koko papin rouva, arveli Mattikin ja nousi
syömästä.

— Kasti Jumala! kiitteli Henti.

Matti hommasi tupakkaa piippuunsa ja alkoi haas-
telemaan:

— Halonhakkuusen tästä pitää lähteä. Ei tässä mö-
kissä kauan kontillaan pysyttäisi, jos en minä tässä
olisi matkassa. Olen minä ajatellut pyytää teidän Ju-
hoa kumppaniksi. Ikävänlainen siellä on metsässä ai-
van yksin. Mutta kun me Juhon kanssa yhdessä läh-
tisimme, niin alkaisi halkoja tulla. Harvalta mieheltä
se puu niin kaatuu kuin siltä Juholta.

— Kun sen saisikin liikkeelle, sanoi Henti.

— Olen minä tänäpäivänä aikonut käydä häntä
puhuttelemassa. Johan hän alkaa olla tavallisessa ter-

veydessä, arveli Matti.

— Kyllä kai se terveyden puolesta sinne kykenee. Koe nyt Matti sitä viekoitella matkaan. Se olisi niin kovin, kovin hyvä, että. . . sanoi Henti.

— Kyllä minä käyn tässä, lupasi Matti.

Henti kiitti vielä kerran puurosta ja läksi. Hän juoksi aika kyytiä sivu Toikan, ei vilkaissut akkunaan ja sitten polkua pitkin kotio. Hän oli niin hyvillään, ettei muistanut, koska olisi tuntenut itsensä niin iloiseksi. Sillä hän toivoi, ettei Juho viitsi kieltää, kun Matti pyytää, että kai kuitenkin häpeää sen verran, että lähtee. Hän kyllä koettaisi tulla toimeen yksinkin, haalata heiniä suolta ja näreiköstä puita. Parasta hän toivoi ja toivoi Juhon koteentuvan.

Puolenpäivän aikana Juho tulikin, koira perässään. Hän oli nähtävästi hyvällä tuulella ja ensiksi otti povestaan kolme ruisleipää, laski ne pöydälle ja sanoi:

— Leipää on ja lihaa on kohta sen verran kuin pappilassa.

Lapset huomasivat leivät ja alkoivat pyytämään:

— Isä, taittakaa palanen, isä.

Juho taittoi palasen jokaiselle, nuorimmallekin, ja

pisti omaan suuhunsaakin.

— Ala sinäkin, hyvä ihminen, syömään, käski hän vaimoaankin, taittoi leivästä itselleen lisää ja antoi koirallekin.

— Kyllä tässä liha kiehuu, jahka ilta pimenee, arveli hän.

Henti ei ollut nähnyt Juhoa niin hyvällä tuulella pitkiin aikoihin, ei sittenkuin kesällä.

— Mutta mitähän ne ihmiset sanovat, kun saavat tietää, että me hevosen lihaa syömme. Kurikan emäntäkin aikoi ajaa ulos huoneestaan semmoisen ihmisen, jonka tietäisi hevosen lihaa syöneen.

— Mistä ne sen saavat tietää? Ja jos saavatkin, ei tee mitään. Ennen syön vaikka harakoita, ennenkuin alan työtä tekemään hävyttömille talollisille, sanoi Juho.

— Joko se ruuna on tapettu? kysyi Henti.

— Jo. Ja minä sen nyljin. Kun tulee pimeä lähden noutamaan lihoja.

Hentiä puistatutti ja tuntui kuin rutto tarttuisi, kun hevosen lihaa syö, vaan muistaessaan mitä Järvelä oli sanonut, rauhoittui hän vähitellen. Hän päätti mielessään, että ennenkuin hän kuitenkaan syö, käy

hän Järvelässä, isännältä vielä vakuudeksi asiaa tiedustelemaan. Järvelä ei ainakaan saattaisi väärin puhua ja hänhän ymmärsi kaikki asiat niin hyvin. Mutta Juho oli kummallisen iloisella mielellä juurikuin ei puutetta kuuna päivänä olisi tuntenut. Vaimolleen ei ollut niin ystävällinen ollut pitkiin aikoihin.

— Mutta minunhan se piti lähteä heinäan, sanoi hän ja toimitti resuista turkkia ylleen.

Henti katsoi häneen kummissaan, että mikä tuolle miehelle nyt on tullut, kun on niin työlystillä, että pyytämättä heinäankin lähtee.

— Pitääpä ottaa kirves mukaan, että saan panna muutamia riekon ansoja suokorpeen, vaikka eihän sitä näy metsälintuakaan tänä talvena olevan niinkuin ennen, puhui Juho mahtavasti, ja ikäänkuin menisi hän tekemään mitä ihmeellisimmän ihmetyön astui hän leveänä ulos, kirves olalla.

— Mikähän sille nyt on tullut, kun se on noin virkuna, ajatteli Henti.

Juhon mentyä tuli hetken kuluttua Mattikin.

— Juha meni suolle heinäan, vaan kyllä hän pian palaa takaisin, sanoi Henti.

Matilla ei ollut kiirettä, hän päätti odottaa. Pani

piippuunsa tupakkaa ja haasteli:

— Kyllä tämä talvi taitaa monelle olla kamala talvi, kun vielä ennustavat kovia pakkasiakin tulevan... kylmällepä tuntuu tämä teidänkin pirttinne. Meillä vaan on niin lämmin, että kun oikein lämmittää, niin vaikka silakka seinällä paistuu.

— Aikoi se Juhokin syksyllä tätä tampata ja haalata lisää kalua ullakkoon, vaan eihän siltä tule, vaikka aikoo ja aikoo, selitti Henti.

— Teillä sittenkin on vereksempi elämä, kun teillä on lehmä, aina siitä maitotilkan saapi. Mutta nyt kuu on karjan anti niin lujassa, että vaikka puhtaan rahan maksaisi, ei saa, sanoi Matti.

— Niinhän se kuuluu olevan, tiesi Hentikin.

Siinä sitten puhelivat yhtä ja toista. Henti siinä koetti korjailla huonetta ja lasten pukujakin parannelle.

Iltahämärässä saapui Juhokin. Hän oli pakannut melkoisen läjän heiniä kelkkaan, että palavaan oli taipaleella tullut. Poskiparta oli kuurassa ja kankeat viikset jäässä. Pirttiin tullessa hänellä oli sylillinen kapusta- ja lusikkapuita, jotka hän romahutti uunin eteen, hitustakaan kumartamatta.

— Merkillistä, ettei yhtään metsälintua pidä näkemän, ei jälkiäkään, sanoi hän Matille.

— Vähä sanovat kaikki olevan. Katovuonna on kaikkia vähä. Muistan minä sen nälkävuoden, josta on aikaa kolmattakymmentä vuotta, ei silloinkaan ollut yhtään lintua. Silloin se sentään oli hätä, vaan nyt ei kannata puhua mitään, puhui Matti.

— Mikäs hätä nyt on. . . valmiissa maailmassa, arveli siihen Juhokin.

Hetken kuluttua alkoi Matti esitellä halonhakkuuta Juhalle. Hän selitti laveasti ja houkuttelevasti, sanoi metsän olevan hyvän ja palkan myöskin. Herralan metsärannalle he asettuisivat asumaan ja yöttä olemaan. Sunnuntaisin kävisivät kotonaan ruokaa noutamassa viikoksi.

Juho kuunteli äänettömänä ja ryki väliin. Kun Matti lopetti puheensa, sanoi Juho:

— Ei se näin lyhyen päivän aikana taida lyödä leiville, arveli hän.

— Älä huoli. Tulossa käsin se sentään on, kun viireästi on parissa, puolusti Matti.

— Olisi kevät-aika, niin kukaties lähtisin, vaan ei se tämmöisinä päivinä maksa vaivaa. Enkä minä oi-

kein joudakaan. Ja eikä minulla ole semmoisia kenkiäkään, joilla metsään tarkenisin, esteli Juho yhä.

Matti koetti parastaan, mutta Juho toi tuhansia syitä esiin, toinen toistaan somempia.

Viimein Matti herkeni ja lähti pois.

— Minä tässä lähtisin itseäni palelluttamaan sydänmaalle, arveli hän Matin mentyä.

Hentin teki mieli alkaa häntä nuhtelemaan laiskuudesta, vaan tiesi jo vanhasta, ettei se mitään auta, ja hän oli vaiti.

— Tuo Mattikin on kummallinen, kun viitsii pyytääkään. . . sairasta miestä, kummaili Juho yhä.

— Minun täytyy lähteä jostakin hakemaan jauhoja, mutta kun nuo kengätkin ovat niin rikki, ettei niillä tarkene, sanoi Henti.

— Pane nämät minun kenkäni, kyllä tarkenen Saarelaan niillä sinun kengilläsi, kun panen lujasti heiniä, ehdotti Juho.

Ja he vaihtoivat kenkiä.

— Nytkö einä aijot sitä hevosen lihaa noutamaan? kysyi Henti.

— Nyt, nyt. Hae sinä vaan jauhoja, että saadaan panna velliksi, lihavelliksi tän'iltana. Käy Järjelässä

jos et muualta saa. Sano Järvelälle, että heillä on iso edesvastaus, jos me kuolemme nälkään lapsinemme. Sano niin, jos ei muuten anna, neuvoi Juho.

Henti veti Juhon turkin ylleen ja solmisi huivin sen päälle. Lapset olivat jo nukkuneet muut paitsi pikku Juho. Henti varotti häntä pysymään hereillä siksi kunnes hän palaa. Poika lupasi. Juho jäi vielä kenkiä sovittelemaan jalkaansa, mutta Henti lähti.

Hän kulki minkä ennätti suoraan Järvelää kohden. Tielle näkyi jo isännän kamarista jalkalampun valo, totta kai isäntä oli kotona. Mutta luultavasti oli siellä taas joku istumassa ja pakisemassa, ettei saisi kahden kesken isännälle puhua ja kysyä.

Pihalle tultua näki hän kahden miehen tulevan rappusia alas. Ne olivat talon isäntiä toisesta kylästä.

— Eivätköhän ne opi sekä Kumpulussa että Kaaperin Kustissa ymmärtämään, mitä se merkitsee, että laiskana makaa ha ha, nauroi toinen isännistä.

— Totta kai oppivat, arveli toinenkin ja sitten menivät he hevosensa luo ja läksivät ajamaan.

Henti astui ylös rappusia ja meni pirttiin. Vanha muori kehräsi piisin luona. Henti kysyi isäntää, mutta muori oli kuuro. Henti kulki etemmäksi ja tirkisti

isännän kamariin, joka oli pirtin vieressä

— Kotona se on, sanoi muorikin nyt, kun huomasi, että Henti katsoi isännän kamariin.

Järvelä istui yksin kamarissaan kirjoitellen. Hentiin tuotti jotakin vastustamatonta pelkoa, kun näki tuon jäykän miehen jäykät kasvot ja kun muisti mitä isännät äsken pihalla puhuivat. Hän muisti kuitenkin nälkäisiä lapsiaan ja rohkaisi luontoaan ja astui isännän kamariin.

— Jaa, sanoi Järvelä, kun silmäsi häntä, otti piipunsa, sytytti tupakin ja huokasi.

Henti alkoi selvittämään Järvelälle Juhon toimesta ruveta hevosen lihaa syömään ja tiedusteli oliko se vahingollista, jos sitä söisi.

— Mistä miehesi saapi hevosen lihaa? kysyi Järvelä.

Henti selvitti, että Saarelassa oli hevonen ammuttu, Juho oli sen nylkenyt ja lihat oli luvattu palkaksi.

— Vai niin. No syökää vaan, mitäpä vahingollista se olisi, sanoi Järvelä

— Mutta pyytäisin minä isäntää, ettei isäntä sanoisi kenellekään, pyysi Henti.

— Ollaan sanomatta, mutta eikö se miehesi jo ala

kyetä työhön?

Henti kävi äänettömäksi.

— Minä tunnen sen miehesi, se luultavasti luottaa, että köyhäinhoito ruokkii hänet koko talven. Vie terveisiä, että on olemassa vanhempia, jotka paremmin tarvitsevat kunnan apua kuin te: kaksi nuorta ihmistä vielä.

Järvelä puhui kylmästi ja Hentistä tuntui niinkuin siinä puheessa olisi jotakin katkeraa tunteen ja vihan purkausta. Häneen tuli semmoinen pelko ja vavistus, ettei uskaltanut enään mitään puhua, vaikka mieli teki pyytää jauhoja.

— Mitä sinulla on asiaa muuta? kysyi Järvelä yhä kolkommasti.

Henti koetti sopertaa, ettei heillä ollut leipäpalasta.

— Minä en tiedä siihen mitään, koettakaa muualta ja muutenkin olen jo katunut, että kävin takaukseen niiden lehmäinne vuoksi. Kylällä kuulutaan puhuttavan yhtä ja toista sopimatonta sinusta ja minusta: he eivät ole vielä unhottaneet niitä entisiä aikoja. Älä käy siis tässä talossa enään. Nyt taidat jo ymmärtää, että se oli sinun onnettomuutesi ja minun heikkoute-

ni, ettet huolinut minun ojentetusta kädestäni . . . vai kuinka?

Viimeiset sanat puhui Järvelä pehmeämmällä äänellä, jossa ilmausi katkeraa kaipausta ja pettymystä.

Hentiin teki se niin oudon vaikutuksen. Yht'äkkiä levisi hänelle silmäin eteen oma kurja elämä ja selvisi mieleen, ettei hän ollutkaan rakastanut miestänsä pitkiin aikoihin, niinkuin olisi tullut rakastaa.

Ei hän enään voinut mitään selvittää eikä pyytää. Kuin itkun seasta sanoi hän hyvästin ja meni.

Hentin mentyä huokasi Järvelä syvään, pisti piipuunsa ja alkoi kirjoittamaan.

Kotiaan mennessä kävi Henti melkein joka talossa jauhoja pyytämässä, mutta ei ollut kenelläkään antamista tai eivät halunneet antaa.

Hän sai siis tyhjin suin ja tyhjin käsin kävellä kotiaan päin. Hän ei muistanut, että elämä koskaan ennen oli tuntunut niin suivasalle ja niin kolkolle kuin juuri nyt. Sillä häntä kadutti, ettei hän ollut ymmärtänyt silloin paremmin ja tuntenut paremmin Juhoa, vaikka kaikki häntä laiskaksi sanoivat. Ja nyt täytyi sen rötkäleen kanssa alkaa hevosen lihaa syömaan. Mitä se Juho huolii, joka on niin kovin ryötän luontoi-

nen muutenkin, jos syökin hevosen lihaa, vaan minä en kyllä. . . mieltä minulta kääntää, ajatteli hän.

Kun Henti pääsi kotia, oli Juho palannut Saarelasta. Pimeään päässä hän oli pannut lihat isoon metsäkelkkaansa ja vetänyt kotio. Ei ollut kukaan nähnyt hänen tulevan. Ja nyt oli hän jo kantanut lihat ullakkoon.

Nälkä kun oli, oli Juho jo hommannut padan piisiin ja leikannut aika kappaleen hevosen reittä kiehumään.

— Täällä kiehuu lihaa kuin Egyptissä ennen, arveli hän Hentille.

— Siinä herkut sinulla on, sanoi Henti.

— Saitko jauhoja. . . ?

— En saanut. . . Miks’et sinä itse viitsi koskaan käydä jauhoja hakemassa, vaan minun se pitää juosta edestakaisin kuin oravan, sanoi Henti tuskaantuneesti.

— No kelpaa tämä tämmöinen lihava liha jauhoitakin. Muistan minä poikasena, kun isä-vainaja keitteli hevosenlihaa, kuinka sitä syötiin ja mässätettiin, tuumaili Juho vaan ja hämmenteli kapustalla kiehuvia lihapaloja.

— Siksipä sinusta tuommoinen hevonen on tullutkin! Hevosen sinä olisit tarvinnut saada vaimoksesikin, etkä minua, sanoi Henti.

— Katsoppas kuinka rasvaista lientä . . . katsoppas, arveli Juho vaan.

— Älä tuossa hörise ja saarnaa, että mieltä kaivaa, mokoma teko-sairas, sanoi Henti pisteliäästi.

— Pidä suus kiinni nyt, taikka tässä nousee taas vesisade . . . sinä nyt muka . . . Mitähän se sinä lullet syöneesi lapsena. Äitisihän kantaa vieläkin, mistä löytää kuolleita vasikoita ja muuta pilaantunutta roskaa. Semmoista sinä olet syönyt, mokoma, mampseli, joka olet niin hyvää sukua.

Henti pillahi itkuun ja ääneensä voivotti.

— Älä alakkaan siinä taas vesitellä, vaan tule laittamaan keittoa pöydälle, että päästään maata, komensi Juho.

Vähitellen Hentikin taas tyyntyi. Eihän siinä auttanut itkut eikä parkumiset, ei se sillä kumminkaan paranisi. Täytyi tyytyä siihen mitä oli ja mitä tuli.

Juho ja lapset söivät lihaa niin makeasti, että Hentinkin alkoi mieli tehdä.

— Maista sinäkin, kehoitti Juho.

Henti maistoi ja lopuksi söi nälkään aikalailia.

— Ei ole enään hätää. Nälkä se on, joka tekee toran perheesen, arveli Juho syötyään ja paneusi levolle.

5.

Hyvin tiukalle otti eläminen Kaaperin Knstissakin. Ei ollut paljon minkäänlaista, johon olisi voinut päin kääntyä syöntiä varten. Joka konstia oli koitetu. Oli koetettu saada lainaksi ja velaksi, mutta kun talollisilla oli jo edellisiltä vuosilta kokemus minkämoinen velanmaksaja Kaaperin Kusti oli, ei kukaan uskaltanut antaa. Ja kesän tienestit olivat loppuneet.

Oli siis hyvin laihat eineet Kustissa.

Jotakin oli keksittävä, sillä nälkä ja pakkanen ahdistivat.

Muina talvina olivat he pyytäneet lintuja ja jäneksiä ja eläneet niillä, vaan nyt ei ollut asiaa metsään, sillä lintuja ei näkynyt yhtään ja jäneksiäkin kovin vähän.

Töitä olisi ollut, vaan ei olisi viitsinyt tehdä, olisi pitänyt saada suunnattomat palkat ennenkuin Kusti poikineen olisi liikkeelle lähtenyt. Kusti oli tekemies, että pystyi nikkaroimaan yhtä ja toista pirtissäkin. Kapustoita ja lusikoita oli mainio tekemään ja suksentekijä oli verraton.

Suksia oli Kusti nytkin tehnyt poikineen useita pareja, mutta ei ollut saanut vielä niitä myydyksi. Mutta eräänä päivänä saapui pelastava enkeli Kustin pirtille. Tuli näet pitäjän nuori vallesmanni ja osti kaikki sukset Kustilta sekä maksoi hyvän hinnan.

Mutta ei loppunut ilo siihenkään.

Vallesmanni näet tilasi Kustilta sukasia niin paljon kuin ehtii tehdä.

— Mitä vallesmanni niin paljoilla sukasia tekee? kysyi Kusti,

— Niitä lähetetään ympäri Suomen maata ja ulkomaillekin, selitti nimismies.

— Ovathan ne niistä sanomalehdistä lukeneet, että sukset ovat tulleet hyvään huutoon siellä hiihtokilpailussa, arveli Kusti.

— Niin ovat, ja varsinkin tämän puolen sukset. Koettakaa tehdä kelvollisia sukasia, etteivät löydä vikoja, kehotti nimismies.

— No minä se juuri olenkin suksien tekijä, tuskin niitä muualla tehdään semmoisiakaan, kehui Kusti.

— Niin minä olen kuullutkin, myönsi nimismies, sanoi hyvästit ja meni.

— Nuori mies tuo vallesmanni, arveli Kusti.

— Nuorelta näyttää, arveli akkakin.

Mutta sen perästä alkoi Kaaperin Kustissa taas reilu elämä.

Kahvia juotiin, että sitä tuli sillekin ajalle, jona oli täytynyt paastota. Ja muutenkin parani elämä kaikin puolin.

Kusti ja poikansa olivatkin tulleet vallan virkuiksi ja työtätekeviksi. Kusti höyläsi suksia ja poika kulki metsässä hakien suksipuita. Ja kun vireästi olivat matkassa, saivat he hyvänkin päiväpalkan. Ja vallesmanni kävi tuon tuostakin uusia suksia tilaamassa.

Kumpulun Juhollekin koittivat hauskat ja huolettomat päivät. Syötyään vankan keitoksen aamusilla, lähti hän tavalliselle kyläretkelleen muihin mökkeihin.

Nyt oli Kaaperin Kustissakin hauska oleskella ja katsella kun Kusti höyläsi suksia, painoi, voiteli ja paistoi. Vaan Juho ei milloinkaan pysynyt istumassa tultuaan Kustin pirtille. Heti toimitteli hän sänkyyn pitkäkseen, poltteli pahalta löyhkäävää tupakkia ja puri piipun periä. Siinä hän makaili seljällään ja katseli Kustin työtä. Väliin lausui jonkun sanan ja näytti niin tyytyväiseltä ja onnelliselta.

Mutta tieto oli levinnyt ympäri kylää, että Kumpulassa hevosen lihaa syötiin, vaikka Juho luuli sen salaisuutena pysyvän. Ja paljon ilvettä ja roskasia juttuja kuului kylältä siitä, vaan Kumpulassa ei niistä jutuista tietty mitään.

Ja siksi Juhokin niin täyteläisenä ja hyvillään makaili päiväkaudet muissa mökeissä, panematta rikkaa ristiin.

Kaaperin Kusti, suuri konna, alkoi häneltä noin kautta rantain kyselemään, että kuinka se ruuan saalis oli hyvä. Ja eräänä päivänä, kun taaskin loikoi sängyssä, loikoi ja haukotteli, arveli Kusti:

— Kovin liha taitaa raukaista, he he.

— Ei sitä ole meillä itse toki syöty, koira ne on syönyt ne lihat, sanoi Juho.

— Vaan ullakossahan sinulla kuuluvat ne lihat olevan, tiesi Kusti yhä.

— Eivät ole, siellä ovat olleet pirtin alla, puolusti Juho.

— No, valhetta ne myöskin puhuvat, sanoi Kustinkin Juhon puoleen.

Vaan ei. Juho pannut pahakseen Kustin tuumia, kulki samaten kuin ennenkin Kustin hommaa katso-

massa ja söi hevosen lihaa niinkuin oli alottanutkin.

Siinä ennen Joulua kävivät ilmat yhä kolkkommiksi ja kiskoi öisin paukkuvia pakkasia. Alkoi jo muutamissa mökeissä hätyyttelemään eläjiä. Kaaperin Kustillakin oli niin kylmä pirtti, että vesi jäättyi sangossa. Eikä se kumma ollutkaan, kun puuta ei viitsitty hankkia, vaikka kaksi miestä oli talossa. Hädin tuskin saatiin sen verran, että leipää paistettiin, vaan uupua tahtoivat silloinkin. Vaan kun pakkanen yhä kiihtyi, niin jopa otti Kustin poikineen liikkeelle, täytyi lähteä metsään puun hakuun. Ja Kusti oli niitä miehiä, jotka eivät arastele mennä kenen metsäpalstaan hyvänsä. Ja hyvin ymmärrettävää on, ettei sitä kauvas viitsitty mennä, kun läheltäkin sai. Varastivat siis kenen palstasta sattui ja toivat kuorman kotio. Talolliset koettivat Kustin vehkeitä pitellä silmälläkin, vaan aina hänen onnieitui tuhansilla valheilla ja koukuilla päästä pälkähästä.

Kamala ja kolkko oli Kumpulankin pirtti, melkein kylmempi kuin Kustin. Juho ei viitsinyt käydä metsässä puun nounnissa kertaakaan, vaan Henti-parran täytyi näreiköistä sylissänsä resata kaiken polttopuun, navettaankin.

Pirtti olikin niin kylmä, että lapset tahtoivat paleltua. Sinisinä ja kangistuksissa kompuroivat sängyssä ja vikisivät. Ja nuorin lapsi oli alkanut sairastamaan. Vikisi ja rääkkyi, että surkeaa oli kuulla. Hentinkin terveys alkoi huonota. Hän tunsu usein kauheaa pahoinvointia ja väliin vilutti, että hampaat helisivät suussa. Välisti hän voivotteli ja pyysi Juhonkin auttamaan häntä, noutamaan edes puita ja pienentämään niitä. Vaan Juho ei ollut millänsäkään. Saatuaan maarunsa täyteen makaili hän tyytyväisenä, parempia aikoja vartoen. Eikä hän viitsinyt yrittää mitään työtä, ei että olisi puhteella jonkun lusikan tehnyt, vaikka lusikkapuita oli tuonut kuivamaan. Ainoa, joka häntä huvitti, oli koira. Ja toisinaan sattui, kun osui jostakin saamaan sanomalehtipaperia, että hän innostui leikkaamaan paperihevosia. Hän saikin niistä melko sieviä, ettei olisi uskonut niin kömpelön miehen tekosiksi. Niitä kuvia hän sitten asetti akkunaan ja seinille liistaroi. Ihmetteli itsekkin suurta kykyään ja lahjoitti jalomielisesti niitä muihinkin mökkeihin. Niitä oli Kaaperin Kustissa, Toikalla ja Matilla ja monessa muussa mökissä. Semmoista työtä Juho teki.

Toikan pirtti oli valoisa ja lämmin, että huvikseen

siellä oli. Eikä siinä pirtissä oltu laiskana. Iisakki höyläsi varhain aamusta iltahiljaseen. Usein käveli Kumpulän Juhokin Toikalle lämmittelemään. Oli hauska siellä haukotella, kun oli lämmintä ja valoa.

Lämmin oli Matin pirttikin, vaikka oli jo hyvin vanha. Vaan Matti varustikin pöksäänsä joka syksy, ettei pakkanen päässyt joka seinänraosta sisälle niin kuin Kumpulassa teki. Matilla oli siis lämmintä yllin kyllin, vaikka muutoin tahtoi olla huononlainen siivo huoneessa, varsinkin paha haju.

Matille Kumpulän Hentikin usein juoksi lämmittelemään. Toikalla Henti ei enään käynyt. Oli kuullut kaikki roskaset jutut, joita Helena hänestä oli pitkin kylää levitellyt, ja niin sydämestään pahentunut Helenalle, että ennen päätti kärsiä minkälaisia vaivoja hyvänsä, ennenkuin menisi mitään pyytämään Toikan Helenalta.

Hentille ei ollut vielä kukaan pistätellyt hevosen lihan syönnistä, vaikk’ei hän juuri ollut muita tavannutkaan kuin Matin Kaisan. Henti luuli, ettei sitä kylällä vielä tiedettykään. Mutta eräänä iltana, kun Henti meni Matille, otti Kaisa puheeksi asian.

— Tuo Toikan Helena, joka kaikki tietää, se tässä

kävi eilen. Sanoi teillä syötävän Saarelan vanhan ruunan lihoja. Minä sen luin mahdottomaksi, mutta Helena kovasti vakuutti niin olevan. Päätin kysyä sinulta, että onko asiassa perää, puhui Kaisa.

Henti istui äänettömänä, ei puhunut sinne eikä tänne.

Mutta Kaisa jatkoi:

— Vaikka eihän sitä ihminen tiedä mitä vielä syöpi, ennenkuin täältä surun laaksosta pois kutsutaan.

Hentikin huokasi syvään ja sanoi:

— Onhan se ne lihat Juho Saarelasta noutanut ja syöttänyt koirille.

— Sanoinhan minä Helenalle, etteivät kai ne sitä lihaa itse syö, oli Kaisakin uskovinaan.

— Koirat sitä ovat syöneet, vakuutti Henti vieläkin, mutta samalla tuli hänelle kova kiire kotia ja sanomatta hyvästiä hän läksi. Mutta mennessään Toikan sivu, huusivat Toikan lapset portailta:

— Saarelan ruunan lihaako teillä syödään!

Henti katsahti jälkeensä, vaan ei virkannut lapsille mitään.

— Äitinsä kai heidät oli siihen neuvonut, ajatteli hän.

Tultuaan kotia oli Juho keittämässä.

Henti pillahti katkeraan itkuun ja alkoi sadatella Juhoa.

— Ole sinä syömättä, minä ja lapset vaan syömme, lohdutti hän Hentiä.

Juho ei enään kulkenut kylässä niin usein kuin ennen. Häntä oli kamalasti pilkattu Kaaperin Kustissa ja Toikalla, ettei haluttanut enäiin mennä niihin mökkeihin makailemaan.

— Osaisit edes suksia tehdä niinkuin Kaaperin Kusti, joka ansaitsee niin paljon, sanoi Henti.

— Se vaan onkin ansiota! Hakea ensin suksipuita metsistä monta päivää. Ei se niin hyvää ole kuin luulet, puolusti Juho.

— Vaan hyvinpähän elävät Kustissa, juovat kahviakin, sakeaa kuin tervaa, sanoi Henti.

— No, eletäänhän tässä mekin, arveli Juho ja silmäsi lihakeittoon.

Jouluaattona pantiin pikku-Juho ympäri kylää joulu-kostia kerjäämään. Äidin kengät sovitettiin jalkaan ja isän pikku-turkki köytettiin ylle. Ja isonlaisen kelkan sai hän peräänsä.

— Käy joka talossa, neuvoivat häntä isä ja äiti.

Pikku-Juho läksi ja tunsi itsensä onnelliseksi, kun kerran pääsi vapauteen. Hän olikin ikäisekseen tavatoinan vikkellä ja kookas,

Mennessään tiellä tapasi hän muitakin joutikostin kerjääjiä. Mutta Matin-Kallen kanssa he lyöttäisivät yhteen seuraan. Vankat kun olivat molemmin, hätyyttivät he muut eri haaralle.

— Kohinlihaahan teillä syödään, huusivat ne muut suutuksissaan pikku-Juholle.

Mutta Juho ja Kalle menivät. Päättivät mennä kylän päähän ja sieltä alkaa. Pappila oli ensimmäinen talo kylän päässä. Sinne siis ensiksi menivät.

Rouva osuikin olemaan kyökissä, Pojat seisahtuivat oven suuhun, eivätkä polokset hoksanneet ottaa lakkia päästään.

— Lakki pois päästä, neuvoi rouva.

Pojat tottelivat ja panivat lakin suunsa eteen.

— Kenen tuo toinen poika on? kysyi rouva.

— Se on Matin Kalle, vastasi Juho.

Pappikin osui tulemaan kyökin ovelle.

— En bra nätt gosse, han liknar alldeles sin mor, sanoi rouva papille.

Pappikin katseli mielihyvällä Juhoa, joka näytti

terveeltä ja iloiselta, ja varsinkin olivat silmät erinomaisten kauniit.

— Mitä äiti ja isä nyt tekevät, kysyi pappi Juholta.

— Ei isä tee mitään, keittää lihaa, vastasi Juho vilpittömästi.

Rouva ja pappi puhuivat ruotsia keskenään.

— Mistä teillä sitä lihaa niin on keittää, kysyi rouva taas Juholta.

— On sitä ullakossa vielä paljon.

— Entä onko leipää, kysyi rouva taas.

— Ei ole leipää vähääkään, ei ole ollut koko talvena yhtään palasta, ilmoitti Juho ja lisäsi:

— Isä ja äiti pyysivät, että rouva antaisi leipää tai jauhoja joulukostiksi.

— Ja meidän äiti pyysi lihaa, ei ole ollut koko talvena murustakaan, pyyteli Martin Kalle.

— No mitä sinun isäsi tekee? kysyi rouva taas Martin Kalleltakin.

— Halkoja hakkaa Kuoppalan korvessa ja äiti kehittää, selitti Kalle.

Vieläkin kyseli rouva, tutki ja uteli kovin tarkoin yksityiset seikatkin. Vaan sittenkun mielestään oli saanut tarpeeksi tietoja, asettui ja läksi pojille anta-

maan joulukostia.

Juholle hän antoi kaksi ruisleipää ja Kallelle liha-kappaleen. Pojat kiittelivät niinkuin heitä oli neuvottu, panivat saaliinsa pusseihin kelkkoihinsa ja kiiruh-tivat tielle.

Joka talon he kävivät ja useasta heille annettiin, mutta vielä useammasta saivat lähteä tyhjin käsin, Juho varsinkin. Kallelle kaikki antoivat, vaan Juholle ei. Sanottiin, että isäsi on niin laiska mies, ei kannata antaa, tehkөөn työtä.

Useassa talossa Juho itkikin, vaan talosta lähdettyä lohdutti Kalle häntä ja antoi osan saaliistansa Juhollekin.

Niin saapuivat Järveläänkin.

Järvelän vanhalta emännältä he ensin pyysivät, vaan eukko uhkasi heitä luudan varrella. Mutta kotona oli poikia jo opetettu ja ilmoitettu, ettei säpsähtää, jos Järvelän vanha muori heitä sattuisi hätistele-mään.

Ja eukko hätistelikin, kyyditsi pojat kujasta ulos, vaan pojat eivät menneetkään matkoihinsa. He odottivat nurkan suojassa, että eukko meni poikki pihan navettaan ja hilpasivat sitten sisälle, suoraan isännän

kamariin.

He sanoivat asiansa.

Matin Kallen Järvelän isäntä tunsi, vaan Kumpulan Juhoa hän ei ollut koskaan nähnyt.

— Kenen sinä olet poika? kysyi hän ystävällisesti Juholta, joka seiso siinä niin tanakan ja komean näköisenä.

Juho ilmoitti.

Jonkunmoinen raskas tunne kohosi Järvelän rinnassa ja puhkesi pitkään huokaukseen. Ja semmoinen tunne yht'äkkiä valloitti sydämen, että teki mieli ottaa tuo repaleisiin köytetty poika syliinsä ja suudella häntä.

— No tulkaa tänne, sanoi hän samalla ja meni ulos.

Hän antoi heille runsaanlaisesti monenlaista syötävää ja lopuksi ojensi hän Juholle pienen pussin ja sanoi:

— Vie tämä äidillesi.

Mutta matkalla teki poikain mieli katsoa mitä pussissa oli. Juho ensin kyllä vastusti, vaan Kalle körtti ja kehoitti ja viimein sai Juhonkin suostumaan.

He pysähtyivät tielle ja Juho kaivoi säkistään kaikenlaisten ruoka-aineitten seasta pussin, jonka Järve-

län isäntä oli käsenyt äidille viedä. Pojat aukasivat sen ja ihastuivat, sillä päällimmäisenä oli iso sokeri-kappale. Alempana oli pieniä papuja, joita he eivät tunteneet, mutta sokerista he haukkasivat ison palasen kumpikin.

Sitten jatkoivat matkaansa taas, kävivät vieläkin taloissa ja yhä lisääntyi kuorma kelkkaan.

Lopulta saapuivat kotia. Juho poikkesi Kumpulaan kelkkoineen, mutta Kalle ponnisteli kapeaa polkua Toikalle ja siitä sivu kotiaan päin.

Sanomaton riemu tuli Kumpulaan Juhan tultua. Siinä äiti ja isä ja kaikki lapset olivat polvillaan säkin ympärillä, syöden leipää ja ihmetellen.

— Entä tämä pussi, mistä tämän sait ja mitä tässä on, sanoi Henti, kun huomasi pussin.

— Sen lähetti Järvelän isäntä ja käski antaa teille, ilmoitti Juho.

Henti silmäsi pussiin ja alkoi itkemään,

— No mikä nyt? kysyi isä-Juho ja meni hänkin katsorman pussin sisältöä.

— Turkanen. . . puhtaita kahvia! Jumal’auta saakin joulukahvit monesta aikaa. . . jo tänä iltana, sanoi hän hyvillään.

— Voi, voi sitä miestä, sanoi Henti.

— Ole hyvilläsi siinä, äläkä tursua, koska saat kohta kuuman kupillisen kahvia. Pahako sekin, että ihmiset sinua muistavat, porisi Juho ja väänsi leipää suun täydeltä.

— Järvelästä minä tämän limpun sain, ilmoitti pikku-Juho.

— Anna tänne lapseni, se pannaan talteen ja syödään vasta huomenna, sanoi Henti.

— Anna vähä maistaa, pyysi isä-Juho.

— Onhan siinä muuta ruisleipää, säästetään tämä jouluksi, sanoi Henti.

Sinä iltana tuntui olevan hauskempi Kumpulasakin. Lapsetkin iloitsivat ja hyppelivät. Mutta Henti pysyi vakavana ja miettivänä. Illempänä hommattiin kahvia, jota ei oltu saatu sitten menneen kesän maistaakaan.

Iloa oli Matin pirtilläkin, kun Kalle saaliineen saapui.

— Täällä on iso säkillinen, äiti, tulkaa auttamaan, sanoi Kalle jo ovelle tullessaan.

Äiti riensi ja haalasi säkin pirttiin.

Toikan Helenakin osui silloin olemaan Matilla,

varta vasten kai lie uteliaisuudesta tullutkin.

— Oletpa sinä saanut jos minkälaista, ihmetteli Kaisa.

— Lihaakin noin paljon, ihmetteli Toikan Helena-kin.

— On, ja leipää monenlaista. Pitääkin panna tässä lihaa kiehumaan, että on keitto valmis siksi kun isä tulee, arveli Kaisa hyvillään.

Kallelta kyseltiin tarkkaan, mitä hän mistäkin talosta oli saanut.

— Tuon lihapalan sain pappilasta ja tämän isomman Järvelästä, selitti Kalle.

— Vähäpä pappilan rouva raski antaa, sanoi Kaisa.

— Monta on tahtojaa siitä talosta, puolusti Toikan Helena.

— Niin vainkin.

— Saiko Kumpulan Juho yhtä paljon kuin sinäkin? alkoi Helena udella.

— Ei saanut. . .

Kalle ei uskaltanut ilmoittaa, että hän oli jakanut saaliistaan Kumpulan Juholle, pelkäsi äidin suuttuvan.

— Vai ei saanut. . . sepä kumma! Saiko Järvelästä

lihaa noin ison palasen? tiedusteli Helena taas.

— Sai, ja isäntä antoi vielä pussin, jossa oli soke-
ria iso kappale ja semmoisia pieniä papuja pohjalla,
selitti Kalle.

— Vai niin. Sitä vanhaa rakkautta, sanoi Toikan
Helena ja nauraa virnisti kuin mokoma.

Kaisaakin vähän hymyilytti.

Vaan Toikan Helena oli kuullut taas soman uutis-
sen ja hyvillään läksi hän kotiaan.

Joulu-aamuna oli hirvittävä pakkanen.

Kirkkoon ei näkynyt menevän yhtään ihmistä. Ei
kuulunut aisatiukujen eikä kulkusten kauskaa heli-
nää. Ilma oli kirkas ja pohjasesta puhalteli pureva
tuuli. Metsä oli valkosen huuran peitossa ja huoneen
nurkissa pakkanen paukkui ja räiski.

Toikan Helena oli varustautunut kirkkoon. Hänel-
lä olikin vaatetta, että tarkeni, vaan ei ollut köyhem-
mällä väellä yrittämistäkään. Mennessään Kumpu-
lan sivu johtui hänelle mieleen poiketa sisälle katso-
maan, että olisi sitten selvittämistä pappilan rouvalle.
Jo ulkona huomasi hän, ettei ollut puun tikkua rap-
pusten edessä ja tämmöinen tulipalo-pakkanen.

— Ovat tänne tainneet jo kuolla ja paleltua koko

joukko, ajatteli hän, kun meni sisälle.

Lapset ja Juho makasivat vielä. Henti istui piisin luona ja keitti kahvia. Helenan sisälle tullessa ryntäsi pakkas-ilmaa oven täydeltä jo ennestään kylmään pirttiin.

— Hohhoh . . . jopa teillä on kylmä pirtti, alkoi Helena.

Siihen ei vastattu mitään.

— Lähdin katsomaan, että jos täältä joku lähtee joulukirkkoon, arveli hän sitten.

Ei siihenkään vastattu.

— Kahvin keitossapa sinä täällä olet, arveli hän sitten ja meni lähemmäksi Hentiä.

— Saatiin tässä jouluksi, sanoi Henti.

— Porvarissa onkin nyt erinomaisia kahvia. Toiset kehnompaa lajia, toiset verrattoman väkeviä ja hyviä: Ne paremmat ovat sittenkin antosammat ottaa, vaikka kalliimpiakin ovat. Kumpaa lajia sinä otit? kysyi Helena ja tähtäili Hentiä silmiin, että mitä tuo nyt osaa valehdella.

Vaan Henti ei ollut kuulevinaan koko kysymystä, paranti vaan tulta ja rykäsi kerran.

— Tässäpä ollaan ylpeitä ja vähäpuheisia, sanoi

Helena, nousi ylös ja meni.

— Mitähän tuo nyt täällä kävi nuuskimassa, arveli Henti, Helenan mentyä.

— Taisi kadehtia, kun näki sinut kahvinkeitossa, arveli Juhokin sängystä.

Henti oli saanut kahvin valmiiksi. Hän tarjosi miehelleen ja antoi tilkan lapsillekin.

— Ala sinä nyt hommaamaan pirttiin lämmintä, minä menen navettaan. On niin pakkanen, että navetassa oli lanta kylmettynyt ja seinät ja laattia kuu-rassa. Ellei ala heti lauhtumaan, niin kyllä kai ne nuo lehmä-rukat kylmettyvät, puheli Henti.

— Ei taida sitten kannattaa nousta tänäpäpä ylös ollenkaan. . . jos polvilleen nousisi, tuumaili Juho.

— Sinulla on aina sinun tuumasi, sanoi Henti, köytti ryysyjä ylleen ja meni navettaan.

Ilma tuntui purevalle ja vavistutti ja paleli. Hän tuli katsoneeksi puu-varoja ja näki, ettei ollut kuin muutamia pieniä sirpaleita rappusten päällä. Ja joulukuu oli ja huomennakin vielä oli sunnuntai. . . Täytyi hakata nyt joulukuun puuta taikka mennä pois, muuttaa Matin pirtille, paleltuminen ja kuolema muuten tulisi, epäilemättä. . .

Navetassa hän pillahdi itkuun ja semmoinen kuumen raivokas ajatus paisutti sydäntä. Teki mieli ottaa se kirves-kalsu sieltä porrasten päästä ja lyödä sillä Juhoa, tuota laiskaa ja kelvotonta, joka ennen antoi lastensa ja vaimonsa paleltua, kuin viitsi puita hakata.

— En minäkään kaikkia jaksa . . . voi, voi kuin saisi kuolla pois, huokasi hän.

Navetassa oli täysi talvi, oli kuuraa niin paksulta pilttuissa ja lattialla, että jäljet jäivät. Lanta oli kylmettynyt kuin timantti. Kun olisikin puita, joilla lämmittäisi, niin olisi tämä toki lämpimämpi, ajatteli hän.

Ja siinä tuli palellessa mieleen se, että Matin Kaisa oli toki onnellinen ihminen. Hänellä oli lämmin pirtti ja tavattoman pitkä pino kuivia halkoja pirtin päässä. Hätäkös hänellä. Ja sekin juolahti mieleen, että mitäs jos jonakin yönä kävisi Matin tai Toikan pinolla ja ottaisi kelkkaan . . . ?

Tultuaan taas navetasta pois alkoikin päivää tuntua, vaan pakkanen yhä kiihtyi.

Pirtin perässä oli iloinen valkea, joka levitti valoa ja lämmintä. Juho istui tulen ääressä.

Henti silmäsi uuniin ja huomasi, että siellä oli ha-

katuita aidaksia, jotka paloivat niin kovin hyvin, kivia kun olivat. Hän aavisti että Juho oli jonkun aidasta, sillä väliä kun hän oli navetassa, käynyt varastamassa. Yritti jo kysymään, mutta malttoikin mielensä. Oli niin sanomaton nautinto istua siihen tulen ääreen ja lämmitellä,

— Mitähän ne siinä Kaaperin Kustissakin polttavat, sanoi Juho.

— Kuka ties. . . onpa siinä aitoja likellä, vastasi Henti pistelevästi.

6.

Joulusta alkaen vasta alkoivat hirvittävät pakkaset. Pakkasten lisäksi liehtoi pureva pohjatuuli ja teki ulkona olemisen melkein mahdottomaksi. Harvat olivatkin liikkeellä, ne eivät ensinkään, joilla ei ollut välttämätöntä tarvetta. Mutta usealla oli toki tarve metsään, sillä puuta ei ollut kasassa ja puuta piti olla hirveät määrät, jos mieli tarjeta huoneessakin. Kaikille se oli kovaa koettelemista, niillekin, joilla oli hyvin varustetut huoneet. Köyhillä ja mökkiläisillä oli kaikkein kurjinta.

Ja pakkasta yhä riitti.

Alkoi kuulumaan kylältä monenlaista surkeutta ja valituksia. Melkein joka talossa olivat akkunat jäässä kuin kinokset ja pirtit kylmät. Vaan navetat olivat muutamissa taloissa kuin kellarit, että kumma oli, kun eivät lehmät kuolleet. Vähissä hengin ne kuitenkin elivät, vaan ehtyivät, etteivät lypsäneet kuin puolen entisestä. Kaikki ihmiset olivat kuin kangistuksissa ja muuta ei puhuttu kuin pakkasesta ja siitä mitä tuhoja se missäkin talossa oli tehnyt.

Pakkasten yhä kestäessä alkoi liikkua huhuja suurista tukkimääristä, joita kruunu antaa köyhälle kansalle kuluneena kesänä kohdanneen kadon takia. Huhut kävivät aina varmemmiksi ja viimein puhuttiin sitä täytenä totena. Se tieto lämmitti kaikkien ihmisten sydämiä, sillä köyhäinhoito rasitti kauheasti talollisia ja apua piti antaa nyt semmoisillekin, jotka eivät ennen olleet sitä tarvinneet.

Järvelälle siitä kai oli ensin tieto tullut. Sillä heti kun mökkiläiset saivat huhun kuulla, alkoi heitä kulkemaan Järvelässä aivan myötäänsä, tiedustelemassa asian todenperäisyyttä.

Siitä oli Järvelälle paljon vaivaa ja todellista huolta, sillä usea tahtoi jo etukäteen jotakin syömistä.

Mökeissä siellä takakadulla oli elämä alkanut käydä kuolemaksi, vaan kun saatiin tietää, että kruunu rupeaa auttamaan, levisi lämmin tunne kangistuneisiin sydämiin ja elämän toivo heräsi.

Kaaperin-Kusti sen sanoman toi Kumpulaan.

— Ei ollakaan enään talollisten varassa, lopetti hän kertomuksensa.

— Kukahan sinne kruunun kansliaan on käynyt sanomaan, että täällä hätä ja nälkä on? kysyi Juho.

— Sanomalehtiin ne ovat kirjoitelleet ja siitä on kruunun sydän heltynyt ja antanut kaikille köyhille, selitti Kaaperin Kusti.

— No jopa oli kumma . . . niin se Jumala varjeele, ettei tarvinnut hätääntyneenä ruveta ilmaiseksi taloissa työtä tekemään, siunasi Juho.

— Juuri niin. Jo minä olen sanonutkin, että eivät ne minua kumminkaan saa työhönsä, ja nälkään ei saa ketään tappaa . . . Kuuluu tämä meidän kuvernöörimme niin jalosti puolustaneen meitä, että tähänkin pitäjään annettiin.

— Hyvä mies. Mutta kuinka monta tukkia ne antavat kullekin? tiedusteli Juho taas.

— Minä olen sitä asiaa paljon tutkinut, ja niitä jaetaan sen mukaan kuin kukin on varoissa. Paremmin toimeentuleville annetaan vähemmän, mutta köyhille enemmän. Ensin jaetaan kullekin osansa ja sitten myydään kaikki tyskyssä puulaakiin ja rahat annetaan sitten köyhille.

— No voi turkanen! Vai rahat! Kai niitä karttuu . . .

— Juuri niin. Kuivat setelit. Kukin saa ostaa mitä tahtoo, siihen ei ole talon jusseilla puhumista mitään.

— No se tuli aika maailmaan! Niinhän se onkin

vanhain sana, että maa elättää maatessakin.

Ja Kusti ja Juho ihmettelivät, maivoivat ja kehuivat, ja siitä heillä oli kaikkein hauskin, kun tiesivät, ettei tarvitse tehdä työtä, että saa maata ja mässätä, kun muualla syödään petäjän kuorta kuin pukki.

— Mutta koskahan niitä jaetaan. Tarvitsisi olla silloin saapuvilla, etteivät ylön vähää antaisi, arveli Juho.

— Päivää en vielä varmaan tiedä, mutta piakkoin se tapahtuu. Ja kun kerta on kullekin osansa jaettu, niin silloin se alkaa elämä. Puulaakeista saa sitten sen nojalla jauhoja ja kahvia, että vilkkuu, selitti Kusti.

Ja siitä kesti puheen ainetta ja hauskalle tuntui.

— Ei kai niitä varakkaille anneta, semmoiselle kuin esimerkiksi Toikalle, arveli Juho.

— Ei anneta. Kuuluu olevam semmoinen määrä, että ei niille, jotka muutenkin toimeen tulevat, vaan semmoisille, joilla on paljon lapsia niinkuin sinulla-kin tässä ja taas tämmöisille vanhoille niinkuin minä — meille annetaan, selitti Kusti taas.

Kun olivat siinä aikansa ihmetelleet, läksi Kusti viimein kotiinsa.

Kumpulan Juho oli tullut niin hyvälle tuulelle, et-

tei vertaa, oli Hentillekin ystävällinen ja puheli:

— Näet sinä, ettei minun tarvinnut talon työhön mennä paleltumaan.

— Kohta me tässä palellumme omaan pirttiimme, sanoi Henti.

— Ei hätää vielä.

Juho oli joulusta saakka varastellut talollisten aitoja ja polttanut pirtin pesässä. Nyt kulki hän öisin suksilla niityillä, varasteli haasio-riukuja ja tolppia, ja kun osui tyhjälle heinäladolle, purki hän parret kelkkaansa. Sillä keinoin pysyivät sulina, vaikka vaikeaa oli sittenkin, sillä pirtti oli pakkasten yhä kestäessä niin jäähtynyt, että seinät olivat sisäpuolelta-kin paksun kuuran peitossa. Lehmät olisivat epäilemättä kuolleet, mutta varastetuilla puilla pidettiin siinä sen verran, lämmintä, että elivät. Muuta hyötyä niistä ei ollutkaan, sillä ne olivat ehtyneet umpi-nisään, ettei ollut tilkkaa kummallakaan.

Puiden puute oli kova muillakin mökkiläisillä, paitse Toikalla ja Matilla. Heillä oli pitkät pinot pirtin seinämillä.

Kaaperin Kustissakin hankittiin paleltua puoli väkisten. Vaatetta ei ollut, että olisi metsään tarjennut,

ja kengät olivat kovin huonot sekä Kustilla että pojalla. Vaikka olivat ansainneet suksien teolla hyvänlaisesti, ei oltu äyriä pantu vaatteisiin, kaikki oli mennyt ruokaan ja kahviin. Suksipuutkin olivat loppuneet, eivätkä olleet tarjonneet uusia noutamaan.

Ja pakkaneen yhä hätyytti.

Ennen oli Kaaperin Kusti talven aikana pitänyt hevosta ja oli hänellä vieläkin talli pirtin päässä. Mutta nyt täytyi tallin hajoittaa ja polttaa, jos ei halunnut välttämättömästi paleltua. Vaan pian oli tallikin poltettu ja taas oli hätä kädessä. Ei auttanut muu kuin öisin lähteä liikkeelle ja varastaa puita mistä sai. Ja Kusti olikin rohkea. Hän meni suoraa päätä ihmisten halkovajoihin, kokosi kelkkaansa halkoja minkä jaksosi vetää ja haalasi kotiaan. Sitä hommaa hän oli jo kauvan aikaa pitänyt.

Kurikasta oli Kusti monena yönä peräkkäin noutanut halkoja. Kurikassa alettiinkin huomata, että pino aleni liian pian ja epäili Kurikan isäntä heti Kaaperin Kustia, koska yleisesti tiedettiin Kusti pahaksi näpisteliäksi. Ja päätti hän käydä katsomassa mitä Kustissa poltettiin.

Ja kun taas seuraavana yönä oli halkoja kadonnut,

läksi hän aamulla liikkeelle ja päätti tehdä lopun Kustin vehkeistä.

Mennessään poikkesi hän Kumpulaan.

Paksu ja mahtava savu nousi Kumpulastakin sekä pirtistä että navetasta.

— Mitähän ne tässäkin polttavat, ajatteli hän.

Sisälle tultua huomasi hän uunin luona ison kasan halkoja, jotka näyttivät ladon parsista tehdyiltä.

— Teilläpä puun viljaa on, sanoi hän Juholle.

— Kesällä kokosin joesta kulkevia lautoja ja minkä mitäkin, valehteli Juho.

— Vai niin. Kenenkä rannassa ne sinulla ovat? tiedusteli Kurikka.

— Tuoll' ovat rannassa, vastasi Juho.

Kurikka koetti kautta rantain ottaa selvää yhdestä ja toisesta pykälästä, mutta onnistumatta. Hän otti puheeksi Kaaperin Kustinkin, mutta Juho ei sanonut tietävänsä, mitä Kustissa poltettiin.

Niin sai Kurikka lähteä.

Mutta hänelle johtui mieleen Toikan Iisakki, aina rehellinen ja kunnan mies. Päätti käydä Iisakilta tiedustelemassa, että olisiko Iisakki ehkä nähnyt Kustia tai Kumpulan Juhoa liikkeellä.

— Minä en heistä niip paljoa välitä koko miehistä, että tietäisin missä he kulkevat tai mitä mökeissään polttavat. En ole käynyt kummassakaan koko talvena, sanoi Iisakki.

— Tuo Kumpulan Juho sanoi kesällä, koonneensa vesiajolta kaikenlaista puunroskaa ja sanoi niitä polttavansa, sanoi Kurikka.

— Kyllä kaiketi se on viitsinytkin! Puun puute on ollut kaiken syksyä, ettei paljo hammastikkua ole koko pöksässä ollut, selitti Helenakin.

— Vissiin varastaa aitoja ja muuta, arveli Kurikka taas.

— Mistäpä muualta saisi niin viljalta puuta. Ei ne halotkaan itsekseen tule kartanolle, ellei vaivaa näe ja toimita. Kumpulan Juho ei ole nytkään kaikkena talvena käynyt kertaakaan metsässä, siitä näreiköistä läheltä täytyy Henttin ressata kaikki puut. Millä he siinä tarkenevatkin! Pirtti kuuluu olevan kuurassa sisältäkin, selitti Helena.

— Kyllä se on synty-laiska mies se Juho, tuumasi siihen Kurikka.

— Mikäpä heillä on hätänä. Paremmat päivät niillä nyt on kuin ennen. Lihaa syödään kolmasti päiväs-

sä ja kahvia keitetään väkevää kuin tervaa, sanoi Helena.

— Mistä niillä kahviakin on keittää? Minusta saisi kiittää Jumalaa, joka jaksaisi leipämurun ansaita.

— Hyvät isännät sitä kahvia antavat vanhoille heluilleen, sanoi Helena.

Iisakki yritti Helenaa häikäsemään, että pidä suusi kiinni, vaan Helena oli taas päässyt puhetuulelle ja hänen kieltään ei sitonut maa eikä taivas.

Kurikka ymmärsi heti mitä Helena tuolla lauseellaan tarkoitti ja arveli:

— Kumma minusta oli, kun se Järvelä meni takaamaan ne lehmät.

— Sanon minä sen verran, että jos näitä pakkasia yhä riittää, niin kyllä kuolevat lehmät, sanoi Helena.

— Jaa, Järvelä saa maksaa minulle, kuka käski mennä takaamaan. Minä en helpota, puhui Kurikka kuin vihassa.

— Epäilemättä joutuukin maksamaan. Jos eivät kylmettyisi niin nälkään ne kuitenkin kuolevat. . . Heiniä ei ole kuin huonoja runsuja Saarelan suolla ja vähä niitäkin. Oljet ja ruumenvähäset jo syksyllä vaihetettiin jauhoihin porvarille. Nälkään ne kuitenkin

kin kuolevat. Ja paleltuvatkin. Toissa-aamunakin olivat hännästä kylmettyneet laattiaan, tiesi Helena yhä selittää,

— Ei kai ne lypsä mitään.

— Lypsä! Ei ole maidon tilkkaa kummallakaan.

— Kyllä sekin lehmän pito kannattaa. Mutta niin-
kuin sanottu: Järvelän vahinko se on, ei minun.

— Olisikin hyvä, että Järveläkin näkisi, mitä se maksaa, että auttaa semmoista laiskaa joukkoa, toivoi Helena.

Kääntyi sitten heidän keskustelunsa armopuihin ja halusi Helena tiedustella Kurikalta miten puut jaetaan ja kenelle kaikille annetaan.

— Valtion määrä on semmoinen, että ainoastaan niille saapi antaa, jotka kykenevät itse tukin-hakuksen, siten saaden samalla työ-ansiotakin, selitti Kurikka.

— Se muuttaakin asian. Kaaperin Kusti tässä on ilonnut, että aivan ilman ne tulevat, että herraselämä tässä alkaa keskellä katovuotta tiesi Helena.

— Eilen illalla kuulutaan puita jaetun. En ole ollut siellä, vaikka valta kai minullakin olisi ollut sinne mennä. Mutta jakakoot kuinka parhaiten ymmärtä-

vät, en huoli, puhui Kurikka.

— Kai ne tuolle Kumpulan Juhollekin antavat. Henti kuuluukin iloinneen, että ei tarvinnut Juhon lähteä talon työhön, kun nyt kruunu alkaa ruokki-
maan, sanoi Helena taas.

— Totta kaiketi antavat, vaan jos minä olisin määräämässä, niin ei Kaaperin Kustiin yhtään puuta. Kuolkoot nälkään, kun eivät viitsi työtä tehdä — se olisi heille parhaiksi. Kuka káskee mässätä kesällä kaiken ansionsa ja talven tullen pitäsi piirin sitten laiskoja elättää. Jos minun vallassani olisi, niin ei kenellekään laiskalle apua. Saataisiin nähdä, että viime hädässä sentään ryhtyisivät työhön. Ja jos eivät yrittäisi, niin kuolkoot ja haudattakoot pystyyn, puhui Kurikka äkäisenä.

Lopulta sanoi hän sitten, ovella mennessään:

— Pidä sinä Iisakki tuota Kumpulan Juhoa silmällä, että jos hän öisin on liikkeellä.

— Eipä taida minulla tulla vahtia pidetyksi, arveli Iisakki vastaukseksi.

— Ne ovat kaikki samanlaisia nuo mökkiläiset, mutisi Kurikka mennessään.

Hän lähti nyt Kaaperin Kustin tuvalle, sinne hui-

kan taaemmaksi. Kustin tuvalta ei noussut savua eikä näkynyt valkeaa. Näytti kuin ei olisi vielä herättykään.

— Vieläköhän ne kelvottomat nyt nukkuvat, ajatteli Kurikka mennessään.

Tultuaan tuvalle, alkoi hän pitämään poliisitutkintoa halkokausteella, että näkyisikö siellä heidän halkojaan. Vaan ei näkynyt puun tikkua minkäänlaista. Hän huomasi tallin puretuksi ja arvasi heti, että puun puutteessa oli täytynyt se polttaa. Kun joka sopen oli tarkastanut, kävi hän sisäile.

Huoneessa olikin pienessä läkkikiilussa tuli, vaikk'ei sitä ulos huomannut, akkunat kun olivat niin vahvan jään peittämänä.

Kumma kyllä, tuntui pirtti jotenkin lämpimälle, vaikka pakkanen oli. Kustin vaimo kutoi sukkaa kiilun ääressä uunin luona, Kusti ja poika makasivat. Kurikka silmäili huoneen joka loukkoon, mutta hän ei huomannut missään halkoja.

— Onpa teidän pirttinne siksikin lämmin, sanoi hän.

— Ei tämä kaikkein kylmin ole. Mihinkä sitä nyt ollaan matkassa näin aamuvaihaisella? äänteli Kusti

sängystään.

— Ei tätä edemmäksi. Kun kävin Toikalla, niin ajattelin, että pistäyn sinuakin katsomassa kuinka niitä suksia sinulla valmistuu, tuumaili Kurikka.

Mutta Kusti arvasi vallan hyvin, missä tarkoituksessa Kurikka oli liikkeellä, oli arvannut jo ennen ja varustanut halot piiloon, jos osuisi millä hetkellä hyvänsä tulemaan. Ja tiesi myös Kurikka jo vanhastaan, ettei ollut helppo Kustin vehkeitten perille päästä.

— Teill' on vissiin jo pirtti lämminnyt, koska näin lämpimältä tuntuu, arveli hän noin niinkuin sivumennen.

— Jo on lämminnyt, täytyy aikaseen lämmittää, aamuksi jähtyy riivatun kylmäksi, puhui Kusti.

— Kuinka ne ihmisrukat lienevät tarjonneet näillä pakkasilla, surkeaa kai se muutamain paikoin on ollut. Ja mistä sitä puutakaan on jaksanut saada, arveli Kurikka taas

— Surkeaa on ollut, kovin on saanut paleltua ja olla kontassa koparat kaikki päivät. Pyhtilän isäntä sentään minulle on luvannut metsästään puita, että kun on tarjennut noutamaan, niin ei ole juuri palelluttu, vaan ei ole kaukana siitäkään, valitti Kusti.

— Eipä teillä kartanolla näkynyt yhtään halkoa, sanoi Kurikka siihen.

— Viimeiset poltettu tänä aamuna. Metsään pitäisi lähteä, kun tarkenisi, vastasi Kusti rohkeasti.

Arveli Kurikan isäntä, että turhaa olisi, jos enemmältä alkaisi tutkia ja morkata, siitä ei kumminkaan tulisi asiaan sen parempaa selvää. Ja päätti hän tällä kertaa jättää tutkimuksensa sikseen, vaan vahvasti sydämessä uhkasi, että hän tekee lopun Kustin vehkeistä.

Siitä kääntyi taas keskustelu armopuihin. Sillä niistä sitä enemmän puhuttiin koko pitäjässä, ettei muistettu pakkastakaan.

— Kuvernöörin ansiota kuuluu olevan kaikki, että köyhistä huolta pidetään, sanoi Kusti.

— Kyllähän kuvernööri on parastaan koettanut, myönsi Kurikkakin ja hommasi poislähtöä.

Kurikan mentyä arveli Kusti:

— Kyllä minä sen hyvin ymmärrän, mitä se täällä kävi nuuskimassa.

— Joo, mutta hukkaanpa meni he, he, nauroi poikkakin vuoteeltaan.

— Parahiksi ehti pesä päästä, ettei nähnyt halkoja,

tuumasi vaimokin.

7.

Seuraavilla viikoilla ei muusta puhuttu kuin armo-
puista, ja monenlaisia huhuja oli liikkeellä. Köy-
hä kansa oli kovin hyvillään, varsinkin ne, joilla to-
dellinen hätä oli. Mutta nekin mökkiläiset, jotka ai-
ka hyvin tulivat toimeen, joilla ei ollut kuin pari kol-
me lasta ja rahaakin kasassa, nekin alkoivat valitta-
maan köyhyyttään ja surkeuttaan ja kävivät Järveläs-
sä myötäänsä vaikeroimassa, että paremmin saisivat.
Ja jännitetyin mielin odotettiin sitä aikaa, jolloin saa-
daan tietää, paljonko kukin saa.

Ja jo tuli se päivä, jolloin saatiin tietää.

Kaaperin Kusti, joka piti tarkkaa vaaria asiain me-
nosta, oli ollut jok'ikisessä kokouksessa, jossa armo-
puista oli puhe. Hän se oli nytkin matkassa, vaikka
pakkanen oli, ja hän se toi sanomia takakatulaisille-
kin, että miten oli päätetty. Muut eivät olleet saaneet
kuullakaan koko asiasta, että milloin saadaan tietää,
paljonko kukin saa. Ja kovin oli reippaalla tuulella
Kusti, tullessaan kylältä.

Kumpulaan hän ensiksi poikkesi.

Juho arvasi heti, että tuopi Kusti sanomia.

— No miten kävi? kysyi hän heti.

— Hyvin kävi. Sata tukkia annettiin sinullekin, sanoi Kusti.

Juho ei mielissään osannut mitään vastata.

— Ja minulle annettiin kahdeksankymmentä, olisivat ne saaneet minullekin antaa sata puuta. Vaivainen mieshän minä olen ja vanha, ja vaimo on vähänäköinen ja kivulloinen, selitti Kusti, mutta nähtävästi oli hän hyvillään.

— Annettiinko Matille?

— Ei annettu Matille. Hän tulee toimeen muutenkin, siksi ei annettu.

— Elää se Matti niilläkin.

— Elää kuin poika.

— Myötäänsä ansaitsee nytkin halonhakkuulla.

— Joo. Ja Toikan Iisakille ei myöskään.

— Vielä hänelle, jolla on monta sataa markkaa pankissakin.

Niin siinä keskustelivat siitä, että kenelle oli annettu ja kenelle ei.

Mutta Juho muisti vielä kysyä:

— Annettiinko Suvitien Jaakolle?

— Ei annettu.

— Se oli väärin, ettei annettu. Jaakon olisi tarvinnut saada, vaikka on nuori mies. On pitänyt olla kolmena kesänä peräkkäin äkseeraamassa parhaan tienestin ajan. Ja joukollinen mies. Väärin oli, kun ei Jaakolle annettu, puhui Juho.

— Ei ole kuitenkaan annettu.

Kumpulasta siirtyi Kusti Toikalle. Ja heti kun ovesta pääsi sisälle, alkoi selvittämään minkä ennätti.

Iisakki ja Helena kuuntelivat suu auki.

Ja kun Kusti sitten oli merkillisimmät seikat armo-puiden jakamisen suhteen selvittänyt, sanoi hän loppuksi:

— Ja kun minä niistä puista saan rahat, niin ostan kannun viinaa monesta aikaa.

Jaaritteli sitten vieläkin. Vaan Toikan väessä tekivät Kustin uutiset myrkyllisen vaikutuksen.

Helena alkoi ensin hokemaan:

— Vai sillä lailla niitä on annettu. Laiskoilla annettu ja niille, jotka otsansa hiessä työtä tekevät, niille ei. Oliko sekin oikein, että Kumpulaan annettiin? Kahdelle nuorelle ja terveelle ihmiselle? Olisi Juhokin työssä, kyllä tulisivat toimeert. Paljon paremmin Mat-

ti olisi tarvinnut. Vanhempi mieskin ja paljon lapsia. Vaan siltä se näyttää, että laiskoja puolletaan, ja niitä, jotka työllään kokevat elättää itseään, etteivät olisi piirin niskoilla, niitä sorretaan. Kyllä meillekin olisi saanut antaa. Samassa rajassa tässä oltaisiin mekin, kuin Kumpulassa ja monessa muussa mökissä, ellei tässä työtä tehtäisi ja yritettäisi.

— Mitäs teistä! Iisakki nikkarimies ja hyvissä varoissa olette, ette te tarvitse, sanoi Kusti väliin.

— Me emme syökään kaikkia ansioitamme naa-
maamme niinkuin moni muu, sanoi Helena äkäisenä ja katsoi Kustiin sillä silmällä, että sinä et ensinkään olisi tarvinnut mitään.

Kusti tiesi Helenan kovin suukoksi akaksi, joka uskalsi sanoa vasten naamaa mitä tahtoi ja huomattu-
aan, että Helena alkoi olla pahalla päällä, lähti hän pois ja meni kotiaan ilmoittamaan ilosanomaa sinnekin.

Mutta Kustin mentyä alkoi Helena taas paapotta-
maan:

— Ja tuolle Kustillekin antoivat. Semmoinen tie-
nesti-mies on, ettei parempaa, ja nyt hyvin eläisivät
tuolla suksien-teolla, vaan ei kuuluta enään viitsittä-

vän niitäkään tehdä, kun ovat kuulleet, että kruunu alkaa heitä ruokkimaan.

Samalla osui siihen tulemaan Matin Kaisakin, tuli polkua pitkin kotoaan juoksujalkaa, Matin vanha turkki yllään.

— Istu sinäkin Kaisa, niin kuulet uutisia, sanoi Helena.

Kaisa istui ja tirkisteli kovin uteliaana.

Ja Helena alkoi selvittämään ja mainomaan ja ihmettelemään sitä vääryyttä. Ja hetken kuluttua puhkesi Kaisakin vihoissaan rähisemään ja haukkuivat he ja nimittelivät kaikki ihmiset. Sillä Kaisakin oli varmasti toivonut, että heillekin annetaan, vaikk’ei-vät vielä olleet piirin apua tarvinneet.

— Vaan on siinä Kumpulan joukollakin vielä yksi pykälä ja se on pykälistä pahin, tiesi Helena.

— Sepä hyvä olisi, toivoi Kaisakin.

— Kuuluu, näet, olevan määränä, että kaikkien, jotka armopuita saavat, pitää mennä metsään tukin hakkuusen. Siinä taitaa tulla Kumpulan Juholle ja Kaaperin Kustille paha pykälä.

— Kies’auta tuleekin. Olisi hauska tietää, millä Kumpulan Juhokin tarkenee, kun ei ole vaatetta, ei

kenkiä.

— Entäs Kaaperin Kustilla! Rikkinäiset kengät näkyi nytkin olevan jalassa.

Ja sitten he yhdessä luettelivat Kumpulan Juhon ja Kaaperin Kustin pahoja puolia.

— Mutta se minusta kumma, oli kun ei Suvitien Jaakolle annettu. Makeaan olisivat hänelle armopuut menneet. Äkseerata kun on pitänyt monena kesänä, ei ole joutanut tienaamaakaan. Ja kivulloinen mies päälliseksi tuo Jaako. Ja kolme on lasta valmista, neljäs tulossa, tarpeesen olisi ollut, puhui Helena.

— Väärin on jaettu. Pitäisi kirjoittaa kuvernöörille ja valittaa, sanoi Kaisa.

— Jos minä kykenisin, niin heti kirjoittaisin, arveli Helena ja Iisakki siihen lisäsi:

— Kyllä niitä kirjoitusmiehiä on.

— Totisesti pitäisikin valittaa, ilman armoa, sanoi Kaisakin.

Tuli sitten puheeksi Kumpulan väki.

— Siinä herroiksi eletään tänä talvena. Lihaa keitetään kolmasti päivässä, vaikka ne sen viетävät kokevat sitä salaa tehdä, vaan onhan se nähty ja tiedetään, ett'ei siinä muulla elettäisi, sanoi Helena.

— Se Hentikin kun kieltää ja sanoo, että koiralle syötetään niitä konin lihoja, tokasi Kaisa väliin.

— En minä ole käynyt köko pöksässä, vaan nämä lapset ovat kehuneet, että Kumpulassa syödään lihaa ja kahvia keitetään hi, hi, hi, nauroi Helen ilkeästi.

— Niin kuulutaan tehtävän, niin ovat meidänkin lapset sanoneet, todisti Kaisakin.

— Ja kyllä minä nyt hyvin ymmärrän, minkätähden Kumpulaan on armopuita annettu, sanoi Helena taas, ilkeästi hymyillen.

— No miksi? kysyi Kaisa uteliaana.

— Sitä kun on kaunis ja on isäntäin tuttava, niin . . .

— Jaa, jaa, minä tiedän . . . kyllä ymmärrän yskän.

Ja he alkoivat nyt yhdessä haukkumaan Hentiä. Omasta päästään sepitti Helena juttuja, toisen toistaan rumemman.

— Sanotaan sitä niinkin, että se vanhin poika, Juho, ettei se taida olla niin vissi, vaikka sen isä olisikin isäntämiehiä.

Senkin keksi Helena itse, sitä ei Kaisa ollut kuulutkaan, vaan vastasi kuitenkin:

— Minä hyvin uskon . . . se on se Henti ollut kaiken aikaa niin kevytmielinen.

— Ja Kaaperin Kusti siihen asiaan taitaisi jotakin tietää, vaan armopuut ne tukkivat suun, sanoi Helena taas omasta päästään.

Kaisa ihmetteli ja väönteli päätään.

Mutta Kumpuiassa oli hauska sinä päivänä. Juho oli kuin enkeli. Hän puhutteli Hentiäkin kuin rakkainta morsiantaan, syötti koiralle mitä käteensä sai ja lapsia hypytti sylissään.

— Kyllä sinä sentään olet melkein lapsellinen täydeksi mieheksi, sanoi Henti leikinsekaisesti hänelle.

— Niin, niin, nyt pitää olla iloinen. Kruunu ei anna poikainsa kuolla nälkään. Se pitää huolen meistä kaikista — lapsista ja sinustakin Henti ja sinusta myöskin Kutti-parka, lateli Juho.

Hentin täytyi vasten tahtoaan hymyillä Juhon tuumille. Vaan Juho innostui ja yritti jo kerran innossaan suutelemaankin Hentiä, vaan Henti väisti, sylkäsi ja sanoi:

— Viitsit tuoda naamaasi! Koira nuoleskellut kaiken päivää.

Vaan ei Juho ollut siitä millänsäkään, hyväili vaan koiraansa ja lapsia.

Illalla läksi hän porvariin. Oli aikomus semmoi-

nen, että pyytäisi porvarilta niiden armopuiden nojalla lainaksi jauhoja ja vähä suoloja. Totta kai antaisi, kun tiesi, että hänellekin oli armopuita annettu.

Ja hän lähti.

Tullessaan oli hänellä monta leiviskää selviä ruisjauhoja säkissä ja kappa suoloja pussissa. Hän asteli-kin kovin leveästi ja näytti peräti hyvin voivalle miehelle. Mutta mennessään erään mökin sivu kuuli hän sanottavan:

— Tuo Kumpulan Juhopa se on hirmuisesti lihonnut ja on punanen kuin kukko.

Ja toinen ääni siihen vastasi:

— Konin lihaa kun on syönyt koko talven, niin täytyy lihota.

Vaan Juho asteli menemään herroiksi sivutse, ei ollut kuulevinaankaan.

— Te saatte siellä kärvistellä nälässä, mutta minä keitän ja syön lihaa kuin poika, ajatteli hän ja oli oikein hyvillään, että oli hoksannut ottaa sen Saarelan ruunan lihat. Kuolema olisi muuten tullut, sillä piiri ei olisi tainnut paljoa auttaa.

Sinä iltana leivottiin Kumpulassa ruisleipää ja lihavelliä keitettiin.

— Hätä ei ole tämän näköinen, arveli Juho syödes-
sään ja söikin, että orret naskuivat.

Mutta Toikan Helena eli kuin vaivan sijassa. Ki-
helmöitsi ja paha teki sydän-alassa ja mieli teki saa-
da purkaa palava sisustansa jollekin oikein voimalli-
sella tavalla. Hän mietti ja mietti, että millä keinoin
saisi toimitetuksi asiat niin, että Kaaperin Kustilta ja
Kumpulalta otettaisiin annetut armopuut pois. Vii-
mein hoksasi hän hyvän keinon mielestään. Hän puki
ylleen ja aikoi lähteä liikkeelle.

— Mihin sinä nyt lähdet, kysyi Iisakki.

— Käväsän kylässä, vastasi Helena ja meni.

Hän käveli nopeasti sivu Kumpulän maantielle
päin. Henti osui olemaan pihalla, mutta Helena ei ol-
lut häntä näkevinään, käveli sivu aika vauhtia.

Tielle tultua lähti hän Järvelään päin ja meni, että
vinkui.

Ja Järvelään hän poikkesi.

Pirtissäkin oli paljon väkeä ja isännän kamarissa,
jonka ovi oli auki. Helena meni istumaan lähelle ieä-
rinän kamarin ovea ja kuunteli tarkkaan mitä kes-
kusteltiin. Armopuista kuului olevan kysymys. Oli ar-
veluja isäntäin kesken siitä, että oliko mahtanut tulla

oikein jaetuksi eli sen mukaan kuin kruunu oli määrännyt. Välistä syntyi kova kiista, kun toiset väittivät vastaan, että ei sille ja sille, vaan sille ja sille.

Tuli puhe takakatulaisistakin. Helena oli pelkkänä korvana ja kumartui lähemmäksi oven reikää.

— Se minusta kumma oli, kun ei Matille annettu, sanoi joku joukosta.

— No siinä katsottiin sitä, että Matti tulee muutenkin toimeen, kuului Järvelä sanovan.

— Ja Kaaperin Kustille ei olisi tarvinnut ensinkään antaa, ruokkii siinä mökissään lisäksi sitä laiskaa poikaansa. Ja nytkin tienaisi paljon, kun viitsisi suksia tehdä, mutta kuuluu heittäneen sen suksenteonkin, kun oli kuullut, että hänkin armopuita saapi, sanoi taas sama ääni.

— Tekeekö hänkin suksia? kysyi Järvelä.

— Tekeepä tietenkin. Vallesmanni kuuluu vielä hyvin pitävänkin Kustin tekemistä suksista ja maksaa hyvän hinnan. Mitä semmoinen mies armopuilla tekee? Käyttää vaan saaliinsa kahviin ja muuhun tarpeettomaan nautintoon? selitti taas se sama ääni.

— Se muuttaa asian. Minä puolestani en olisi suostunut ensinkään antamaan Kustille, vaan toiset ne

halusivat, sanoi Järvelä.

Vaan nyt ei Helena enään malttanut pitää suutaan kiinni.

— Viinaa aikoikin Kaaperin Kusti ostaa, kun rahat saapi käteensä, sanoi hän lujasti, että isännän kamarissa olijat hyvin kuulivat.

Kaikki kääntyivät oveen päin, josta ääni kuului ja Järvelä kysyi:

— Kuka sen on kuullut?

Helena nousi seisomaan ja astui yli kynnyksen.

— Meillähän tuo on istunut kaiken päivää ja kehunut, kuinka hän ostaa viinaa ja kahvia ja juo kuin poika ja kyllä kai sille miehelle samoin kuin pojallekin viina kelpaa, selitti Helena haltioissaan.

— Vai niin. Mutta armopuita ei anneta viinan ja kahvin oston, ne annetaan välttämättömimpiin elämän tarpeisiin ja sitäpaitsi niiden hintaa ei jaeta rahoina, vaan jauhoina, sanoi Järvelä.

— En tiedä, vaan kyllä Kustilla konsteja on. Vaihettaa jauhot kahviin, on hän ennenkin niin tehnyt, pani Helena siihen.

Isäntäin kesken syntyi nyt kiivas keskustelu, jota Helena kuunteli melkein henkeä vetämättä. Ja pää-

tökseksi tuli, ettei Kustille anneta, että otetaan pois luvatut armopuut.

— Nyt se tuli listan mukaan, sanoi Helenakin miehissään.

Sitten tuli puhe Kumpulan väestä.

— Matti olisi paljon paremmin ansainnut armopuita kuin Kumpulan väki. Mies parka on nytkin kaikeet pakkaset hakannut halkoja, mutta mitä on tehnyt Kumpulan Juho? On maannut kuin ahkio sängyssaan koko syksyn ja talven. Ei viitsi, että puita hakkaisi. Vaimon pitää niitäkin resсата metsästä ja hakata, alkoi Helena henkeä vetämättä selittämään.

Mutta Saarelan isäntä otti puolustaakseen Kumpulan Juhoa ja sanoi:

— Laiska mies se on Juho, sen täytyy myöntää, mutta tänä talvena on sairastanut, vaimokin on kivuloinen ja monta on pientä lasta. Ellei anneta Juholle, niin piiriin tulee koko joukko. Kumma että ovat tähän asti eläneet, mutta ei kai ole kuolema kaukana ollut.

— Niillä vaan onkin hätä. Hevosen lihaa keitetään kolmasti päivässä, Juhokin on lihonnut, että on kuin mikäkin patruuni, sanoi Helena taas.

— Syökööt muutkin hevosen lihaa. Juho on kuitenkin

kin tyhmyydessään paljoa viisaampi muita; hän keittää rasvaiset keitokset siitä, jonka muut ylen katseellisesti hylkäävät, sanoi Saarela siihen.

— Kyllä kai niille konin liha kelpaa, taitavatko he kumpikaan olla niin hyvää lähtöä, etteivät olisi totuneet. Juhon isä söi aikanaan kaikki maailman varsat. Hentin äiti kantaa vieläkin mistä sattuu saamaan kuolleita vasikoita ja syö niitä, sanoi Helena pistelevästi.

— Mutta se on asia, joka ei kuulu tähän, sanoi Järvelä.

Helenan teki mieli sanoa Järvelälle jotakin sinnepäin, että tiedetään ne asiat, tiedetään että jouluksi on lähetetty kahvia, ja muita asioita oli myöskin saatu kuulla Hentistä ja Järvelästä. Oli jo kielellä tulossa myrkyllinen lause, vaan kun sattui katsomaan Järvelää silmiin, pakenikin rohkeus, ettei uskaltanut ääntää mitään.

Ja Helena läksi, sanomatta hyvästiä.

— Kuuluu olevan aika juoru-kello tuo Toikan Helena, sanoi Saarela.

— Saattaa niin olla, arveli Järveläkin.

Mutta sitten alkoi isäntäin kesken jälleen keskus-

telu ja äskeiset asiat unehtuivat.

Kotia mennessään kaiveli Helenan sydämessä. Olisi saanut aikaan, ett'ei Kumpulaan olisi armopuita annettu, niin sitten olisi ollut hyvä olla.

Mutta iloitsi hän kuitenkin siitä, että edes Kaaperin Kustilta oli armopuut otettu pois ja taipaleella poikkesi hän moneen mökkiin sanomaan, että Kustilta oli armopuut otettu pois.

Mutta Kaaperin Kusti oli poikaa vielä vanhanakin.

Hänellä oli jonkunmoinen hämärä aavistua, ettei niiden armopuiden kanssa lopulta hyvin käy ja hän päätti heti ryhtyä toimeen, että edes jotakin saapi. Hän oli kuullut, että muuan ison puulaakin patruuni, joka asui toisessa kylässä oli luvannut antaa köyhille jo etukäteen jauhoja y. m. armopuista, joita hänen oli aikomus huutaa sitten huutokaupassa, kun puut myytiin. Sillä se oli jo päätetty, että puut myydään lumpassa enimmäen tarjoavalle ja rahoilla ostetaan jauhoja sekä ne sitten jaetaan köyhille.

Kusti oli saanut sen kuulla ja hän päätti lähteä patruunilta pyytämään syömistä. Hevonen sai hän lainata Kölsän Jannelta ja niin hän lähti jo samana iltana.

Tiellä kohtasi hän Järvelän rengin, joka oli menos-

sa pappilaan isännän asialle. Renki kertoi heti, että oli päätetty, ettei Kustille annetakaan armopuita. Ja sitä ei renki jättänyt mainitsematta, että Toikan Helena oli käynyt Järveläseä ja haukkunut Kustia, muun muassa sanonut senkin, että Kusti oli aikonut ostaa viinaa, jahka rahat saisi käteensä.

— Vietävän akkaa kun on valehdellut, mutta muistetaan toiste, sanoi Kusti, mutta enempää hän ei puhunut koko asiasta.

Pappilan tykönä kysyi renki:

— Mihin se Kusti nyt on matkassa hevosella?

— Oli aikomus käydä tuolla kirkon takana vaimoni sisarta meille noutamassa, valehteli Kusti.

Renki poikkesi pappilaan, mutta Kusti jatkoi matkaansa, löi vanhaa konia selkään, että naukui ja kirosi synkästi koko maailman ja enimmänsä Toikan Helena.

— Minulla on ollutkin aavistus, ettei tässä hyvin käy, ajatteli hän.

Mutta lohdutti kuitenkin itseään, että patruuni, jonka tiedettiin olevan hyväsydämisen, uakoo häntä ja antaa . . . ottakoon sitten makson vaikka kissan hänestä.

Niin ajatteli Kusti ja ajoi menemään.

Ilmähämärässä seuraavana päivänä hän palasi ja oli hyvällä tuulella. Hän oli ryypiinnytkin melkolailla, koska piti kovaa ääntä ja ruoski hevosta. Reessä oli hänellä 100 kilon säkki jauhoja, iso pussillinen ryyniä ja toinen kahvia jn sokuria. Ja taskussa halli viinaa.

— Moni poika ei huuda näin tammikuussa, huusi hän rahdin vetäjille, joita tuli tiellä vastaan.

— Huudatkohan helmikuussa vielä? kysyivät rah-
timiehet.

— Joka kuussa, te lurjukset, vastasi Kusti.

Lähemmäksi kotoa tultuaan koetti hän pitää pienempää suuta, mutta mennessään Toikan sivu hän huusi, että kaikui:

— Täällä on viinaa, tahtooko Toikan akka ryyppyä.

Ja niin hän saapui omalle pirtilleen ilosena ja vikkelanä miehenä.

Kustin akka ja poika olivat vastaanottamassa. He olivat kuulleet, ettei Kustille armopuita annetakaan ja olivat levottomina vartoneet Kustin tuloa. Mutta nähtyänsä jauhosäkin ja kaksi muuta pussia tulivat hyvillään ja ihmettelivät.

Oli siinä Kustilla selvittämistä, että miten hän pat-

ruunilta sai kuin saikin, sai puoli kannua viinaakin, kun oikein kätti ja kiusasi. Sen oli patruuni antanut lahjaksi, koska tiesi Kustin verrattomaksi tukkimieheksi.

— Ne täytyvät nyt antaa ne armopuut, ei auta. Mitäs ovat kerran luvanneet, sanoi akka.

— Eli maksakoon kunta patruunille, arveli poika.

— Niin, maksakoon kuka hyvänsä. Ei minulla ole varaa maksaa, sanoi Kustikin.

Ja heti alkoi Kustin silmäpuoli-akka kahvia keittämään ja onnellisina miehinä tekivät Kusti ja poikansa puol'kuppisia pöydän luona.

Näin sai Kusti vikkellä konstilla verrattomat ruokavarat.

8.

Muutamia viikkoja oli kulunut. Armopuut olivat myydyt huutokaupassa ja köyhille oli ostettu jauhoja. Mutta sitä vaikeroivat ja valittivat köyhät, että halpaan hintaan menivät, että enempi olisi pitänyt saada, vaan sitä ei voitu parantaa, täytyi tyytyä siihen.

Kumpulaan oli annettu yksi 100 kilon säkki jauhoja ja vasta annettaieiin lisää, sitten kun puulaaki maksaa kaikki. Kumpulaasa oli siis syömistä mitä hyvänsä. Mutta oli aika käsissä, että tulisi lähteä tukin hakkuusen niinkuin määrä oli, että työ-ansiota saataisiin. Siinä ilmaantui kuitenkin odottamattomia seikkoja, sillä ei ollut monta, joka olisi lähtenyt.

Kumpulan Juhoakin koettivat asianomaiset väkivetoon saada liikkeelle, mutta huonolla menestyksellä.

Kerran sai Juhon metsäherrakin käsiinsä.

— Täälläkö sinä lurvaillet vielä! Etkö olekkaan mennyt tukkitöihin? kysyi hän vihaisesti Juholta.

— Miten minä herra kulta kykenen? Ei ole kenkiä kuin nämät paikkaset raajat, ei vaatetta minkäänlais-

ta, jolla tarkenisi, selitti Juho.

— Joo, mutta se on suuri synti ja häpeä, että tuomoinen noin vankka ja verevä mies makaa laiskana, kun työtä on saatavissa.

— Ei sitä täällä oltaisi, jos olisi vaatteet, että tarkenisi, puhui Juho surkeasti.

— Etkö voi toimittaa itsellesi vaatetta ja maksaa kesällä, kun ansaitset.

— Mistäpä niitä saa ja kukapa se minullekin velkaa uskaa.

— Laita vaan itsesi työhön ja sillä hyvä, sanoi herran lopuksi ja lähti.

— Pyh. . . tuumaili Juho herran mentyä.

Samanlainen syy se oli monella muulla mökkiläisellä, nimittäin, ettei ollut kenkiä eikä vaatteita. Ja niillä, joilla ei ollut syytä, ne tekeytyivät sairaaksi ja heittivät muita mutkia. Harvat olivat ne, jotka lähtivät työhön kättämättä ja muistutuksitta.

Mutta Matti, vaikk’ei ollut armopuitakaan saanut, lähti tukin hakkuusen. Hänellä olikin vaatetta, että tarkeni, ja hänen kädessään oli kirves „oikein päin“, että äkkiä romahti petäjä pitkäkseen.

Mutta Kumpulana Juho kivi yhä, laiskemmaksi. Oli-

si luullut, että hän nyt, kun sai syödä hyvää ruisleipää, alkaisi vähitellen työhön, varsinkin koska hän päättälkin päin näytti peräti hyvin voivalta ja terveeltä. Mutta ei, päinvastoin tuli hän yhä laiskemmaksi. Nyt kun pakkasetkaan eivät enään olleet niin suunnattomia, ei hän viitsinyt puun tikkua hakata. Henti sai toimittaa kaikki, Juho oli kuin ei häneen kuuluisi koko asia. Pirtti pysyi siis edelleen hyvin kolkkona ja ilma kovin epäterveellisenä. Nuorin lapsi, joka pitkän talvea oli kitunut, oli tullut yhä huonommaksi ja laihtunut luurangoksi. Kerran oli Henti käynyt pappilassa sille lääkkeitä noutamassa. Rouva oli häntä soimannut huolimattomuudesta ja sanonut, että lapsi oli vilustumisesta taudin saanut. Hän oli antanut rohtoja ja käskenyt niitä antaa lapselle sen ja sen verran päivässä.

Mutta niistä ei ollut näyttänyt olevan mitään apua, sillä lapsi huononi huononemistaan. Hoitoakin siltä raukalta puuttui. Sängyn loukossa sai maata heinillä, vähä ryysyjä peitteenä. Henti ei ehtinyt häntä paljo vaalimaan ja vanhemmat lapset eivät ymmärtäneet. Juho ei piitannut mitään. Kun Henti häntä, pyyteli sairasta vaalimaan, sanoi Juho:

— Paranee kai se minutta, jos on paratakseen.

Aamuin ja illoin kun äiti viipyi navetassa ja isä useinkin oli kylässä tai nukkui, oli lapsella ikävä olla. Välisti pillahdi itkuunkin ja huusi äitiä. Pikku-Juho silloin juoksi navettaan äitiä käskemään. Silloin oli aina räökkymättä, kun sai olla äidin sylissä, mutta kun äiti poistui, alkoi uudestaan huutamaan.

— Voi kun sinä raukka kuolisitkin, huokaili Henti usein.

Lisäksi muulle heikkoudelle alkoivat lapsen silmät vettä valumaan, kävivät harmaiksi ja pieniksi. Siitä kävi Henti taas pappilassa ja selitti miten lapsen ailmät olivat surkeat. Rouva oli hänelle ankara, nuhteli kovin ja ilmoitti, että silmiin oli alkanut kasvamaan hine ja että lapsesta tulee auitamatta sokea, jos sattuu elämään.

Se oli surkea tieto, mutta Juhoon se ei vaikuttanut vähääkään.

Muutaman viikon kuluttua näyttivät lapsen silmät harmailta ja sekavilta ja sen voi selvästi huomata, ettei se nähnyt kuin nimeksi.

Silloin Henti usein öisin rukoili Jumalaa, että lapsi kuolisi, ettei jäisi sokeana elämään tähän kurjaan ja

kyimään maailmaan. Mutta näytti kuin Jumala ei olisi kuullut hänen rukoustaan, sillä lapsi alkoi päivä päivältä virkistymään ja tuli virkummaksi. Matin Kaisa Kumpulassa joskus kävi, muut ihmiset eivät koskaan. Kaisa neuvoi yhtä ja toista sairaan lapsen silmävoiteeksi, mutta niistä ei näyttänyt olevan apua, melkein pikemmin vaan tuli sokeaksi.

— Olisi Jumalalla armoa, että kutsuisi pois tämän raukan, sanoi Matin Kaisa taas kerran, kun oli Kumpulassa käymässä.

— Sitä minäkin olen Jumalalta rukoillut, sanoi Hentikin.

— Minulla ne ovat ne kakarat terveitä kuin pukkia, vaikk’ei niitä ole tullut hoidetuksi hyvinkään häävisti. Kahdella nuorimmalla ei ole muuta vaatetta koko talvena ollut kuin pikkunen paita. Välisti ovat juosseet paitasillaan pakkaseenkin, vaan terveinä ovat pysyneet. Joutaisi niitä meiltäkin joku kuolemaan, puhui Kaisa Hentille.

— Teillä onkin lämmin pirtti ja se se on pääasia, vaan tämä meidän, joka on ollut kaiken talvea niin kauhean kylmä ja kostea. Siitä se pääsi ensin vilustumaan ja alkoi kitumaan, puhui Henti itkun seasta.

— Kyllä minunkin uskoni on semmoinen, arveli Kaisakin.

— Vähemmällä sairastamisella täältä moni lähtee kuin tämä raukka, joka on kaiken talvea kitunut, sanoi Henti.

— Sillä on Jumalalla monenlaiset tiet. Jumala tahoo muistuttaa ihmistä. Ehkä on tämä sinullekin huomautukseksi, että kääntyisit Jumalan puoleen, hakisit lohdutusta Jesuksessa Kristuksessa, kurja, puhui Kaisa, itkun seasta.

— On tämä niinkuin virkumpi, kyllä se siitä virkistyy ja alkaa elämään, sanoi Henti.

Ja todella kävi niin, että lapsi virkistyi, ei kuollutkaan niinkuin toivottu oli.

Jumalan tiet ovat selittämättömät.

Kaaperin Kustissa oli ollut rentoa elämää siitä asti kun Kusti sai patruunilta ruokavaroja. Kahvipannu oli lakkaamatta lämpimillä ja ryynipuuroa syötiin. Mutta kun tavarat alkoivat pelottavaa kyytiä vähetä, alkoi Kusti ja poika suksien tekoon uudelleen. Ilmat olivatkin asettuneet, että tarkeni metsään suksipuita hakemaan.

Kylällä kerrottiin siitä paljon, kuinka rentoa elä-

mää Kaaperin Kustissa pidettiin ja siitä lurjuksen työstä, jonka Kusti oli patruunille tehnyt. Mutta Kusti puolusti itseään sillä, että mitä lupasivat ensin armopuita ja sitten eivät antaneetkaan, maksakoon nyt kunta patruunille, häneltä ei patruuni saisi äyrin kuvaa.

— Tulisi tässä taas kevät ja kesä, toivoi Kusti eräänä päivänä, kun valmisteli suksia.

Silloin ei enaan ollut kahvia ollenkaan ja jauhotkin olivat lopussa.

— Tulee tästä kesä vielä tämänkin talven perästä ja hyvä kesä tuleeekin, paljon on tukkihommia, sanoi siihen poika.

— Kyllä kai hommia tulee ja jätkistä taitaa tulla puute, arveli Kusti.

— Kyllä sitä jätkän lihaa maailmassa on, tuumaili poika siihen.

Niin haasteli Kusti poikansa kanssa tulevasta keväästä höylätessään suksia. Viimein tuli siinä puhe Ameriikkaan menosta. Sillä Kustin poika oli kirjoittanut eräältä sukulaiseltaan „tikettiä“ ja sukulainen oli luvannut lähettää.

— Saas nähdä tuleeko sieltä sitä tikettiä ja milloin

tulee? arveli poika.

— Niin minun uskoni on, että tulee, tuumaili isä.

— Pois täältä pitää lähteä Ameriikkaan, sieltä sitä rahaa saapi, täällä ei sen vertaa saa kokoon, että keran kelpollisesti saisi olla päissään, tuumaili poika.

— Sinne lähtisin minäkin, jos sinun ijälläsi olisin, mutta liian vanhaksi joutui ihminen, arveli Kusti.

— Kun tiketin saan, niin silloin poika matkaan. Tämä mies ei käy kruunu sinellissä eikä arvannostossa. Sieltä Amerikasta minä teille lähetän rahaa, ettei teidän täällä tarvitse nälkää nähdä. Jahka minä vaan piletin saisin, puhui poika.

— Mutta tänä kevännähän se sinulla on arvannosto, huomautti isä.

— Arvan minä käyn nostamassa, vaikka ykkönen tulisi, mutta sen perästä ei tätä poikaa nähdä missään komppaniassa, se on viljanen vissi.

— Suurta hulluutta se olisikin ruveta ilman edestä kokonaiseksi kolmeksi vuodeksi äkseeraamaan. Monta poikaa on mennyt Ameriikkaan juuri sen vuoksi ja toisia menee.

— Joo, ja toisia siirtyy pois tästä saakelin Suomes-
ta, jossa nälkä ja pakkaneen ahdistavat myötäänsä.

Vaan Ameriikassa se on kesä aina, siellä sitä ihminen rahaa saapi.

— Ja kirjoita sinä sieltä, että miten siellä on hauska elämä, varotteli jo Kusti valmiiksi.

Niin siinä haastelivat aijotusta Ameriikka-matkasta, kun kylän lautamies tallusteli sisälle, renki vieraina miehenä.

Kusti arvasi heti, että haaste sillä lautamiehellä nyt on, koska vieraan miehen kanssa oli matkassa. Kusti ei ollut edeltäpäin arvannut lautamiehen tuloa ja siksi ei ehtinyt mennä piiloon, mutta jos olisi arvanut, kyllä olisi lautamies saanut panna kaikki konskinsa liikkeelle, ennenkuin olisi saanut Kustin haastetuksi.

Mutta nyt ei auttanut enään piiloon meno, täytyi tyytyä ja olla olevinaan levollisena. Ja Kusti olikin kuin ei muistaisikaan, että se oli lautamies, joka pirtissä renkinsä kanssa istui.

Eikä lautamies näyttänyt olevan hopussa haastamaan, siinä jaaritteli vaan yhtä ja toista ja ihmetteli Kustin suksien tekoa.

— Nämä tämän puolen sukset ovat niin kysytyitä siellä etelässä, että niitä ostettaisiin vaikka kuinka

paljon, sanoi lautamies.

— Niinhän ne kuuluvat olevan. Kaikkia ne herrat hoksaavat, kun sen hiihtokilpailunkin, sanoi Kustikin.

— Se kuuluu nyt olevan niin mallissa Oulussakin, että kaikki hiihtävät, röökynätkin.

— Niinhän se kuuluu olevan.

Ja parasta aikaa kun juttelivat siitä hiihtourheilusta, niin lautamies kesken kaikkea sanoi:

— Kurikan isäntä haastattaa sinua halkojen, aidaksien ja metsän varkaudesta. Käräjät alkavat ensi maaliskuun 13 päivänä Riemulan kestikievarissa tässä kylässä.

— Vai niin, mutta ei tainnut sattua. Luulenpa että on Kurikalla vaikeanlainen näyttää todeksi, että minä olisin häneltä mitään varastanut, sanoi Kusti ja pysyi vallan levollisena.

Poikakin pysyi niin rauhallisen näköisenä, niin kuin asia ei ensinkään koskisi häntä.

— Tämä oli ankara asia ja minä vaadin Kurikan edesvastaukseen kunnianloukkauksesta, kun tässä käräjille tullaan, uhkaili Kusti.

— Niin, en minä tiedä, minä olen tehnyt velvolli-

suuteni ja muu ei kuulu minulle.

— Ei ei, mutta se ei ole niin helppo asia, että soimata lähimmäistään varkaaksi, se pitää myös näyttää toteen, sanoi Kusti mahtavasti.

— Kehui se Kurikka, että hän voipi todeksi todistaa, että sinä olet halkoja heidän halko-vajastaan öisin ottanut.

— No, se nähdään sitten käräjillä, sanoi Kusti ja hän näytti niin levolliselta, että lautamieskin arveli Kustin viattomaksi.

Mutta lautamiehen menttyä oltiin kauvan aikaa äänettöminä.

— Olisiko kukaan nähnyt? arveli poika.

— Sitä en usko, siksi olen ollut varovainen, tuumaili isä.

— Antaa sitten Kurikan koettaa.

— Niin tehköön. Minä hyvin tiedän, kuka hänen aitaansa polttaa, mutta minä en puhu mitään, sanoi Kusti.

— Saa nähdä keitä kaikkia hän haastattaa vieraiksimiehiksi.

— Luultavasti Kumpulasta, Toikalta ja kenties Martin Kaisankin, mutta ne eivät mitään tiedä.

Mutta levottomana Kaaperin Kustissa kuitenkin oltiin, varsinkin äiti ja poika. Kusti ei niinkään. Häntä oli ennenkin syytetty oikeudessa näpistelemisestä, mutta hän oli pelastunut kuin poika ja niin toivoi nytkin pelastuvansa. Mutta eivät he kenellekään kertooneet, että he olivat haastetut.

Eräänä päivänä, kun käräjät jo olivat lähellä, tuli Kurikan isäntä Kaaperin Kustiin. Hän oli luullut, että Kusti, tuntien syyllisyytensä, tulee puheille, tunnustaa rikollisuutensa ja rukoilee anteeksi. Mutta Kurikka odotti turhaan. Kusti ei tullut. Hän päätti itse lähteä käymään Kustin puheilla.

— Tunnustaisit varastaneesi halkoja ja polttaneesi aita, jättäisin minä asian sikseen, sanoi hän Kustille.

— Viheliäinen lie sinun halkojasi tai aitaasi polttanut, sanoi Kusti ylpeästi.

— Sinä siis haluat, että minun pitää vetää oikeuden eteen sinut. . . tästä tulee kallis juttu sinulle, Kusti, uhkaili Kurikka.

— Anna tulla vaan.

— Minulla on vieraita miehiä, jotka ovat nähneet. Kanne tulee täydellisesti toteen näytetyksi.

— Ann' tulla vaan, tämä mies ei hätäile.

— No koetamme! sanoi Kurikka ja lähti pois.

— Mistähän siepannet todistajat? huusi Kusti hänelle.

Sinä iltana oli lautamies taas renkinsä kanssa liikkeellä.

Hän oli haastamassa todistajia juttuun.

Ensiksi poikkesi hän Kumpulaan.

Juho valmisteli lintu-häkkiä. Henti hoiti sairasta lastaan.

Juho lensi tuli punaiseksi kasvoiltaan, sillä hänellä ei ollut puhdas omatunto.

Lautamies haastoi heidät todistajiksi.

— Ja siihen asiaan minä en tiedä mitään, sanoi Juho ja päästi helpotuksen huokauksen.

— En tiedä minäkään, sanoi Hentikin.

— Oikeudessa se kuullaan, sanoi lautamies, yritti lähtemään, mutta kysyi:

— Onkohan se tuo Matti kotona?

— Ei ole, siellä on vieläkin tukinhakkuussa.

Ja lautamies meni Toikalle, haastoi Iisakin ja Helenankin todistajiksi.

— Minä en mitään tiedä, sanoi Iisakki, mutta Helena hymyili salaperäisesti.

Ja lautamies siirtyi siitä Matille, haastoi Kaisankin samaan juttuun.

— Mistä minä tietäisin, joka en ole käynyt koko talvena kuin yhden kerran Kustin tuvalla, sanoi Kaisa.

Samana iltana kävi lautamies vielä haastamassa Suvitien Jaakon vaimoneen ja erään ruoti-ukon, Pitkäksi Pekaksi kutsuttu.

Mutta Kusti sai myöskin kuulla ketä oli haastettu todistajiksi ja hän rupesi hiukan pelkäämään asiaa.

Saadakseen jotakin lohdutusta omalletunnolleen läksi hän käymään Kumpulassa ja päätti urkkia Kumpulän väeltä tietoja. Sen hän jo edeltäpäin arvasi, ettei Kumpulän väki mitään tiennyt, ja jos tietäisivät, silloin sopisi hänen antaa Juhon aidaksien ja ladon parsien varkaus ilmi.

Otti siis asian puheeksi.

— Hukkuan se yritys menee, se on vissi. Eikä sitä Kurikka ole tehnytkään kuin pelottaakseen sinua. Olisi se tähänkin kuulunut, jos joku olisi nähnyt sinut liikkeellä. Mene vapaasti oikeuteen, ei Kurikka voi näyttää kannettaan todeksi, lohdutti häntä Juho.

— Varma minä siitä olen, etteivät ne vieraatmiehet mitään tiedä. Mutta tuo Toikan Helena, joka on

minun vihamieheni, se saattaa todistaa mitä tahtoo, sanoi Kusti.

— Sinä jääväät Helenan. Hän on sinun vihamiehesi, hän ei kelpaa todistamaan, tiesi Juho sanoa.

— Juuri niin. En ollut huoruatakaan, sanoi Kustikin hyvillään.

— Mitähän varten se Kurikka Pitkän Pekankin on haastattanut? kysyi Juho.

— En ymmärrä. Lystiksensä luultavasti. Pekka ei ole nähnyt minua koko talvena. Kerran on käynyt meillä, mutta silloinkaan minä en ole ollut kotona, vastasi Kusti.

— Vapaasti sinä saat mennä käräjille, Kurikka saa pitkän nokan.

— Niin on minunkin uskoni.

Ja paljoa helpommalla tunnolla lähti Kusti kotiaan päin kävelemään.

Mutta mennessään Toikan sivu, osui Helena olemaan pihalla.

— Taitapa sinulle tulla tilinteko talvellisista vehkeistäsi, sanoi Helena.

— Älä huoli koko asiasta sinä, vastasi Kusti.

— Minä olen myöskin haastettu vieraaksimiehek-

si jä kuka tietää, Kusti, mitä täällä tiedetään, arveli Helena.

— Mitähän sinäkin tietänet, vanha portto, sanoi Kusti vihasena.

— Sinä portto olet ja sinun sukusi sen vietävän länki-sääri, haukkui Helena vastaan.

— Ähä, koskipa sinuun, sinä häntyri. Muistatko mitä sinä Korte-Salmon kanssa hommasti, kun Iisakki oli metsäkylässä höyläämässä? sanoi Kusti taas vuorostaan ja läksi kotiaan päin.

Helena koetti huutaa hänelle jotakin hävitöntä jälkeen, mutta Kusti ei enään kuullut.

9.

Käräjät olivat kuin suuret juhlat tai markkinat. Käräjätaloon kokoontui kylän joutilas väki tupakoi-
maan ja juttuja kuulemaan. Oli niin hauskaa ja mu-
kavaa isossa väkijoukossa, jossa väiteltiin, selitettiin,
kirottiin ja pauhattiin monella lailla. Pihalla ja nurk-
kain takana seisoivat miehiä ja vaimoja kuiskutellen ja
hartaasti haastellen. Siellä joko asianomainen antoi
neuvojaan todistajalle tai hieroivat asianomaiset so-
vintoa asiastaan, joka alkujaan oli ollut peräti pieni.
Väen-tuvassa taas oli hauskaa yllin kyllin. Sieltä sai
lakkaamatta ostaa kuumaa kahvia, vankkoja vehnäs-
pullia ja monenlaista muuta hyvyttä. Lakkaamat-
ta keitettiin uutta kahvia ja lakkaamatta istui pitkän
pöydän luona kahvinjuojia. Ja väittelyä ja selvityksiä,
kehumista ja naurua kuului joka nurkasta.

Niin oli siellä hauskaa.

Ja toisessa rakennuksessa, pihan toisella puolen,
istui oikeus. Oikeuden porstuaan koetettiin pakkaan-
tua, että saisi tietää mitä siellä sisällä keskusteltiin.
Ja ne, joiden onnistui päästä ovea lähelle, ne kuulsivat

suunnille mitä oikeudessa sanottiin, kuulivat tuomarin karjuvan ja asianomaisten valehtelevan vastaan. Oli siis oven takana erinomaisen hauskaa, varsinkin silloin kun joku mieltä jännittävä asia oli käsiteltävänä. Kyläläiset olivatkin hyvät ottamaan selkoa minä päivänä se ja sekin merkillinen asia oli tutkittavana. Semmoisia asioita olivat varsinkin rikos- ja murhajuuttu. Äpärälasten hoitoa koskevia ja vähäisiä tappelusjuttuja kuunneltiin myöskin hartaudella ja sellaisina päivinä oli käräjätalossa väkeä kuin markkinoilla.

Kurikan isännän nostama kanne Kaaperin Kustia vastaan oli herättänyt tavallista suurempaa huomiota, koska kukin oli vallan utelias tietämään, miten Kusti asiasta selkenisi. Tiesivät nimittäin kaikki ihmiset, että Kusti oli näpistelijä ja usea olisi sydämestään suonut, että Kusti kerrankin saisi sopivan muistutuksen lurjuksen töistään.

Oli siis koko kylällä tietona minä päivänä Kustin asia oli oikenderi tutkittavana. Ja aamulla jo paljoa ennen kun oikeus oli istunut, alkoi väkeä kokoontumaan käräjäpaikalle. Uteliaisuus veti sinne semmoisiakin, jotka jättivät työnsä siksi päiväksi ja, nauttien hauskaa vapautta, seivästelivät pihalla ja tuvassa.

Olivat myös saapuneet molemmat asianomaiset itse ja kaikki haastetut vieraatmiehet.

Kumpulan Juho oli saanut lainata Matin vanhat vaatteet ja Toikan Iisakilta oli hän saanut kengät. Henti oli saanut Matin Kaisalta hameen ja röijyn ja Kustin eukolta huivin. He istuivat molemmin penkillä väen tuvassa, äännettöminä kuunnellen jaarituksia.

Toikan Helena istui perimmäisessä sängyssä ja rähisi ja selvitti kovin. Iisakki oli ostanut sikarin ja, istuen aivan oven suussa, askarteli hän savuja henkeensä ja oli ääneti.

Matin Kaisa haasteli kahvinkeittäjän kanssa, suusaan iso, ryöhyävä piippu.

Mutta penkillä sivuakkunan luona istui Kaaperin Kusti ja kovin oli hän viattoman ja viisaan näköinen. Väliin alkoi hän syyttömyyttään ilmituomaan ja vannoi ei kertaakaan Kurikalta puita varastaneensa. Ihmetellen ja suu auki häntä kuunneltiin ja paljon sai Kusti puolustajia. Kustin vieressä istui hänen poikansa, joka hänkin oli tullut kuuntelemaan asiain menoa, mutta Kustin vaimoa ei näkynyt. Ja yleisenä keskusteluaineena oli nyt Kustin asia. Monelle haaralle sitä arveltiin ja kova oli rähinä ja väittely, koska kukin

tahtoi ilmaista käsityksensä asiasta . . .

Mutta porstuassa haasteli Kurikan isäntä lautamiehen kanssa, haasteli sipittäen etteivät muut kuulisi. Ja näkyi lautamies usein pudistavan päätään vastaukseksi.

Oli jo useita asioita käsitelty, mutta Kurikan asiaa ei vielä oltu huudettu.

— Taitaapa vasta jälkeen puolenpäivän ottaa Kurikan asian, arveltiin.

— Siltäpä kohta näyttää.

Mutta samalla kuului vanhan räätälin jymeä ääni huutavan:

— Talokas Heikki Kurikka ja mäkitupalainen Kustaa Hyttinen . . .

Vilkas liike syntyi väkijoukossa pirtissä.

Kurikka paranteli kaulahuiviaan ja Kusti korjaili rintaansa, että ääni kulkisi.

Ja juoksujalassa he menivät pihan toiselle puolelle käräjätupaan. Mutta heitä seurasivat kaikki todistajiksi haastetut sekä liuta poikia ja vanhempaa väkeä utelijaina kuuntelijoina. Mennessään pihan poikki kuiskasi Kurikka jotakin Kustin korvaan, mutta ei kuultu mitä Kurikka sanoi.

Oikeuden etehisessä koetti räätäri kyytitä liikaa väkeä pois, mutta huonolla menestyksellä.

Kun asialliset tuokion olivat olleet oikeudessa, käskettiin todistajat sisälle. Kusti koetti jäävätä Toikan Helenaa, mutta kun ei ollut tarpeeksi todistajia, että Helena oli Kustin vihamies, katsottiin Kustin jäävi-muistutus jonnin joutavaksi ja Helena sai todistaa.

Sitten vannoiivat vieraatmiehet ja saivat astua ulos oikeudesta.

Ensiksi sai Kumpulan Juho todistaa.

Oikeuden oven takana oli kymmeniä korvia terotettuna, että mitä Juho nyt tietää todistaa.

Kauvan tutki häntä tuomari, tutki ja mutkitteli sinne tänne, vaan Juho ei sanonut tietävänsä mitään.

Mutta tuomari ei helpottanut vähällä. Hän tutki ja kyseli moneen ristiin, mutta Juho ei ilmaissut mitään, ei sitäkään sanonut, että hän kyllä monesti oli nähnyt halkoja Kaaperin Kustin pihalla, ei sanonut, vaikka tiesi.

Viimein sai Juho mennä.

Mutta oven takana oli kuultu kaikki.

Nyt tuli Hentin vuoro mennä todistamaan.

— Älä sekotakaan vaan asiaa, sanoi Juho hänelle.

Mutta Henti ei osannutkaan olla niin varovainen ja joutui hän monesti solmuun vastauksiensa tähden.

— Minä pyydän oikeuden kysymään todistajalta, eikö todistaja ole nähnyt halkoja poltettavan Kaaperin Kustissa? muistutti Kurikka.

Tuomarin kysymykseen vastasi Henti:

— Olen kyllä nähnyt, vaan minä en tiedä ovatko ne olleet Kustin omia tai varastettuja, vastasi Henti.

Vielä sittenkin uteli häntä tuomari, uteli moneen ristiin, mutta vihdoin sai hänkin mennä.

Nyt tuli Toikan Iisakin vuoro. Iisakki puhui suoraan ja empimättä ja kun hän oli sanonut järkähtämättä, ettei hän mitään tiennyt, päästi tuomari hänet pitemmittä mutkitta.

Nyt tuli Helenan vuoro. Oven takana terotettiin korvia yhä tarkemmiksi.

Helena alkoi selvittää ja porista, ettei tuomari ehtinyt seurata hänen puhettaan.

— Puhukaa harvempaan, että voin seurata, muistutti tuomari.

Mutta Helena laski tulemaan, sotki puuta heinää, mutta itse asiaan hänkään ei tiennyt mitään.

— Tietääkö todistaja onko vastaaja varastanut

kantajalta halkoja tai polttanut aitoja? karjasi tuomari hänelle.

— On tietenkin. Mistä niitä halkoja muuten olisi Kustissa ollut? sanoi Helena.

— Todistaja ei tiedä ovatko ne halot, joita hän on meillä nähnyt, Kurikan halkovajasta otettu, muistutti Kusti.

— En minä sitä tiedäkään, vaan ei niitä kunniallisella tavalla ole saatu, sanoi taas Helena.

Ja taas hän alkoi sotkea ja selvittää monen vuoden vanhoja tapahtumia. Vihdoin tuomari hänelle vimmastui ja käski mennä herran nimeen.

Nyrpein nenin palasi Helena etehiseen ja kovin karvasteli sydämessä kun kuuli naurun tirsukumista.

Matin Kaisa huudettiin nyt.

Kaisakaan ei tiennyt mitään.

Pitkää Pekkaa taas tutkittiin kauvan, mutta ei tiennyt mitään.

— Minä pyydän asian lykättäväksi tuleviin kärkeihin, jolloin hankin uusia todistajia. On monta, jotka ovat paikkakunnalta poissa, joita ei ole saatu haastetuksi, sanoi Kurikka.

— Parasta, että oikeus tekee päätöksen. Kantajal-

la ei ole kuin koiruus mielessä, eikä hän voi näyttää tyhjää asiaa milloinkaan, sanoi Kusti.

Mutta oikeus lykkäsi asian seuraaviin käräjiin, jolloin Kurikka saisi tuoda todistajia kanteensa toteennäyttämiseksi. Kusti määrättin olemaan saapuvilla tuomisen uhalla.

Mvutta kun asia oli päättynyt ja kaikki taas kokoon-tuneet väentupaan, alkoi siellä korvia särkevä poru ja huuto. Kusti ja Kurikka soimailivat toinen toistaan. Kurikka haukkui vieraitamiehiäkin, etteivät sandoneet mitä tiesivät ja Toikan Helena soimaili tuomaria, joka muka ei ollut ollut Helenalle mieliksi, vaan karjunut ja huutanut kuin huuhkain.

Kaaperin Kusti osti kahvia itselleen ja pojalleen sekä sikarit, jotka he mahtavasti sytyttivät palamaan. Kumpulan Juhollakin osui olemaan viiden pennin lantti ja hänkin osti sikarin.

— Minä sanoinkin heti Kurikalle, että et sinä sentään tyhjästä asiaa saa, vaikka rikaskin olet. Laki se on köyhänkin puolella, haasteli Kaaperin Kusti.

— Luuli, että hän haasteella pelottaa, sanoi poikakin.

— Ei ole asia vielä päättynyt, Kusti, kukaties mitä

tulevissa käräjissä tiedetään, sanoi Kurikka siihen.

— Vaikka hakisit todistajia maailman ääristä, niin tyhjään raukeaa, sanoi Kusti.

— No koetetaan, uhkasi Kurikka.

— Koeta, koeta! pani Kusti vaan.

Pitkän aikaa jamasivat Kurikka ja Kusti, mutta lopulta joutui Kusti sanasille Toikan Helenan kanssa. Molemmiin puolin laskettiin tulemaan mitä ryötimpiä soimauksia.

Ja väki heidän ympärillään kuunteli hartaasti ja nauroivat. Lopulta alkoi Kaaperin Kustin poikakin haukkumaan Helenaa ja nousi siitä tulta tuiskiva sanakiista, jossa kumpikin kuuli nimensä.

— Mitä sinäkin. . . Koko talven olet syönyt vanhempiesi kera patruunin jauhoja. . . nälkään olisit muuten kuollut. Ei kannata sinun puhua mitään. . . sinulla ei ole omia kenkiä edes jalassasi, soimaili Helena, soimaili ja huusi.

— Eipä ole vaan sinulta käyty kenkiä lainaamassa, puolusti poika.

Mutta vaikka isä ja poika yhdessä olivat Helenaa vastaan, eivät he sittenkään riittäneet haukkumisessa. Sillä Helena paapotti niin sukkelaan, etteivät ehti-

neet puoliinkaan vastata. Ja kun väkijoukko siinä ympärillä vielä nauroi ja riemuitsi, innostui Helena yhä enemmän, ettei lopulta enään tiennyt mitä sanoi.

Mutta Kusti pitikin korvansa auki ja kun Helena hoksaamatta soimasi Kustia viidenkertaiseksi varkaakin, huusi Kusti:

— Kuulittehan, hyvät ihmiset! Hän sanoi minun Saarelan kamarista varastaneen voita! Kuulittehan?

Joku väkijoukosta vastasi, että miks’ei, kyllä se kuultiin.

— Jaa, jaa Helena, siitä tulee sinun tehdä selvä tulevissa käräjissä, sanoi Kusti siihen Helenalle.

Helena ensin hämmästyi, vaan sanoi sitten rohkeasti:

— En minä sitä sanonut, että minä olen nähnyt sinun varastamassa, vaan niin on sanottu.

— Sinä sanoit suoraan, että minä olen varastanut ja sen sinun pitää näyttää toteen akka, sanoi Kusti ankarana.

— Enhän ole niin sanonut? kysyi Helena ja kääntyi väkijoukon puoleen siltä puollustusta saadakseen.

Mutta kaikki ne, jotka pitivät Kustin puolta, huusivat:

— Olet kyllä sanonut. Älä väitä!

Silloin Helena muuttui vaaleammaksi ja hänen notkea kielensä ei enään löpöttänyt niin sukkelaan kuin ennen.

Iisakki oli penkillä äänettömänä kuunnellut vaimonsa ja Kustin toreilemista, nyt nousi hän ylös, tempasi Helenea lujasti kädestä ja sanoi:

— Ala lähtemään täältä!

Ja niin he menivät, Helena varsin nolona.

— Taitaakin akka olla päivillä, kun Iisakki suutuu, sanoi pitkän äänettömyyden perästä Kumpulan Juho.

Mutta väkijoukko alkoi nyt yksimielisesti kehottamaan Kaaperin Kustia, että haastaa Helenan käräjiin vastaamaan hävittömästä haukkumisestaan.

Ja Kusti innostui ja sanoi:

— Epäilemättä. Vaikka housut jalastani menisivät, niin minä näytän Toikan pruustinnalle mitä muksu markkinoilla maksaa.

— Niin juuri, Kusti. Opetä sitä kelvotonta haukkumaan ihmisiä, hundettiin Kustille monesta kurkusta.

— Opetanpa tiettenkin, huusi Kusti.

Vaan myrsky ei hankkinut loppua ollenkaan, rähi-

nää ja melua yhä riitti, koska kullakin oli ajassa varaa oleskella käräjätalossa.

Viimein lähtivät Kusti, poikansa ja Kumpulan Juho pois. Henti oli jo mennyt, heti kun pääsi oikeudesta.

Kusti oli jo polttanut loppuun sikairinsa, samoin poika, vaan Kumpulan Juho sammutti sikarinsa pään ja pani poskeensa ankaraksi mälliksi.

— Saisi se Helena aikalailla siitä soimaamisesta, arveli Juho taipaleella Kustille.

— Jaa. . . minä en heitä sitä asiaa vaikka housut jalastani menköön, uhkasi Kusti.

— Pahahan se on Helena suustaan, arveli Juho taas siihen.

— Kuinka hävittömästi se on haukkunut sitä sinunkin vaimoasi ympäri kylää, pappilassakin, sanoi Kusti.

— Haukkukoon.

— Sinä et taida tietääkään minkälaisia huhuja se on matkaan pannut?

— Olen minä niitä kuullut, mutta en minä niistä huoli, tuumaili Juho vaan.

— Sinä olet aikanen lehmä mieheksi. Jos minun vaimoani olisi niin soimannut niin. . . sanoi Kusti.

— Valettahan se on kuitenkin, niin mitä siitä alkaa käräjäimään.

Niin haastellen olivat he saapuneet kotoa lähelle. Tiellä tulla viuhkoi heitä vastaan kylän kauppias, aina hauska ja leikkisä mies.

— No, kuinka kävi, Kusti? Joko saatiin selville, että olet halkoja varastanut? kysyi hän leikillisesti Kustilta.

— Hyvin kävi. Plöröksi meni koko asia. Mitä kauppiaille itselle kuuluu, tuumaili Kusti.

— No eipä erinomaista. Terveenä ollaan. Sanomalehdestä luin vast'ikään, että kaikille niille, jotka tänä talvena ovat hevosen lihaa syöneet, antaa kruunu ison palkinnon, sanoi hän, mutta suupielissä näkyi naurun ryppyjä, vaikka koettikin konna levollisena valehdella.

Kusti lieti epäili asian todellisuutta, mutta Kumpulän Juho piti täytenä totena.

Ja kauppias jatkoi matkaansa.

— Jos asia niin on, niin sinua se taas Juho vetelee hyvin, sanoi Kusti.

Juho ei ihmeissään osannut mitään puhua.

— Olisi sen tiennyt, niin olisi pitänyt syödä konin

lihaa koko talvi, arveli Kustin poika.

Mutta nyt olivat he saapuneet Kumpulan luo. Juho kääntyi mökilleen, mutta Kusti poikineen jatkoi matkaansa omalle pirtilleen.

— Mitä siellä niin kauvan viivyit? kysyi Henti Juholta.

— Oleskelin vaan. Mikä täällä on hätänä? puhui Juho rauhallisesti.

— Ei ole heiniä vähääkään, eikä puun tikkua, sanoi Henti ja puhui sitten itkun seasta:

— Täällä kävi taas Kurikkakin noista lehmistä haukkumassa. Ja kun näki, ettei ollut heiniä karvaakaan, uhkasi heti lähteä Järvelän puheille, että lehmät kuolevat. Ja kyllä kai ne kuolevatkin. Minä en jaksa lähteä suolle heinään. Ellet itse mene, niin kuoloot. Minä olen niin kipeä taaskin.

— Syönythän sinä olet aamulla, mikä sinua vaivaa?

Juho osui olemaan virkummalla tuulella kuin Henti luulikaan. Syömättä lähti hän heinään suolle ja haasteli lähtiessään:

— Minulla se olisi taas hyvä: asia, mutta enpä sano.

Ja niin hän meni.

Henti alkoi vaalimaan kipeää lastaan, jonka silmät nyt olivat aivan harmaat, ettei enään tuntenut äitiäänkään.

— Sokea siitä tuosta raukasta tuli, huokaili Henti. Toiset lapset tahtoivat ruokaa.

Mutta vähässä olivat taaskin eväät. Ei ollut enään jauhoja ollenkaan, leipiä oli vielä joku. Hevosen lihaakin oli loppunut.

Henti taittoi palasen kullekin lapselle, taittoi itselleenkin murusen ja koetti suolan kanssa syödä, vaan sairaaksi kun tunsu itsensä, ei syönti tahtonut käydä.

Kun Juho palasi heinästä, toi hän tullessaan vanhan sylillisen puita, joita oli kopsinut heinäin päälle korvesta.

— Näistä se tulee ilonen iltavalkea, sanoi hän kun kantoi puita pirttiin.

— Jumalan kiitos, että nämä ilmatkin alkavat lauhumaan, sanoi Hentikin vähän paremmalla tuulella.

Kyllä tästä nyt keväimeen päästään, vaikka konttaamalla, arveli Juho.

— Saarelan emäntä on luvannut antaa kehräyk-

siä . . . aina sitä silläkin vähän saisi, kun tervennä pysyisi, sanoi Henti.

Illempana Juho sitten ilmoitti Hentille, mitä kruunu on luvannut niille, jotka hevosen lihaa ovat syöneet.

— Se nyt taitaa olla taas valetta, arveli Henti.

— Täysi tosi . . . kauppias minulle sanoi, että sanomalehdissä on niin ollut, sanoi Juho.

— En minä sitä voi uskoa, mutta hyvä olisi, jos tosi olisi.

Seuraavana päivänä kulki Juho mökistä mökkiin, talosta taloon selvittämässä, että kruunu on kaikille niille, jotka hevosen lihaa ovat tänä taivena syöneet ja syövät, luvannut suuren palkinnon. Sitä hän selvitti ja selvitti, vaikka hänelle naurettiin vasten silmiä. Lisäksi vielä kehui joka paikassa, etteivät muut saa palkintoa kuin hän, muut eivät ole syöneet kuin hän.

— Mutta ainahan sinä olet kieltänyt, ettet ole syönyt itse, vaan kairallesi syöttänyt, sanottiin hänelle.

— Minä saatan näyttää todeksi, että minä olen itse syönyt väkeni kanssa kaikki sen Saarelan ruunan lihat, sanoi Juho siihen.

— Onpa se hyvä, että nyt itse tunnustat.

— Paljon siinä olikin syömistä, hätä olisikin muuten ollut, arveli Juho.

Ja joka taloon, johon tuli, kehui hän, että paljon oli syömistä siinä Saarelan ruunassa.

Viimein päätti hän käydä Järvelässä tiedustelemassa, milloin palkinto tulee.

— Polonen mies! Kuka sinulle niin on sanonut, kysyi Järvelä häneltä.

— On sitä monikin kylällä puhunut.

— Mene nyt kotiasi, äläkä anna enään itseäsi pilkata. Joku konna on sinua kiusataksesi nostanut semmoisen huhun, sanoi Järvelä.

Juho ei mielinyt Järvelääkään uskoa, mutta kun Järvelä toistamiseen sanoi, uskoi hän lopulta ja palasi kovin nolona kotiaan päin. Mennessään mökkien sivu, huusivat hänelle jotkut:

— Joko sait palkintoja konin lihan syönnistä?

Mutta nolona ja vastaamatta käveli Juho kotiaan päin.

10.

Kumpulassa oli taaskin hätä. Hevosen liha oli loppunut ja armopuista saadut jauhot syötynä. Hentin oli onnistunut saada kehrättäviä ja siten vähän ansaitsi. Juhonkin oli täytynyt alkaa kovertelemaan kapustoita ja lusikoita, vaan ruman mallisia kun olivat, täytyi hänen ne myydä polkuhinnasta ja sittenkään ei niistä moni huolinut.

Oli siis Kumpulassa hyvin laihat keitokset ja Juhonkin eleli päiväkaudet, ettei muuta kuin tupakkaa puri. Armopuista olisi ollut vielä saatavaa, vaan ei luvattu antaa ennenkuin keväämpänä. Mutta Juho kärsi nälkää kuin mies, ennen aikoi kaatua ja kuolla ennenkun lähtisi taloihin töihin.

Mattikin oli saapunut tukkimetsästä ja ansainnut aika-hyvin. Aikahyvin kai oli ansainnut, koska oli kahvipannunkin tuonut piilosta, että Kaisakin sai kuuman kupin syntisen sydämensä vahvistukseksi.

Saarelan isäntä oli käynyt hakemassa Mattia sahaamaan lankkuja ja lautoja uuden pytinkinsä tarpeeksi. Matti oli luvannut alkaa jos Kumpulan Juho

alkaa kumppaniksi, koska ei kukaan Matin mielestä ollut niin hyvä alta-sahaaja kuin Juho.

— Kun sen saisikin liikkeelle, arveli Saarela Matin puheeseen.

— Eiköhän Juhallakin ala olla pakosta, arveli Matti.

Saarela lähti siis Kumpulaan ja esitteli asian Juholle.

— Paljonhan me Matin kanssa olemme sahanneet. Herralan uudessa pytingissäkin on kaikki laattialankut minun ja Matin sahaamia. Joshan yrittäisi. Huonot minulla on kengät.

— Saat minulta kengät lainaan, lupasi Saarela.

— No, kun kengät annatte, niin. . . lupasi Juho.

Mennessään Saarela ihmetteli, että Juho lupasi.

— Taitaa nälkä viimein käskeä, arveli hän.

Ihmetteli sitä Mattikin ja Henti kaikkein ensimmäin.

— Rahaa tarvitsee. . . kevät tulee ja linnut alkaa laulella, sanoi Juho Saarelan mentyä.

— Niin on ja tukkien kuletus alkaa ja sinulla ei ole kenkiä että kuletukseen kykenet, sanoi Henti.

— Ei ole hätää enään. Kuukauden päästä paistaa

aurinko jo korkealta, maa käy täplikkeäksi ja linnut laulelee. Loppuu viimein tämäkin talvi, loppuu perhana olkoon viimein, puheli Juho.

Seuraavana päivänä alkoivat he jo Matin kanssa sahaamisen ja reimasti kävi työ, sillä Juho oli kelpo työmies, kun laiskuudeltaan vaan sai valtaa.

Kaaperin Kustissakin elettiin tavallisesti, sillä sukista saivat he paljon rahaa. Ei ollut hätäpäivää.

Mutta arvannoston aika läheni ja tuli Kustin pojan lähteä arpaa nostamaan.

Kustin poika oli kookas mies, komeavartaloineen ja pulska muutenkin, ei ollut epäilemistäkään, ettei hän kelpaisi sotamieheksi.

— Koeta sanoa, että sinulla on rinta kipeä, sanoi Kusti lähtiessä pojalle.

— Ei niille taida auttaa mikään, vaan vissi se vaan on, ettei kannata tämä poika kruunun harmajaa takkia, puhui poika rennosti.

Itkusilmin sitten erkanivat. Suksilla poika lähti, sillä ei ollut vakan pitkä matka arvannostopaikalle.

Levottomalla mielellä oli Kusti koko ajan kun poika oli arvannostossa, ei saattanut öitänäkään nukkua, vaan valvoi ja mietiskeli. Sitä hän enimmäkseen pel-

käsi, että jos ei Amerikasta tulekkaan tikettiä, että ainakin joutuu moneksi vuodeksi ilman edestä kruunua palvelemaan. Sitä hän mielti ja arveli ja epäili. Hän koetti väliin lohduttaa itseään sillä, että poikansa edes pääsee reserviin . . . vaan kovin ikävältä tuntui sekin.

Ja kovin levottomin mielin vartoi hän poikansa kotiintuloa ja akka teki itkua Ja valitteli . . .

Mutta ennenkuin poika ehtikään kotiaan tuli jo kulkevien matkassa tieto, että Kustin poika oli nostanut ensimmäisen arpanumeron. Ja kehuttu oli, että siitä miehestä tulee komea sotilas.

Kusti pillahti akkansa kanssa katkeraan itkuun,
Seuraavana päivänä tuli poikakin. Oli ryyppännyt hyvänlaisesti, että oli hauskimmallaan humalassa.

— Helee, hyvää kuuluu, huusi hän jo ovella, että kaikui ja heti ensimmäiseksi tarjosi isälleenkin lasia, että ottaa ryyppy. Ja mielelläänhän Kustikin kipeään sydämeensä kumosi lohdutusta.

Selvitti poika sitten kuinka onnettomasti kävi hänelle. Mutta sitten hän iloisesti suori takkinsa povi-taskusta kirjeen ja huusi:

— Hyvää kuuluu Amerikasta . . . tiketti tulee koh-

ta . . . tässä on preivi.

Kusti akkaneen ihastui ikihyväksi.

— Mutta siitä Ameriikkaan menosta ei saa puhua sanaakaan, varotti Kusti.

— Eipä tietenkään, sanoi poikakin.

Alkoivat he sitten yhdessä tutkimaan kirjettä ja luvattiin siinä, että tiketti heti pannaan postiin.

— Heti kun vesi auki tulee, niin heti . . . ennen Juhannusta jo lähden, sanoi poika.

— Ehdit käydä tukkijoella matkarahoja ansaitsemassa, sanoi isä.

— Juuri niin . . . hyvin sopii. Katsotaanpa kantaako tämä poika kruunun harmajaa haaratakkia kahden kiven ja kannon välissä . . . he, he.

— He, he, nauroi isäkin.

Mutta kylällä ei tiedetty mitään mitä Kustin poika hommaa, ei oltu kuultu, että hänelle tiketti tulee. Vaan kaikille näytti olevan mieleen se, että poika oli ensimmäisen numeron nostanut.

— Siellä sekin poika oppii huutia tietämään. Onkin kasvanut siiriä pirtillä kuin metsän peto, vaan anappas kun kruunun kouriin joutuu, niin eiköhän eikene, sanottiin, ja sanottiin se pojalle itsellekin ja Kus-

tille siitä usein mainittiin. Mutta Kusti poikineen piti Ameriikkaan menon salaisuutena, eivät hiiskuneet kenellekään mitään. Mutta joka kerta kun posti tuli, kävi poika kuulemassa oliko hänelle kirjettä.

Toikan Iisakille oli kevätpuoleen karttunut niin paljon höyläämistä, että melkein oli liiaksi. Ovia ja akkunoita tarvittiin ja usea oli Iisakkia käynyt kesäksi työhön hakemassa, mikä pytinkiä laudottamaan, mikä laattioita höyläämään. Nyt viimeiseksi oli tuotu kylän meijerihuoneen akkunan ja oven lankkuja ja niillä oli tulinen kiire, että Iisakki melkein yötä päivää höyläsi.

Helenallakin oli työtä. Pappilan rouva hätäili mattojaan ja Saarelan emännän kangas oli vielä kesken. Melkein joka viikko kävi rouva Toikalla kyselemässä ja katselemassa. Joskus hän poikkesi Kumpulaankin.

Taas eräänä päivänä ajaa renkotti Toikalle suuri säkillinen matantilkkuja matkassaan.

Kun ensin haashelivat muita asioita, kysyi rouva:
— Onko tuo Kumpulan Juho nytkään missään työssä?

Helena alkoi selvittää.

— Täytyi sen vetelyksen viimein lähteä liikkeelle

kun koninliha ja armojauhot loppuivat. Kuolema oli-
sikin tullut. Ennen kun meni Saarelaan sahaamaan,
oli monta päivää, ettei ollut muuta kuin vettä. Mut-
ta se onkin se Juho kummempi muita ihmisiä, se elää
viikottain melkein Jumalan jyvättä ja taas kun pääsee
syömään, niin syöpi, että hirvittää. Henti kuuluu keh-
räävän Saarelaan. Minä en ole koko talvena käynyt
mokomassa läävässä. Vaan jo siinä oli surkeaa tässä
kun pakkaset olivat . . . huh . . . karvaa nostaa kun ajat-
telee . . .

— Niinkö kylmä pirtti?

— Vesi jäättyi astiaan ja leivät olivat kylmettyneet
pöytälaatikossa kuulemma.

— Kummako sitten, että lapsi tuli sokeaksi.

— Kylläpä niitä vaeeksia siinä on, jos olisi yksi
kuollutkin, ja toisia tulee, eikä taida olla kovin kau-
kana . . .

— Ne niitä sitten tekevätkin, niinkuin ne syödä
kelpaisivat, sanoi rouvakin kylmästi.

— Olisi niitä jo heillekin ollut, köyhäinhoitoon kai
ne lopulta joutuvat kaikki.

Ja vielä paljon muuta selvitti Helena, selvitti ja va-
lehteli väliin. Ja rouva oli harras kuulija. Selvitti He-

lena muitakin, kylän asioita ja kovasti haukkui Kaaperin Kustia, Kustin vaimoa ja poikaakin.

Viimein taas selkenivät puhumaan kankaankutomisesta.

— Henti olisi hyvä kankuri, vaan hänellähän ei ole kangaspuita, sanoi rouva.

— Ei tuo minusta ylönkään hyvä ole, arveli Helena.

— Tässä toissa vuonna kutoi minulle kangasta ja erinomaisen hyvää, puolusti rouva.

Helenallakin muuttui ääni kellossa.

— Olisihan se kankuri, vaan kun eivät sen vertaa saa kokoon, että kangaspuut toimittaisivat, sanoi hän.

Viimein rouva läksi ja mennessään poikkesi hän Kumpulaankin.

Henti oli kehräämässä ja lapset temusivat laattialla. Nuorin istui sängyssä, äänetönnä jyrkien leipäpalaista.

— Poikkesin sinuakin katsomaan. Sokea siitä taisi tuosta lapsesta tulla? sanoi rouva tervehdykseksi.

— Sokeahan siitä tuli. . . Rouva on hyvä ja istuu.

— Sitä minä, että etkö saisi jostakin kangaspuita lainaan, saisit alkaa kutomaan puolivillasta minulle.

Onpa Saarelan emännällä hienoja villoja.

— En tiedä. Mistäpä minä kaJJgaspuut saisin? Niillä, joilla on, ne tarvitsevat itse, ei jouda keneltäkään lainaksi.

— Mutta onhan Matin Kaisallakin kangaspuut. Eikö hän lainaa?

— Kaisalla kyllä on kangaspuut, vaan hänkin on ottanut Kurikan emännältä puolivillasta kutoakseen.

— Koeta nyt kuitenkin saada lainaksi jostakin.

— Lintuhäkkiä. vai mitä nämä ovat?

— Lintuhäkkiä ne ovat. Juho niitä iltasin tässä on tehnyt, selvitti Henti.

Rouva otti oikein käsiinsä katsellakseen niitä ja arveli:

— Eihän teillä nyt olekkaan punatulkkua, niinkuin ennen aina on ollut.

— Mennä kesänä kuoli sekin vanha, joka oli ollut häkissä jo neljättä vuotta, vaan eikö tuo Juho tänä kesänä pyytäne uutta?

— On se melkein lapsellinen mies, kun viitsii täänlaisten kanssa hommata ja pyytää varpusia. . . eihän se ole kuin pahaisten poikanulikkain tointa.

— Niinhän se on lapsellinen.

— No kuinka te nyt muuten tulette toimeen. Tehän kuulutte eläneen kuin herrat. . . on sanottu.

— Niin on menty päivästä toiseen, vaan ei se herasselämää ole ollut.

— Monella olisi tainnut olla kuoleman hätä, jolleivät armopuita olisi saaneet, samoin teilläkin, Vaan väärin oli, että teille annettiin sen miehesi vuoksi. Koko talvenhan se kuuluu tässä maanneen ja syöneen.

Henti ei siihen virkkanut mitään, antoi rukin pyöriä kahta tulisemmasti ja pisteli jo vihaksi rouvan muistutukset ja teki mieli sanoa, että ei vaan ole pappilasta isoja apuja saatu. Ja kun rouva yhä jankutti ja tiedusteli ja marisi kaikista asioista, puhkesi Hentin viha ilmi ja silloin se tuli mitä jo kauvan oli aikonut sanoa.

Rouva ensin hämmästyí, vaan sitten kiivastui hankin ja lopuksi sanoi:

— Semmoiset ne ovat, kun niille koettaa hyvää, kiittämättömyyttä saa palkakseen. Ja ole nyt. . . äläkä käy enään pappilassa, mokoma lunttu, etköhän kadu vielä.

Ja niin rouva läksi.

Hentin teki niin pahaá rouvan mentyä. Katui, et-

tä oli kiivastunut, vaan tuntui niin katkeralta, kun rouva semmoisesta soimaili, eihän se ollut ihmisen omassa vallassa ja olihan niitä semmoisiakin, joilla oli vielä enemmän lapsia kuin heillä. Kaikkenaan se, vaan kun rouva vielä sekoittaa viattomia ihmisiä asiaan.

Kehrätessä hänelle taas muistui mieleen koko entinen elämä ja se, että miltähän mahtaisi tuntua, kun olisi kaikkia yllin kyllin, olisi iso karja navetassa ja ruokaa aitat täynnä ja mies, jota voisi rakastaa ja kunniottaa.

Kun Juho sinä iltana palasi Saarelasta, oli hänellä iso kimppu rautalankaa kainalossaan.

— Mitä sinä noin paljolla rautalangalla teet? kysyi Henti.

— Koetappa arvata, minulla on tässä mukavat tuumat, vastasi Juho.

— Olisi ollut puolta parempi, kun olisit ostanut jotakin muuta. Ainoat pennisi luultavasti panit tuohon, nuhteli Henti.

— Tällä viikolla loppuu Saarelasta sahaaminen. Minä alan tässä tekemään oikein pulskeata lintuhäkkiä. Koko talven olen miettinyt, että minkälaisen teki-

sin, että se olisi vähä erinomaisempi kuin muilla. Nyt minä vasta olen hoksannut, luulenpa että sitä kummissaan katselee kukin, puheli Juho.

— Vaan milloin sinä meinaat alkaa hommaamaan kenkiä itsellesi, että tukin-uittoon kykenet.

— Kyllä minä siitäkin huolen pidän. Nyt kun saan Saarelasta tilin, niin ostan kengäkset ja varret. Pilkkatien Mikko on jo luvannut tehdä kengät, aikoi palkastaan ottaa linnun häkkineen, jähka tässä rupean lintuja saamaan.

— Nauravathan sinulle vareksetkin, kun viitsit noita varpusia pyytää ja niitten kanssa puuhata päiväkaudet.

— Naurakoot, minä en siitä paljoakaan välitä mitä ihmiset sanovat.

Parin päivän perästä loppuikin Saarelasta sahaaminen. Juhosta tuntui kuin vankeudesta olisi päässyt, kun työ loppui. Tilissä sai hän vielä sen verran rahaa, että kykeni ostamaan kengäkset ja varret ja vei ne heti Pilkkatien Mikolle tekeille.

Juholle koittivat nyt hauskat päivät. Erinomaisella innolla teki hän lintuhäkkiä, teki illoilla hiljaseen ja aamuilla varhain nousi ylös napertelemaan. Kum-

mallinen häkki siitä näytti tulevankin, oli kuin ristikirkko ja mainion iso, että kai mahtui varpusia sisälle.

— Tästä tulee kirkko-häkki. Siinä on lintusilla hauska olla, saavat kulkea rististä ristiin, aivan kuin suntio kulkee tässä meidän ristikirkossa, puhui hän tehdessään häkkiä.

Jokaiseen ristiin laittoi hän kaksipuoliset ovet ja keskelle häkkiä, kattoon, teki hän mainion kuvun, joka oli olevinaan kirkon katossa oleva pyöreä kupooli. Yhteen ristiin tuli sitten holvi, lukkarin penkki ja numerotaulu, jona oli olevinaan vanha kengän paikka, reunustettu valkosella nahalla. Sakaristo tehtiin myöskin ja ovi siihenkin. Kirkon penkkeinä oli olevinaan vartaat, joilla linnut saisivat hypellä. Saarnatuoli tehtiin keskelle kirkkoa ja siihen laitettiin linnuille ruoka- ja juomapaikka.

Juho oli niin huvitettu työstään, ettei hän muistanut nälkääkään ja kovin hitaasti valmistui häkki, näet, paljon enemmän karttui työtä kuin tavallisessa häkissä, mutta ihmeellisen ahkera oli Juho, että Hentinkin täytyi ihmetellä.

11.

Kaaperin Kustin poika oli saanut tiketin Ameriikasta. Vaikka sitä koetettiin pitää salassa, levisi siitä tieto nopeasti kuin kulovalkea ympäri kylän. Paljon oli muitakin Ameriikkaan aikovia ja yht'aikaa päätettiin lähteä. Kustin poika aikoi heti lähteä, kun palaa tukin-uitosta.

Asian kuultuaan läksi Kumpulan Juhokin käymään Kaaperin Kustissa. Jätti lintuhäkin valmistamisen kesken ja päätti levähtää.

Hyvin oltiin rausteliaalla tuulella Kustissa. Heiti annettiin Juhollekin kahvia nisun kanssa ja Ameriikan hyvydestä puheltiin.

— Sinne se olisi minunkin pitänyt päästä sinne Ameriikkaan, se olisi minun kotomaani, niin minusta tuntuu, tuumaili Juho.

— Nälkä ja ijankaikkinen puute täällä on Suomessa, ei täällä saa kelvollisia vaatteita ylleen, vaikka yöt päivät tekisi. Vaan näkeepä sen, että ne, jotka palaa-
vat Ameriikasta, ovat kuin suuria herroja. . . Ja siellä kuuluu olevan jokapäiväinen ruoka puolta parempaa

kuin herroilla täällä Suomessa, jutteli Kustin poika innossaan.

— Niinhän siellä kuuluu olevan, ihmetteli Juho-kin.

— Voi kun joutuu ihminen näin vanhaksi, sinne olisin minäkin lähtenyt, surkutteli Kustikin.

— Milloin meinaat lähteä? kysyi Juho.

— No heti kun palaan tukin-uitosta, vastasi poika ja samassa lisäsi:

— Kun tästä lähtöpäivä tulee, niin tule sinäkin Juho tähän meille, minä tässä lähtöryppyksi laitan semmoista krettaa, jota ei kissa latki.

— Haastelivat vieläkin Ameriikan hyvydestä ja viimein palasi Juho kotiaan ja kummallisen kaipaa-valta tuntui hänen mielensä.

Oli kulunut muutamia viikkoja. Kevät oli tullut, sulon ja lämmin. Ei koskaan ollut Kumpulassa otettu kevättä niin suloisin tuntein vastaan kuin nyt, kauhean kylmän ja nälkäisen talven perästä. Ja joka paikassa tuntui kevät nyt keväältä ja oli kuin hyiset roudat, kärsimiset ja paleltumiset yht'äkkiä olisivat kadonneet sydämistä ja mieltä ilahutti aurin auringon kultainen lämmin ja leudot etelätuulet.

Kevään kanssa palasivat laululinnutkin takaisin, palasivat vieläkin lauluillaan ilahuttamaan kylmiä sydämiä ja elämän viettiä tullessaan toivat. Pitkinä talvisina pakkas-iltoina oli moni jo ajatellut, että ne ovat kuolleet kaikki nuo ilon ja riemun saattajat, ett'eivät enään saavukaan tänä kauvas kylmään Pohjolaan, mutta ne palasivat vielä, tulivat samoin kuin ennenkin, istuivat katonharjalla, korkeissa kuusissa ja talon ympärillä laulelivat koivuissa.

Kumpulän Juhokin oli saanut valmiiksi merkillisen kirkko-häkkinsä. Tieto Juhon erinomaisesta häkistä oli levinnyt ympäri kylää ja kylän poikaset juoksisivat kilvan katsomassa tuota kummallista kirkkohäkkiä, joka oli siinä vielä muista eroava, että siinä olivat vartaat rautalangasta eikä, niinkuin Juhon muissa häkeissä, pajun varvuista.

Varhain aamulla nousi Juho ylös ja alkoi siitä pirtin takaa metsiköstä pyytämään lintuja. Punatulkku teki hänen mieli, sillä se oli paikkakunnalla rakastettu lintu korean värinsä ja äänensä vuoksi. Hän oli parina aamuna kuullut punatulkun viheltelevän metsässä lähellä ja innostunut kovin. Hän oli viheltänyt vastaan ja punatulkku oli vastannut.

Hän istui tai seiso i välistä tuntikaudet pihalla varhain aamusilla ja vihelti, vihelti lakkaamatta ja tarkasteli. Hänellä oli pyytöhäkki metsän reunalla ja häkissä viekottelevana syöttinä pihlajamarjoja, mutta punatulkkuja ei näkynyt, eivätkä vastanneet hänen vihellykseensä.

Hän ryhtyi sitten pyytämään muita pieniä lintusia: hemposia, kivitaskuja, keltasirkkoja ynnä muita. Hän piristeli heinän kulmuja isoja pälvii pirtin taakse ja metsän reunaan, haki hevosen hännästä jouhia, joista valmisteli ansoja lautapalasiin. Ne lautapalaset hän sitten peitti kulmuilla ja virneillä, että ansat jäivät näkyviin. Kinokset kun vielä olivat maassa, tulivat lintuset kernaasti pälvipaikkoihin ja tarttuivat arvaamatta ansoihin. Silloin Juho, pirtin akkunasta kun vahtaili, juoksi nopeasti päästämään saalistaan, joita välisti tarttui useampia yht'aikaa. Niitä hän sitten pani häkkeihin, nimittäin niihin, joissa oli puiset vartaat, kirkko-häkkiin ei hän raskinnut panna muita kuin punatulkkuja sitten kun niitä saisi. Häntä huvitti sanomattomasti varpusten räpäköiminen ja pelko häkeissä ja silloin oli ilo ylimmillään, kun häkeissä syntyi kiivas tappelu. Tuntikaudet hän niitä

vahtaili, naureskeli ja tuumaili.

Kylän pikkupoikain paras ystävä oli Juho. He kulivat Kumpulassa lintuja katsomassa ja innostuivat Juhon puheista. He kättivät kokoon rahaa, ostivat Juholta lintuja ja usein häkkiäkin. Siten sai Juho melkoisen hinnan häkeistään ja lintujen hinta vaihteli sen mukaan kuinka harvinainen lintu oli.

Juho päätti lähteä jonakin varhaisena aamuna kauvas suon taakse korkealle harjulle koettamaan jos siellä olisi punatulkkuja, mökin ympäristöllä kun ei näkynyt, ei kuulunut yhtään. Sieltä oli hän muinakin vuosina saanut, kun ei missään muualla ollut. Ja sen tiesi Juho jo vanhastaan, että kun kerran yhden saisi, kyllä sitten saisi muitakin.

Muutamana kauniina kevät-aamuna hän sitten varustausi aijotulle retkelle. Oli suvennut edellisinä päivinä ja nyt oli kylmännyt, että hanki kanto metssäkin. Oli hyvin varhainen. Muissa mökeissä nukkuttiin vielä ja nukkumaan jäi Hentikin ja lapset. Aurinko teki nousuaan, näkyi soma rusko vuoren takaa, jota kohti Juho läksi häkkineen. Häkin oli hän pannut kelkkaan, jota veti perässään väännetyistä vitsasta, joka juoksi olkapään yli ja kainalon alitse, tehden vetä-

mistä varten sopivan silmukan.

Ja koira tietysti seurasi mukana.

Hän jo mennessään vihelteli, että eikö kuuluisi vastausta, vaan ei kuulunut. Suolle tultuaan hän silmäili heiniään ja huomasi, että aumojen kupeilla olivat jänekset pitäneet lystiä, koska olivat polkeneet heiniä ja pilanneet pahoin. Siitä läksi hän oikasemaan suoraan vuorta kohti, joka oli suoraan idässä. Hankea myöten olikin hauska ja mukava kulkea, sai mennä minkä puun välitse tahtoi, joka paikasta oli yhtä hyvä.

Auringon noustessa oli hän jo perillä.

Paistoi lämpimästi ja alkoi kuulumaan lintujen laulua . . .

Mutta erääseen paikkaan vuoren kupeella, jossa muiden puiden joukossa myöskin kasvoi pihlajia, teki Juho kuusen havuista mukavan vuoteen päivän rintaan. Hän viritti sitten pyytöhäkkinsä ja alkoi makuultaan viheltämään. Uskollinen Kutti makasi jalkain juuressa haukotellen. Tästä samasta paikasta oli hän usein ennenkin saanut punatulkkuja, sillä tässä niitä oli, tässä kun oli pihlajamarjoja, joka on punatulkkujen mieliruokaa. Kauvan hän vihelteli ja terotti

korviaan eikä kuuluisi vastausta, mutta ei kuulunut.

— Niitä näyttääkin tänä vuonna olevan kovin vähän, ajatteli hän, vaan jatkoi yhä viheltämistään.

Viimein kuitenkin, kun eivät hänen huulensa väsyneet, vaan yhä pysyivät mujussa, kuului punatulkppjen kimakoita vihellyksiä vastaukseksi. Ja niitä kuului monta.

Hän köykistyi yhä matalammaksi, veti koiraansa selkensä taakse eikä uskaltanut värähtää, hiljaa ja miellyttävästi vaan koetti vihellellä.

Nyt olivat linnut jo näkösällä, istuivat lähellä pyytöhäkkiä pihlajassa, vaan eivät huomanneet Juhoa. Niitä oli neljä urosta ja kaksi naarasta. Urokset näyttivät niin peijakkaan sieviltä siinä kun pihlajassa istuivat ja hiljakseen viiheltivät. Juhon sydäntä vavistutti, kun ajatteli, että jos lentävät pois ja hän ei saakaan.

Vaan kaksi urosta samassa lensi pyytöhäkin luo, toinen, nähtyään hyviä pihlajamarjoja häkissä, hypäsi kauhoon ja samalla hetkellä laukesi häkin yläkansi kiinni. Toiset siitä pelästyivät ja lensivät matkoihinsa.

Mutta ilosta haljeta oli Juho ja suu tyytyväisessä vihellyksessä otti hän linnun pyytöhäkin yläkerrasta

ja pani alakertaan.

— Oletpa komea lintu, noin punasta rintaa en muista nähneenkään, puhutteli Juho lintua, joka räpäköitti ja pelkäsi ahtaassa häkissä.

Hän koetti uudelleen alkaa viheltelemään, että saisi vielä toisenkin, vaan vaikka hän hartaasti ja lakkaamatta vihelteli monta tuntia, ei kuulunut mitään. Häkissä oleva lintu räpäköitti ja melusi. Jos olisi se alkanut viheltämään, kyllä kai olisivat toisetkin palanneet takaisin. Hänen täytyi siis, vaikka vastenmielisesti, palata kotio, mutta mielissään oli hän sentään, kun yhdenkin oli saanut ja kuvaili jo sitä hauskaa, kun hän sen panee kirkkohäkkiin.

Suolla tapasi hän Kaaperin Kustin poikineen, jotka olivat käyneet kaukana saloilla honkametsässä ja vetivät he kelkoissaan hirvittävän isoja honkia. Etempää kylän metsätieltä kuului kulkusten ääniä. Metsämiehet palasivat puun nunnista.

— Tänä kevännä ne tulivat hyvät hongat, sanoi Kusti.

— Ei ole pitkiin aikoihin ollut tällaisia honkia, vakuutti Juhokin.

— Saitpa punatulkun. . . tuolla salonkin vaaran

hännällä näkyi olevan paljon noita, sanoi poika.

— Vai oli siellä. Siellä ne sitten ovatkin, täällä ei ole näkynyt kuin joku, sanoi Juho.

Mutta Kusti poikineen jatkoi matkaansa ja seurasi heitä Juho, kelkassaan räpäköivä lintu.

Tultuaan kotia oli Juho mitä parhaimmalla tuulella. Hän toimitti heti uuden lintunsa kirkko-häkkiin ja katseli sen liikkeitä koko päivän. Iltapuoleen kokoontui kylän poikiakin taas Kumpulaan ihmettelemään lintua ja häkkiä. Usea heistä jo tinkasi Juholta valmiiksi punatulkun, mikä urospuolen, mikä naaraan.

— Jos tämä lintu vaan oikein alkaa laulamaan, niin pian niitä saadaan, vaikka vähä niitä näyttää tänä keväänä olevan. Vaan jos tästä semmonenkin laulamaan tulisi kuin se entinen oli meillä, niin . . . Katsokaa, jopa se rupeaa tykkäämään häkistään . . . noin . . . nyt hyppäsi saarnatuoliin . . . nyt menisi sakaristoon, vaan on ovi kiinni . . . nyt . . . nyt . . . jopa meni lukkarin penkkiin . . . alkaa vissiin veisaamaan . . . jo kosketti nenällään numerotaulua he, he, he, puheli Juho pojille.

Pojat ihmettelivät ja mainoivat.

Siitä pitäen kävivät pojat joka päivä Kumpulas-

sa katsomassa, kun Juho pyyti punatulkkuja ja yhä nikkaroi lintuhäkkejä. Siellä oli niin hauskaa ja mukavaa, sillä Juho osasi tuumailla niin lapsellisesti ja leikillisesti, että poikia huvitti. Tuli poikasia toisista kylistäkin, ostivat Juholta punatulkkuja ja häkinkin. Monen teki mieli sitä kirkkohäkkiä, mutta ei ollut niin paljoa rahaa, että olisi irti saanut.

Siten piti Juhokin pientä ansiota.

Koko hangen ajan hän pyyteli lintuja. Nousi varhain aamusilla ja meni pitkät matkat metsään pyytämään. Hän oli niin innostunut toimeensa, ettei hän muistanut nälkänsäkään. Päiväkaudet eli hän, ettei muuta vaatinut kuin tupakkaa, jota hän puri ja poltti. Vaikka ei olisi ollut syömistäkään, jos olisi tahtonutkin. Hädin tuskin sai Henti lapsille leipää ja itselleen vähä. Juho ei saanut kuin silloin tällöin. Miten lie hänessä henkikään pysynyt.

Lopulta karttui hänelle kirkkohäkki puolilleen punatulkkuja ja niitä hän ruokki ja vaali päiväkaudet. Niille hän hymyili ja puheli kuin parhaille ystävilleen. Hän keräsi niille sokerimuruja ja vehnäspalasia ja muita herkkuja mitä sai. Ne kesyyntyivätkin niin pian, ettei olisi uskonut, ottivat hänen sormiensa vä-

listä sokeri muruja ja pihlajamarjoja. Muuan punatulkku, joka oli muita isompi ja punasempi, oli olevinaan rovasti kirkossa, Sillä olikin paksuin nokka ja se enimmäkseen oleskelikin saarnatuolissa, joskus kävi sakaristossakin. Muuan taas, joka oli paras laulamaan, oli olevinaan lukkari. Se oli paljoa hoikempi kuin rovasti, sillä oli nopeat liikkeet ja se lauloi niin kauniisti, vihelteli ja rallitti, että mielellään kuunteli. Muutamalta punatulkulta olivat toiset tappelussa kynsineet höyhenet pääläelta melkein paljaaksi, se oli olevinaan suntio ja se torkkuikin melkein aina ovi-loukossa, eikä näyttänyt välittävän mistään.

Muut olivat sitten olevinaan seurakuntaa. Sunnuntaisin pitivät ne täydelliset kirkonmenot, Juhon mielestä.

Sillä rovasti oleskeli enimmäkseen saarnatuolissa ja päästeli äreitä ääniä, istui paksun näköisenä, pää melkein höyhenien sisässä. Mutta lukkari liehui paikasta toiseen, hyppeli ja lauloi ja vihelti. Suntio usein istui jossakin häkin loukossa, silmät puoliummessa ja päälaki paljaana.

Seurakunta silloin tavallisesti hyräili orsilla ja harva häiritsi kirkonmenoja.

Juho katseli niitä ja tuumaili, että mitä ne kulloinkin tekivät, kun liikahtivat tai lauloivat. Tunnittain istui hän häkin vieressä ja naureskeli, ihmetteli ja oli hyvillään.

Eräänä päivänä tuli Pilkkatien Mikko Kumpulaan, muassaan Juhon uudet tukinuitto-kengät.

— Onpa sinulla täällä lintuja . . . voi viisikymmentä, kun on häkki täynnä, ihmetteli Mikko ja meni oikein lähelle ihmettelemään ja tarkastelemaan.

— Paljon enempi niitä olisi, vaan kylän poikasille olen myynyt monta kymmentä, ilmoitti Juho tyytyväisenä.

— Ja niin koreila kaikki. Minkä sinä nyt niistä minulle annat . . . anna sinä semmoinen, joka on hyvä laulamaan . . . Tuossapa on yksi, jolla ei ole höyheniä pääläella ollenkaan.

— Se on suntio.

Ja Juho selitti Mikolle koko jutun ja sen kuinka ne sunnuntaisin pitävät kirkonmenoja.

Mikko kuunteli suu tyytyväisessä hymyssä ja virkkoi sitten:

— Tuon lukkarisi sinä sitten annatkin miuulle.

— En minä lukkaria anna, vaan tuon, joka tuossa

juuri meni juomaan, sen saat. Sillä on yhtä hyvä ääni kuin lukkarillakin ja lukkarin apulaiseksi minä sitä olen kutsunutkin.

— No saman tuo sitten tekee. On sinulla tässä vaan eläviä, ihmetteli Mikko vieläkin.

Mutta Juho otti taitavasti lukkarin apulaisen kirkkohäkistä ja pani sen Mikkoa varten tehtyyn puu häkkiin.

— Kas nyt. . . nyt olet siellä yksinäsi ja laula sinä nyt, että Mikolta korvat särkyvät, laula niinkuin olet kirkossakin veisainnut, toivotti Juho.

Sai siis Mikko kengänteko-palkastaan häkin ja linnun.

— Ja muista sinä joka aamu päästää se pesemään pöydälle. . . siitä se pitää, neuvoi Juho.

— Sinä höpiset niin paljon, että tekisi mieli luulla, ettet ole enään täydellä päällä. . . Ei se muina keväiminä noin paljoa ole höpissyt kuin nyt, puhkesi Henti sanomaan, sillä häntä hävetti Juho, Mikon vuoksi.

— Ole sinä vaiti ja veisaa, sanoi Juho.

Mutta Mikko läksi tyytyväisenä saaliineen kotiaan, varovasti häkkiä kantaen.

Juho alkoi tarkastamaan uusia kenkiään. Koetteli

jalkaansa ja veti varret suoriksi.

— Mistä saat voidetta noihin kenkiisi? kysyi Henti.

— Onhan minulla vielä hevosen rasvaa paljon, sanoi Juho ja alkoi hommata kenkään voitelemista.

12.

Hangen aika oli loppunut ja punatulkun ja varpus-
ten pyyntö samoin. Sillä maan paljastuessa loittoni-
vat varpuset ja punatulkut, ettei kuulunut lauluakaan
kun silloin tällöin, sivulentäessään laulelivat.

Alkoi tekemään kesää.

Päivät muuttuivat sumuisiksi ja eteläinen tuuli
puhalteli valtavasti. Väliin satoi vettä, väliin lumirän-
tää. Paksut kinokset alkoivat kulua, hupenivat hupe-
nemistaan ja katosivat vainioilta kaikki tyyni. Purot
alkoivat juosta ja maantie kävi paljaaksi. Metsissä vie-
lä oli vähän kinoksia, mutta sulaamisen alussa ne-
kin ja kaikki ojat tahi sivut toivat vettä alas rinteiltä
ja harjanteilta jokilaaksoon ja kuljettivat oja myöten
valtavaan jokeen.

Mutta joen pinta oli vielä liikkumaton ja valkoi-
nen, kuin talvellakin, sitä katti vielä kyynäriä paksu
jää, joka näytti itsepäisesti pysyvän viimeiseen asti
ankaran talven muistona.

Metsä, joet ja purot alkoivat olla tulvillaan, tukin-
uiton aika alkoi olla käsissä.

Kaikissa tukkimiehissä heräsi entinen halu päästä tukinuittoon ansaitsemaan. Oli kuin olisivat olleet uusia ihmisiä kaikki jätkät. Kun vettä satoi ja ojat juoksivat, heräsi tienestin halu ja kaikki muu uneh-tui. Sinne piti päästä puulaakin hommiin isoja palk-koja saamaan.

Takakadultakin aikoivat kaikki muut tukinuittoon paitsi Toikan Iisakki, joka ei ennenkään koskaan ollut siellä käynyt. Tuli siis kiirettä ja hommaa, sillä paljon tiedettiin olevan tukinuittoa. Kenkiä ja vaatteita va-rustettiin matkaa varten ja se, jolla laukku oli, se sitä voiteli ja paikkaili ja oli hommassa.

Kumpulan Juhokin oli muuttunut kuin eri mie-heksi taas. Hän oli myynyt kirkkohäkkinsä ja muut linnut paitse lukkaria, joka lakkaamatta rallatti ja vi-helti. Hän oli saanut uudet housut ja paremman lii-vin häkin ja lintujen hinnalla sekä villaröijyn velaksi Kapula-Maijalta. Sai siis sen verran, että kykeni tukki-joelle, kun uudet kengätkin olivat. Ne olikin hän voi-dellut konin rasvalla päältä ja sisältä moneen moni-tuiseen kertaan.

Laukkua ei ollut, mutta muilla takakatulaisilla oli ja se vähän karvasteli Juhoa. Sillä sitä, jolla ei ollut

laukkua seljässä, sitä pilkattiin ja kutsuttiin varekseksi.

— Voi p—le kuitenkin, kun minulla ei ole laukkuja, sanoi hän Hentille.

— Olisit jotakin yrittänyt, että olisit saanut laukun niinkuin muutkin. Olipahan Kaaperin Kustilla ja pojallaan uudet laukut kumpasellakin. Ja Matti näkyi myöskin olevan laukkuaan voitelemassa, oli uusi iso laukku ja kieli näkyi olevan vasikan nahasta.

— Mihinkähän se sen vanhan laukkunsa on pannut, olihan Matilla mennä kesänä hyvä laukku?

— En tiedä.

Mutta Juho hoksasi, että jos Matti lainaisi sen vanhan laukkunsa eli myisi, hän sitten kesällä maksaisi.

Ja hän läksi Matin puheille ja viipyi sillä matkallaan puoli päivää.

Henti alkoi keittämään velliä. Jauhoja hän oli saanut kehrupalkakseen Saarelasta, oli vasta noutanut ja kun nälissään olivat sekä itse että lapset, päätti ensin nälkään velliäkin keittää. Suolaa pani hän höystöksi ja syötyään joi vettä palan painoksi.

Nälissään oli Juhokin tullessaan, mutta hyvällä tuulella, sillä Matilta oli hän saanut laukun lainaksi.

— Huomenna jo lähdetään. Naalaston joessa ja Olkamanissa alkaa uitto viikon päästä, tiesi Kusti kertoa ja niin sanoi Mattikin, puheli Juho, mutta vähän aikaa töllisteltään laattialla hän äkeästi sanoi:

— Eikö sitä velliä minullekin riitä. Itse syöt ja mäsäät ja minä tässä saan nälissäni juosta maat ja mantereet.

Henti ammensi hänelle lopun vellin padasta, ammensi ison puukupin täyteen. Mutta Juho nousi ullakkoon, toi ison kappaleen hevosen rasvaa, painoi sen vellivatiin ja arveli:

— Minä se höystän keittoni näin keväälläkin kuin suuret herrat. . . Katso kuinka kellertävää rasvaa siitä sulaa ja leviää ympäri vatie kuin tähtiä talviselle taivaalle. . . Pane sinäkin polonen, niin tunnet, kuinka se maistuu.

— Sinä olet suurin sika koko maailmassa. . . oksenustahan kaivaa tuo sinun sotkusi. . . hyi.

— Haista sinä kärpän. . . Söithän sinä hevosen lihaa talvella niinkuin minäkin.

— Etpä saanut kruunulta palkintoa, vaikka luulit. Kaikki ihmiset nauravat, jos mihin menisi, sitä sinun tyhmyyttäsi, että sinä uskot, jos sinulle mitä valehte-

lisi.

— Ole sinä viisaampi. Kyllä kai minä niin viisasta lähtöä olen kuin sinäkin.

— Mene ulos syömään sitä sotkuasi.

— Kuinkahan viisas se sinun äitisi on? Puolihöperö ollut ilmosen ikänsä . . . niin . . . niin. Jahaa, vai Kutti siellä vinkuu . . . Kas tuossa on sinulle kaunis kappale konin rasvaa monesta aikaa, polonen.

Syötyään antoi Juho vadin Kutin nuoltavaksi, paiskausi sänkyyn ja sytytti tupakin. Veteli savuja ja mietiskeli. Viimein sanoi:

— Ei sinulla taitaisi olla muutamaa leipää evääksi? Saarelan emäntä lupasi naulan voita velaksi.

— Mistäpä ne leivät tulisivat, vastasi Henti ja meni ulos.

Vaan Juho nousi ylös ja alkoi paikkaamaan kenkiään, että vanhoilla välin kulkee, uudet sitten pistää jalkaansa, kun joelle pääsee.

— Kun minä nämät vanhat rajani hyvin paikkaan, niin näillä vielä kävelee välin, että vilkkuu, arveli hän Hentille paikatessaan.

— Paikkaa nyt nuo minunkin kenkäni ja pikku-Juhonkin, että tästä johonkin pääsisi, pyysi Henti.

Ja Juho paikkasi.

— Et sinä nyt tänne jää hyvälle päiville, vaan koet-
takaakaan tulla toimeen. . . Kylvön ajaksi minä tietysti tu-
len kotia. Lannan saat kaikki lykätä noille kahdelle
viimeiselle saralle, puhui Juho paikatessaan.

Henti oli päättänyt, ettei hän puhu mitään Juholle,
että hänellä on jauhoja. Se kääsee leipoa kaikki itsel-
leen evääksi, ettei minulle jää mitään, ajatteli hän.

Ja hän ei ilmoittanut, että hänellä oli jauhoja.

Seuraavana päivänä hommattiin lähtöä. Tiellä nä-
kyi jo jätkiä menevän, laukut seljässä ja millä kahvi-
pannukin kädessä.

Puolenpäivän aikana oli Juhokin valmis matkaan.
Hän oli pessyt kasvonsa ja kun hänellä oli uudet
housut, terve takki ja lakki korjattu, näytti hän aika
pulskalle monesta ajasta. Kun siinä lähtöhommassa
sitten liikkui tavallista vikkelämmin, näytti hänessä
vielä olevan sitä samaa mahtavaa voimaa, jota Henti
hänessä oli ihmeteltyt. Poskillekin oli kohonnut puna
ja silmät loistivat.

— Olet sinä nyt vähän ihmisen näköinen, kun kas-
vosi pesit, sanoi Henti hänelle ja katseli häntä mieli-
hyvällä.

— Niinpähän sanoi porvari vielä menneellä viikollakin, että siinä se on komea mies tuo Juho, kehui Juho.

— Ole nyt. Leikissään sinulle sanoo, kun tietää, että sinä otat kaikki todeksi.

— No olkoon niin. Mutta pane tuo villaröijy laukuun. Minä en pane sitä ylleni, ennenkuin vasta perillä.

Laukun kielen alle hän sitten köytti uudet pitkävartiset saappaansa ja pyöreän paistinpannun otti käteensä.

Samassa tulivat toisetkin sieltä Toikalta päin polkua pitkin. Kaaperin Kusti poikineen, joilla kmmmalakin oli uudet laukut ja kielen alta näkyivät pitkävartiset saappaat, keltasen ruskeat väriltään. Matti, uusi laukku hänelläkin ja jalkaniekka kahvipannu kädessä. Seurasi sitten Pilkkatien Mikko, Talvitien Jaakko ja noita muita takakatulaisia.

— Nyt jo tulevat. . . jo tulevat, huusi pikku Juho isälleen.

Silloin Juho otti laukun mahtavasti selkäänsä ja juhlallisesti köytti kiinni ja otti sitten pyöreän pannun käteensä.

Mutta Kaaperin Kusti ehti jo ovelle huutamaan:

— Joudu joukkoon, me menemme jo.

— Jo tulen. . . jo tulen, kävelkää jo.

Ovella lähtiessä hän sanoi:

— Hyvästi nyt. . .

— Hyvästi. . . ja äläkä nyt huku sinne. . . sanoi Henti hänelle.

Mennessään Kurikan kartanon läpi osui isäntä olemaan rappusilla.

— Jopa takakadun komppaniiaakin on lähtenyt liikkeelle.

— Niin onkin. Me alamme taas vuorostamme olla herroja, te saatte pyöriä tunkiolla ja pellolla koko kesän, vastasi Kaaperin Kusti Kurikalle.

— Kuules Kumpulan Juho! sinä taisit jättää joukkosi surkeaan tilaan tänne. . . ruoatta, ja sehän on vaimosi siinä tilassa, ettei se kykene mihinkään, huusi Kurikka Juholle.

— Pitäkää huolta, teiltä vaaditaan tili, jos Henti puutteesen kuolee, huusi Kusti taas vastaukseksi.

Kurikka vieläkin huusi, mutta he eivät kuulleet mitä hän sanoi.

Kävellessä tuli puhe kuluneesta talvesta.

— Niin se meni kuin menikin, vaikka huonolle näytti, eikä sitä taas muistakaan, kun keväimeen on päässyt, sanoi Kaaperin Kusti.

— Menihän se ja loppui, arveli Juhokin.

— Minullekin ne lupasivat antaa apua, eikä ole annettu leivän syrjää, vaan niinpä tuota on eletty kuin ennenkin, puhui Mattikin.

Muutkin sitten arvelivat yhtä ja toista.

Tie oli vielä märkä ja paikatellen oli isoja lammi-koitakin. Täytyi kävellä tien puolta peräkkäin. Sataa tuhuutti lisäksi hienosti vettä ja ilma oli sakea kuin puuro. Mutta kevein mielin he astelivat eteenpäin, tietäen suloisen kesän olevan vastassa, kävelivät keveästi ja toivoen. Laukun kielet löivät mukavasti tahi- ja pieksun varret sipsuttivat yhteen. . .

Vähille eväille jäi Henti. Ei ollut muuta syömistä kuin ne jauhot, jotka Saarelasta kehrupalkasta oli saanut, mutta vähillä eväillä täytyi Juhonkin lähteä matkaan. Ei kuin puoli leipää, naula voita rasiassa ja konin rasvaa traasussa ja joku homehtunut lantti taskussa.

Juhon mentyä alkoi Henti miettiä tilaansa ja pillahdi itkuun. Hänelle muistui kaikki mieleen, kaikki

puutteet. Jos ei pikku Juhoa olisi ollut, olisivat lehmät ainakin kuolleet, sillä heinät olivat aivan kaikki. Mutta pikku Juho kulki ympäri niityillä, kokosi suovan periä ja latojen laattialta mitä oli osunut jäämään. Niin tavoin keräili hän säkin toisensa perästä, ettei ollut heinistä puutetta. Vankka ja vikkela kun oli, jaksoi hän kaukaakin kantaa säkillisen heiniä.

Äiti häntä kiitteli ja kokosi pojalleen parhaat palat.

— Sinä tässä nyt olet äidin ainoa turva, sanoi hän Juholle.

Usein kun pikku Juho viipyi enempi aikaa peräin kokoomisessa, tuli Hentille pelko, että pojalle oli jokin onnettomuus sattunut. Silloin hän aina tunsii helliä tunteita sydämessään, tunsii ennen tuntemattoman voiman valloittavan sydämensä ja melkein itketti. Siitä tulee hyvä mies siitä lapsesta, sille tulee isänsä voima ja äitinsä vireys. . . se mies kyllä maailmassa elää. . .

Ja kun Juho palasi, säkki seljässä, hikisenä ja toimessa, otti Henti hänet syliinsä ja suuteli, vaikka Juho ei siitä pitänyt.

Henti oli koettanut niin säästäväästi kuin mahdollista pitää jauhojaan, mutta ne loppuivat sittenkin, ei-

kä ollut mistään toivoa saada. Itse ei hän enää kyennyt paljon mihinkään, oli niin heikko ja voimaton ja siinä tilassa, jossa nyt oli, oli sitäkin voimattomampi.

Hän mietti kauvan, mikä neuvoksi. Pappilaan ei ollut turvaa, rouva oli siksi suuttunut, eikä Henti sinne olisi lähtenyt, vaikka olisi kuoleman hätä tullut. Kaikki talot hän mietti mielessään. Muualle ei ollut turvaa kuin Järvelään. Jos ei sieltä saa, niin täytyi kai syödä vaikka puuta.

Pikku Juhon pani hän asialleen Järvelään. Sanoi pojalle moneen kertaan mitä ja kuinka sanoa. Jos eivät ne sanat auta, niin ei hän sitten annakaan, ajatteli hän.

Juho lähti ja pussin kainaloonsa pisti.

Henti toivoi, ettei Järvelä voi olla auttamatta, kun kuulee, minkälaisessa kurjuudessa hän on, olletikin, kun tietää, ettei se ollut Hentin syy, että se oli Juhon, tuon laiskan ja huolimattoman. Hän oli kyllä tänäkin talvena koettanut tehdä ja olla matkassa, ettei kai kukaan sanoisi, että hänen huolimattomuutensa takia sitä näin köyhyudessa elettiin . . .

Muistellessaan kulunutta talvea, pakkasta ja nälkää, ihmetteli hän, että oli pysynyt niin terveenä kuin

oli pysynyt. Huonot olivat olleet kengät, huonot ja ohuet vaatteet, kumma oli, ettei ollut kuoleman tauti tullut. Monesti oli kyllä vilustunut ja päätä särkenyt, mutta siitä oli selvinnyt päivän kahden kuluttua. . . Nyt taas jotenkuten eläisi, kun ei tarvinnut pakkasta pelätä, mutta kun ei ollut minkäänlaista syömistä ja lehmilläkään ei tilkkaa maitoa, hyvä kun pystyssä pysyivät. Olisivat ilmat lämminneet, jäät joesta lähteneet ja alkanut ruoho nousta, että olisi saanut lehmät laitumelle. . . kun se aika pian tulisi. . .

Sokea lapsi samassa alkoi itkemään ja huusi leipää. Oli joku leipä-hitunen Hentillä tallella, otti kappaleen ja antoi sokealle.

Hyvä Jumala, kuka sinuakin hoitaa, kun minä tässä joudun vuoteesen, hän ajatteli, ja kuka jaksaa valmistaa pellot kylvöön, lykätä sonnan saroille ja mistä saada siemeniä ja millä. . . potunkaan siemeniä. . . Eivät taitaisi antaa, jos lähtisi siemenpivoa talosta . taloon kerjäämään, niitä kai oli niin paljon muitakin siemenen käyttäjiä. . . Ja kruunultahan olivat talolliset itsekin saaneet rahaa lainaan, jolla siemeniä ostivat. Monella ei taida olla omasta takaa siemeniä, vaan kuinka lienee.

Potun siemeniä hän päätti koettaa Saarelasta. Saarelaan oli tullut hyvä pottu-vuosi. Ei oltu raaskittu syödä yhtään pottua koko talvena, että säästyvät kevääksi, jolloin niistä saa mainion hinnan, kun siemeneksi myypi. Saarelan emäntä oli jo Hentille luvannut, että kyllä minä sinulle jonkun vähän annan siemeniä.

Mietteissään oli hän kylvävinään jo pottuja, oli multaavinaan pottumaataan ja sitten syksympänä oli kuokkivinaan. . . isoja ja komeita. . . ja voi kuinka ne maistuivat hyvälle. . .

Hän tunsi kipeästi nälkää, mutta samassa pikku Juho tulikin, pussissa jauhoja.

— Järvelän isäntä sanoi, että me saamme vielä jauhosäkin niistä armopuista, sanoi Juho, käski teidän huomenna noutamaan ja antoi jo vähän tähän pussiin.

— Ethän sinä vaan väärin kuullut?

— En kuullut väärin. . . se sanoi moneen kertaan, vakuutti pikku Juho.

— Sittenhän tässä ainakin eletään, mutta sitä en minä ymmärrä, miten se koko säkki vieläkin. . . ajatteli hän ja ihmetteli, mutta nälkä kun oli, alkoi hän

keittämään puuroa.

Osui tulemaan Matin Kaisa, tuli kudelman kädessä.

— Jätin lapset sinne Kallen huostaan ja läksin sinuakin katsomaan, tervehti Kaisa.

Henti otti puheeksi armojauhot, ja selitti Kaisalle, mitä Järvelä pikku Juholle oli sanonut.

— No etkö sitä ole tiennyt! Ei kai ne niin vähään mene sata puuta, jotka teille annettiin. Sitähän nuo ovat kaikki armopuun saajat laskeneet, että miten paljon kullekin vielä tulee. . . selitti Kaisa.

— En minä sitä ole osannut laskea ja kun oltiin porvariin velkaa ja Järvelä on maksanut sen velan niistä armopuiden hinnasta, niin en minä enää ole uskonut, että sieltä niin paljon tulee, puhui Henti.

— Vaan ymmärräthän itsekin, kun kuulet. Tekin kun saitte sata tukkia ja ne huutokaupassa nousivat yli seitsemänkymmenen pennin kappale, niin tekee hän se jo seitsemänkymmentä markkaa, ylikin. Ja yhden jauhosäkin olette saaneet. . . Saa siitä porvariin maksaa velan ja sittenkin jää vielä jauhosäkin hinnaksi.

— Ei kai se ole Juhokaan sitä ymmärtänyt, koska ei ole mitään puhunut. . . Kun on hätä ovella, niin silloin

on jo apu pihalla . . . Et sinä arvaa Kaisa-kulta, kuinka minua on huolettanut . . . Ei ole siemen, pivoa, ei mitään kylvämistä ja kylvön aika tässä lähestyy . . . Aikoi se Juho kynnön ajaksi tulla kotiin, vaan tullee ja mistäpä ne siemenet sitten sieppaa, kun ei aikanaan toimita. Milläpä minä niitä olisin saanut? En millään. Vaan nyt ei hätää. Luulen, että Saarelan isäntä vaihtaa jauhoilla, että saan nämät pellot kylvöön . . .

— Miksi ei vaiheta. Ja Saarelassa niitä onkin ohria. Menneen kesällisetkin kuuluvat itävän hyvin ja niillä aikoi itsekin kylvää.

— Kuuluuhan siitä talosta tänäkin kevännä myydyn siemeniksi monta kymmentä tynnyriä.

— Kaikki vanhemmat jyvät on myynyt, menneen kesäisillä aikoi itsekin kylvää, niinkuin sanoin.

Puhelivat sitten vielä kylvönteosta, vuodentulosta arvelivat ja lopuksi miehistään, jotka tukin-uittoon olivat menneet.

— Lupasi Juho lähtiessään jonkun muassa minulle rahaa lähettää, sanoi Henti.

— Hyyät kuuluvat tänä kevännä olevan palkat, tiesi Kaisa.

Kaisan mentyä tuntui Hentistä elämä taas aika so-

malle. Oli toivo saada pellot kylvöön ja toivo oli potun siemenistäkin. Juho ei ollut lähtiessään puhunut siemenistä mitään, oli kai arvellut, että kun ansaitsee, niin ostaa siemeniä ja saapuu kylvön ajaksi kotia. Vaan ei Henti siihen uskaltanut luottaa. Saattaisi tapahtua, ettei silloin enään saa siemeniä ja pellot jäisivät kylvämättä. Ensi tilassa päätti hän lähteä Saarelaan kysymään, eikö Saarelan isäntä vaihettaisi jauhoilla siemeniä. Kaisakin oli vakuuttanut, että kyllä vaihettaa . . .

Talvella oli hän usein ajatellut, että joutuvat kerjäläisiksi, mökistäänkin pois, kun kaikki näytti niin surkealle ja toivottomalle ja Juhokaan ei näyttänyt mitään huolehtivan . . . Nyt taas tuntui, että jos hyvä kesä olisi lauttahommissa ja Jumala vuotta antaisi . . . Leipää tulisi koko talveksi ja pottuja . . . Mitä Juho lauttahommissa saisi . . . niillä maksettaisiin velkoja . . . Heidän elämänsä alkaisi kääntyä parempaan päin . . . vaikka kiusaa ja huolta kai olisi vastakin tuon sokean lapsen tähden ja kun väki vieläkin lisääntyisi . . .

13.

Jäät joesta olivat kadonneet, ilma oli lämmennyt, maa vihannoi ja koivujen urvut alkoivat puhjeta.

Kumpulassa oli pellot kylvetty ja potut pantu.

Oravan Taavetti, vanhanlainen mies, jolla ei ollut kotoa eikä asuntoa, vaan oleskeli milloin missäkin, hänet sai Henti työhön, kumppaniksi pikku Juholle. Itse ei Henti jaksanut muuta kuin lehmät hoitaa ja vaalia sokeaa lastaan. Saarelasta sai hän vaihettaa jauhoilla ohran siemeniä ja potun siemenet sai velaksi. Juho oli Kaaperin Kustin matkassa lähettänyt rahaa siemenen ostoa varten, vaan kun oli jo ennen saanut siemenet, niin säästyti raha muihin tarpeisiin ja palkaksi Taavetille. Oli Juho myös Kustin muassa lähettänyt terveisiä, että ottaa jonkun työhön, että pellot saadaan kylvöön, itse ei sanonut malttavansa lähteä, koska oli niin hyvä rahan tulo. Semmoiset terveiset toi Kusti.

Mutta Henti oli jo toimittanut kaikki ja kun Kusti poikineen tuli, oli hän jo ohran teosta päässyt, pottuja olivat pikku Juhon kanssa istuttamassa.

— Terveenä se siellä taisi olla? kysyi Henti Kustilta, kun Kusti ensin oli terveiset sanonut ja Juhon lähettämät uhat antanut.

— Terveeksi jäi, vaikka kyllä siellä nyt on miehen kuntoa kysynytkin, tänä kevännä. Enpä minä muista kylmempää kevättä kuin tämä. . . Lumiräntää on satanut vähä väliä ja kurjat ovat olleet yö-sijat nuotiolla, kovin kurjat, vaan hyvät ovat palkat. . . En sieltä minäkään vielä olisi lähtenyt, vaan tämä kun heti lähtee Ameriikkaan, niin täytyi lähteä eronhetkelle, selvitte-li Kusti.

— Tuli sille Juholle toki sekään villapaita suojaksi, sanoi Henti ja näytti pitkissä ajatuksissa olevan.

Puhelivat pitkiin aikaa tukin uitosta ja kurjasta olostasi siellä.

— Hyvä sinulla, Henti, sentään on mies, jos oikein puhutaan, vaikka häntä laiskaksi kyläläiset sanovat, kiitti Kusti.

— Ja tukkimies verraton, lisäsi poika.

— Hyvinhän se lauttahommissa aina on ansainnut, myönsi Hentikin.

Tuli aitten puhe armopuiatakin.

— Kuumat tässä olisi meillä ollut, ellei niitä årmo-

puita olisi saatu, sanoi Henti.

— Suureen tarpeeseenhan ne monelle ovat olleet, sanoi Kustikin.

— Kylällä ovat sanoneet, että patruuni on sinulta pannut hakemukseen, kun talvella otit niiden armo-
puiden päälle, sanoi Henti.

— Niinhän ne kuuluvat sanovan. Kurikan isän-
tähän tuo jo huusi näkösän päähän, vaan en minä
ole millänikään. Mitäpä patruuni minulta saa? Kaik-
ki mitä minulla on, on muiden nimessä. Tyhjän hyvän
saa patruuni. . .

— Sitä se on Kurikka tässä meilläkin sanonut mon-
ta kertaa, että sinulla muiden nimessä on omaisuute-
si, vaan ei sanonut sen auttavan.

— Kurikka ei niitä asioita ymmärrä, vaan tuskitte-
lee minulle, kun ei käräjillä saanut mitään aikuiseksi
he, he, he.

Sen sanottuaan lähti Kusti poikineen, vaan Henti
jäi poikansa kanssa pottuja panemaan.

Toikan Helenakin osui kulkemaan pian siitä, oli
kylälle päin menossa.

— Mistä sinä potun siemeniä olet saanut ja noin
hyviä? kysyi hän uteliaana.

— Hyvät ihmiset niitä antavat. . . Mitäs siitä? kysyi Henti takaisin.

— Ilman kysyn, kun ei niitä paremmatkaan ole saaneet, kaikiltahan melkein ovat paleltuneet mennä talvena.

— Niinkö on, sanoi Henti siihen ja jatkoi työtään. Vaan Toikan Helenaa pisteli jo vihaksi.

— Vaan sinähän sitä kuulutkin saavan jos mitä isänniltä. . . sanoi hän.

Henti ei vastannut mitään ja Helena jatkoi matkaansa.

Illaksi saivat he potut pannuksi.

Kaaperin Kustin poika hommasi matkaan, samoin kaikki muutkin, jotka kylästä aikoivat Ameriikkaan. Hän oli teettänyt uudet vaatteet, ostanut anturakengät ja uuden lakin sekä läksiäisiksi viinaa.

Ja niin valmistui pian matkaan ja lähtöpäivä tuli.

Kustin poikaa ja Rantalan Mikkoa lähti Tasalan Pekka kyytiin ensimmäiseen kaupunkiin. Rantalan Mikko oli talonpoika, vaan peläten äkseerinkiä oli päättänyt siirtyä Ameriikkaan ja yhdessä olivat Kustin pojan kanssa päättäneet matkustaa. Muut jotka Ameriikkaan aikoivat, olivat vasta seuraavana päivä-

nä päättäneet lähteä, vaan nämä kaksi päättivät lähteä „etua leikkaamaan“, kuten sanoivat.

Oli Rantalan Mikkokin lähtöpäivänä ryyppännyt humalaan, ettei olisi ikävä lähteä ja peräti keveällä tuulella hän olikin. Ei muuta kuin laulu vaikeinta.

Hyvässä humalassa he ajoivat sekä Mikko että kyytimies Tasalan Pekka kylän läpi ja paljon seurasi heitä väkeä, parkuen ja onnea toivotellen, hyvästelen ja itkien.

Mutta Kurikan pihalle he jättivät hevosen ja kävelivät Kaaperin Kustiin.

Kustissa maisteltiin lähtiäisiä parhaallaan ja täydessä humalassa oltiin.

— Nyt sitä poika lähdetään eikä olla heti näillä laimilla, huusi Kustin poika Mikolle.

— Hei vaan. . . ei puutu kuin laulu vaikeinta, huusi Mikkokin.

— Pois tästä köyhästä Suomesta. . . pois, huusi lisää poika.

Ja kovaksi kävi rähinä ja melu Kustin tuvalla, kun humalaiset syleilivät ja jaarittelivat ja kehuivat Ameriikkaa. Oli Toikan Iisakkikin sattunut Kustin tuvalle läksiäisille ja tullut humalaan aikalailta. Kusti olikin,

oikein sydämestään halannut, että saisi Iisakin päisälleen, koska tiesi siten kiusaavansa Helenaa.

Ja olikin Iisakki ryypännyt, ettei osannut puhua kuin sopertamalla.

Mutta kesken rakkaimpia syleilyjä, tulikin Helena Kustiin. Hän oli arvannut, että Iisakki juotetaan humalaan ja tiuskuen ja kovaa ääntä pitäen alkoi hän vaatia Iisakia kotia. Mutta Iisakki olikin sillä päällä, ettei totellutkaan.

— Mene h—tiin, sanoi hän Helenalle.

Helena yritti vetämään Iisakia tuvasta ulos, vaan silloin Iisakki julmistui ja kiivaat kuopaset tulivat Helenalle.

— Juottivat tuon onnettoman humalaan. . . vaike-roi Helena, mutta Iisakki oli kuin taivaassa hyvillään ja uhkaili hänkin lähteä Ameriikkaan.

Viimein, kun viina oli loppunut, tointuivat he matkaan. Mutta niin humalassa olivat, etteivät hankki- neet polkua myöten osata kulkea, varsinkin Kusti poi- kineen näyttivät hoipertelevan kovin sinne tänne.

— Niinhän tässä heiluttaa ihmistä kuin Atlantilla, arveli Kustin poika.

Kun menivät Kumpulan sivu, läksi Hentikin läh-

töä katsomaan.

Ja niin saavuttiin Kurikan pihalle, johon oli koontunut paljon kansaa meneviä katsomaan.

— Näin sitä mennään nyt . . . arveli Kustin poika.

— Eikä olla heti täällä, tuumaili Mikko.

Vaimoväki puserteli itkuja ja Kustin vaimo rääkyi ääneen. Kusti itsekin alkoi itkemään. Toikan Iisakki oli istunut portaille ja nukkunut siihen, pää polvia vasten, lakki jaloissa.

Viimein, monien hyvästien perästä nousivat kärriihin ja Pekka käänsi hevosen tietä kohti. Tielle seurasi vielä Kusti vaimoneen ja Henti, ja kävelivät pitkän matkaa kärriin vieressä haastellen. Kurikan riihen luota palasi Henti, vaan Kusti vaimoneen menivät vieläkin.

Tiellä seisahtui Henti kuuntelemaan, kun Ameriikkaan menijät lauloivat, vetivät yhtöen ääneen että maailma raikui:

Hyvästi kallihin Suomeni maa,
Minä aivon nyt reissata Ameriikkaan.
Olen luotu kuin lintunen lentohon vaan
Näiden kaukaisten maiden ja merien taa.

Kustin pojalla oli luja ja kaunis ääni ja varsinkin kun vetivät toiseen kertaan kahta viimeistä säettä, tuntui laulu Hentistä niin kauniilta ja kaipaavalta; ja hän seiso i ja kuunteli, ja kaikki, jotka Kurikan pihalla seisoi vat, tulivat tielle kuuntelemaan. Selvästi erotti sanat, tyyni ja kirkas ilta kun oli:

Mieleni murheiseksi' kylläkin käy,
Kun kotoani armasta enään ei näy. —
Jo jääpi nyt meistä Suomemme maa
Ja kuuluisan kultalan nähdä mä saan.

— Ikäväpä taitaa pojista sentään olla ero, arvelivat muutamat.

Mutta Kurikan renki, joka oli ollut Kustissa läksiäisissä, arveli:

— P—le tänne nälkämaahan enään ikävöisi, kun kerran yli Atlantin pääsisi.

— Juuri niin, ei koskaan tuntisi ikävää ja ilosta ne nuokin laulaa, arvelivat siihen toiset kylän pojat.

Kurikan tiehaarasta sopi näkymään mäelle, jonka yli tie vei mutkistellen mäkeä alas. Kun menijät kohosivat mäelle, kuului sieltäkin vielä heidän laulunsa:

Jo jääpi nyt meistä Suomemme maa,
Ja kuuluisan kultalan nähdä mä saan.

Vaan kun ehtivät mäen päälle, herkeni laulu ja samassa katosivat menijätkin myötämäkeen.

— Jo ne menivät, sanoivat jotkut ja huokasivat.

— Niin tekivät, vastasivat toiset ja ajatellen käveli kukin kotiaan päin.

Hentikin käveli hitaasti Kurikan pihaan. Toikan Iisakki, joka oli nukkunut portaille, oli kannettu sänkyyn pirttiin ja paha porua piti Helena, koska ääni kuului pihalle.

Järvelän isäntäkin oli tullut Kurikkaan ja istuivat portailla Kurikan kanssa. Ameriikkaan menosta kuuluivat puhelevan.

Henti käveli raskaasti ja yritti menemään kujasta kotiaan päin, silloin Järvelä kysyi:

— Hengissä te saitte ne lehmät kesään?

— Hengissä saimme ja ovat jo heruneetkin, kun pääsivät laitumelle, vastasi Henti, mutta huomasi, että Järvelä katsoi häntä säälien ja kummasti näytti alakuloiselle.

Ja hän jatkoi matkaansa hitaasti ja astui vakavasti pitkin pellon pientaretta polkua myöten.

Hän tuli katsoneeksi peltoja, jotka olivat nousseet oraalle ja vihannoivat jo. Kurikan pellot näyttivät kaikki erinomaisen lupaavilta, oras oli vankka ja paljaita paikkoja ei näkynyt niinkuin monen muun pellossa, jotka olivat kuluneen vuoden siemenillä kylveytyt. Tultuaan lähelle kotoaan hän käveli vainion laitaaan katsomaan, minkälainen oras laidunmaisilla saroilla oli. Huononlainen näkyi olevan niissäkin niinkuin muissakin. Saarelan siemenet eivät olleetkaan itäneet tarkoin, vaan paljon jäi paljaita paikkoja, jotka vihannoivan pellon keskeltä paistoivat kuin ruvet syvästä haavasta ja pellot näyttivät lupaarnattomilta ja kurjilta, olivat kuin kuvia hänen omasta kärsineestä sydämestään. . .

Mutta toivoi hän sittenkin. Kun lämmintä riittää eikä halloja satu, tulee leipää, eivät pellot sentään niin harvat ole, hän ajatteli, ja syvä raskas huokaus nousi rinnasta. Hän tuli ajatelleeksi sitä, että jos yhtä tyystin halla vieläkin viepi, jos yhtä kylmä talvi vieläkin tulee, niin mihinkähän joutuvat he. . . ja kruunukaan ei enään auta. . .

Mutta samalla kuului kellon kilinä suolta päin. Lehmät palasivat laitumelta ja pikku Juho juoksi vas-

taan niitä ja kutsui nimeltään.

Tuntui taas hauskemmalle. Ilmakin oli niin herttaisen lämmin ja aurinko kallistui länttä kohden.

— Olisi aina kesä ja näin lämmin ja valoisa, hän ajatteli lehmiä odotellessaan.

